Digitized in 2006
by
Thrinaina Informatics Ltd, Secunderabad, A.P., India.
(http://www.thrinaina.com)

From the original owned by
Sundarayya Vignana Kendram
and its partner Institutions

as part of the
British Library Endangered Archives Programme
supported by the
Lisbet Rausing Charitable Fund

Except for individual research purpose
any reproduction should be made with
written permission from the

Sundarayya Vignana Kendram,
1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampally, Hyderabad - 500 044
Andhra Pradesh, India

COPYRIGHT STATEMENT

The copyright laws of the United States (Title 17, United States Code) and of India (Copyright Act of 1957) govern the making of photocopies or other reproductions of copyrighted material including foreign works under certain conditions. In addition, the United States extends protection to foreign works by means of various international conventions, bilateral agreements, and proclamations.

Under certain conditions specified in the laws, libraries and archives are authorized to furnish a photocopy or other reproduction. One of these specified conditions is that photocopy or reproduction is not to be used for any purpose other than private study, scholarship, or research. If a user makes a request for, or later uses, a photocopy or reproduction for purposes in excess of "fair use," that user may be liable for copyright infringement.

These institutions reserve the right to refuse to accept a copy order if, in their judgment, fulfillment of the order would involve violation of the copyright laws of the United States or India.

యజ్ఞనారాయణ, ఇచ్ఛాపురపు

రసపుత్రవిజయము

రాజమండ్రి, 1924

Record no. 541

Yajñanārāyaṇa, Icchāpurapu

Rasaputravijayamu

Rājamaṇḍri, 1924

Record no. 541

SUNDARAYYA VIGNANA KENDRAM
1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampalli
Hyderabad – 500 044, Andhra Pradesh, India

Bibliographic Record Target

యజ్ఞనారాయణ, ఇచ్ఛాపురపు.

రసపుత్రవిజయము : చారిత్రక నాటకము / ఇచ్ఛాపురపు యజ్ఞనారాయణ గారిచే రచింపఁబడింది.- 4. ముద్రణము.- రాజమండ్రి: కర్రా అచ్చయ్య అండ్ సన్సు, 1924.

135 p. ;18 cm.

Record no. 541

Yajñanārāyaṇa, Icchāpurapu.

Rasaputravijayamu : cāritraka nāṭakamu / Icchāpurapu Yajñanārāyaṇa gāricē racimpam̐baḍindi.- 4. mudraṇamu.- Rājamaṇḍri: Karrā Accayya aṃḍ Sansu, 1924.

135 p. ;18 cm.

Record no. 541

35 mm microfilm
Image placement: IA IIA IB IIB Date filming began:

సారస్వత నికేతనము

వేటపాలెం

పుస్తకము పేరు రసపుత్ర విజయము

గ్రంధకర్త శ్రీ చర్ల పురపు యజ్ఞనారాయణ

పుస్తకము సంఖ్య 6273 వర్గ సంఖ్య

చారిత్రకం

సారస్వత నికేతనము, వేటపాలెము.

థ వై. సా. 212 / నా ౩-౮ 894.813

తి. 6273 సంఖ్య. సెల్పాయి ర్స

ఇందుక్రింద కనపరిచిన యున్న తేదిలోపల నీ గ్రంథమును ...ను చేయవలెను.

6-11-45		
30-11-45		
28.12.45		
6.6.46		
7.6.46		
8.8.46		
17.8.46		
14.9.46		
24.9.46		
24.1.53		
7.3.53		
11-12-56		
18-11-57		

ప్రవేశ సంఖ్య....1111....

సారస్వత నికే

ఇండ్లకు గ్రంథముల

పాఠకుని ~~పాఠకుని~~ పేరు. ~~.~~ంజి బాపన

తండ్రి ~~.....~~ పేరు. బాపయ్య

వయస్సు 27 కులము. ...

ప్రస్తుతపు చిరునామా } గ్రామము చీరాల

స్థిరనివాసము—గ్రామము. చీరాల

దరఖాస్తుదారుడనైన నేను యీ గ్రంథములలో నున్న నిబంధనలకును యికము బద్ధుడనై గ్రంథముల నుపయోగించుకొ

స్థలము...చీరాల...
తేది...1-11-1940...

యీ గ్రంథాలయపు నిబంధనల చదువ

RASAPUTRAVIJAYAM.

6273

(An Historical Drama)

Saraswata Niketanam,
VETAPALEM.

BY

I. YEGNANARAINA GARU.

PUBLISHERS:

KARRA ATCHAYYA & SONS,

Rajahmundry.

PRINTED AT

SUJANARANJANI PRESS, RAJAHMUNDRY.

1924.

ఆంధ్రనాటకములు.

కన్యాశుల్కము గు॥ అ॥	1	0	0
రసపుత్రవిజయం ఇ॥ య॥	1	0	0
వేణీసంహారం వ॥ సు॥	1	0	0
సంగీతసావిత్రి చ॥ మా॥	1	0	0
సంగీత సత్యవిజయమను హరిశ్చంద్ర డిటో	1	0	0
భూలోకరంభ డిటో	1	0	0
సంగీతప్రహ్లాద డిటో	0	12	0
మహారాష్ట్రవిజయం డిటో	0	12	0
శ్రీకృష్ణరాయవిజయం డిటో	0	12	0
చంద్రకాంత పాటలు డిటో	0	10	0
సంగీత స్త్రీసాహసం డిటో	0	10	0
సంగీతశశిరేఖ	0	8	0
సుగుణమణి వ॥ బా॥	0	10	0
నవరత్న చింతామణి (యిందు బిల్వమంగల చింతామణి చక్కని పద్యములు)	1	0	0
రంగారాయకథాసమాహారమను బొబ్బిలియుద్ధము నాటకము శా॥ సా॥	1	0	0
కన్యకాపరమేశ్వరీవిలాసం డిటో	1	0	0
చింతామణి కా॥ నా॥	1	2	0
పద్మవ్యూహము డిటో	1	0	0
బొబ్బిలియుద్ధము శ్రీ॥ కృ॥	1	0	0
శ్రీరామజననము శ్రీ॥ సీ॥	0	8	0
శ్రీ[illegible] డిటో	[illegible]	[illegible]	0

VETAPALEM.

శ్రీ

రసపుత్రవిజయము.

135

చారిత్రకనాటకము.

విశాఖపట్టణ సి. బి. ఎమ్. హైస్కూలులో
ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయులగు
ఇచ్ఛాపురపు యజ్ఞనారాయణగారిచే
రచింపఁబడి,

రాజమండ్రి బుక్ సెల్లర్సు,
కర్రా అచ్చయ్య అండ్ సన్సు వారిచే
ప్రకటింపఁబడెను.

చతుర్థముద్రణము.

(కాపీ రైటు రిజిస్టర్డు)

1924.

సుజనరంజనీ ముద్రాక్షరశాల, రాజమండ్రి.

Saraswathi Niketanam Vetapalem. Acc. No.

క్షమార్పణము.

పాఠక ప్రదర్శక మహాశయులారా,

ఈచిన్నపొత్త మనిరతలభ్యమగు తమయభిమానావలంబనముల, గన్నదములకు, గృతికన్నెలం గన్నదుల కాయా కృతికర్తలొందు నద్వితీయానందము నాకును బ్రాప్తించినదని సవినయకృతజ్ఞతా పూర్వకముగా మనవిచేసుకొనుటకు, బూర్వము తమకొక క్షమార్పణము నే సమర్పించుకొనవలసియున్నది. దీనిని ప్రదర్శించిన సామాజికులలో ననేకులును, పోటీపరీక్షలకు దీని నేర్పాటుచేసి ప్రదర్శింపించిన యాంధ్రనాటక పరిషత్తులవారును, ఈ నాటకము తుదిరంగములలో కథాసంవిధానమునందు గొన్నిమార్పులవసరములని నాతో బలుమారులు చెప్పియుండుటచేతను వివిధసమాజములవారు ప్రదర్శించినపుడు ప్రాయశః ఏతన్నాటక ప్రదర్శన[illegible] దిలకించుచు విమర్శించినపుడు నాకునట్లే తోచుట [illegible] పుటలయందును మఱి కొన్నిచోటుల యందును [illegible] ననేకములగు మార్పులను జేసియున్నాడను. ఈ[illegible] మఱింత రసవంతముగా నుండుననియే నాయుద్దేశ[illegible]. [illegible] మంచిచెడ్డలు ప్రదర్శించిన వెనుకగాని తెలియువీలులేదు. మంచికేయైన నాదరించియు వేఱువిధమైన మన్నించియు భాషాభిమానులగు నాంధ్రసోదరులు మునుపటికన్న నధికతరమగు నాదరణముంజూపి నాయీకృతికన్యం గౌరవింతురుగాతమని ప్రార్థించువాడ.

చిత్తగింపవలయును.

విశాఖపట్టణము.
10—4—20.

ఇట్లు బుధజనవిధేయుడు,
ఇ॥ యజ్ఞనారాయణ,
గ్రంథకర్త.

నాటకమున వచ్చు పాత్రములు.

పురుషులు.	స్త్రీలు.
దుర్గాదాసు-యోగి — యోధపుర వీరాగ్రేసరుఁడు.	వీరమాత — రాజసింహుని సోదరి, అజితసింహుని, తల్లి.
రాజసింహుఁడు-బాటసారి — ఉదయపురపురాణా-కథానాయకుఁడు.	కేసరి — అలంఘీరు భార్య.
నవరుద్దీన్ — మ్లేచ్ఛసర్దారుఁడు.	విమల — కథానాయిక, కేసరి సోదరి.
ఫకీరు, పెద్దోఁడు-సావళదాసు — ఇందిర భర్త, దుర్గాదాసు బావ.	ఇందిర-మంజరి — విమలచెలికత్తె, సావళుని భార్య.
పిచ్చోఁడు-చంఢోఁడు — దొంగలు, దుర్గాదాసు వేగులవాండ్రు.	చంద్రభాగ — కేసరి చేటి.
హితదాసు — రూపపురమందలి వృద్ధకంచుకి.	
అజితసింహుఁడు — జస్వంతుని పుత్రుఁడు. యోధపురపు యువరాజు.	
జయసింహుఁడు — ఒక రాజపుత్రయోధుఁడు.	
ఔరంగజేబు — ఢిల్లీశ్వరుఁడు. అలంఘీరు.	
గులాం — మ్లేచ్ఛ సేవకుఁడు.	
మయిస్థఖాన్ — యవనసర్దారుఁడు.	
మహమ్మదాజీ — ఒక భిక్షుకపుత్రుఁడు.	వీరుగాక మ్లేచ్ఛసైనికుఁడు, కారాగృహపాలకులు, సిద్దీలు, సేవకుఁడు మొదలగు వారు వత్తురు.
అక్బరు — అలంఘీరు పుత్రుఁడు.	

శ్రీ

రసపుత్రవిజయము.

నాంది.

ఏరి విశాల రాజ్యమున
నెన్నఁడు సూర్యుఁడు గ్రుంకఁ జాలఁ డె
వ్వారి మహాప్రభుత్వమునఁ
బ్రాణుల కెల్ల సుఖంబు గల్గు నే
ధీరుల స్వచ్ఛకీర్తి తెలి
దీవిని దాఁటి జగంబుఁ గప్పు, ఆ
భారతవర్ష మేలు ప్రభు
వర్యుల కీశుఁడు భద్రమీవుతన్ 1

సీ॥ మేఘమండలమంటు మిహికాద్రి కబరీభ
రంబు ముఖంబునై దంబుమీఱ
గిరిశిరంబుననుండి యిరుదెసల్ చనుసింధు
వును గంగయును బాహువులుగఁ దనర
సౌరాష్ట్రవంగదేశములు కట్టినహేమ
చేలాంచలంబులై చెలువుమీఱ

చోళమండల మళయాళ తీరంబు లం
  శ్రీద్వంద్వమోయను రీతి నలరఁ
జారుహిందూమహార్ణవక్షీరజలధిఁ
దనరు సింహళస్వర్ణపద్మంబునందు
నిలిచినట్టి మహాలక్ష్మివలెఁ దనర్చు
భరతమాతకు నిత్యంబు వందనంబు. 2

సూత్రధారుఁడు—(నాంద్యంతమున సభవంకఁ దిరిగి యంజలిఁబట్టి) పూజ్యులగు నోసభాసదులారా !

ఉ. మంజులవాక్సుమంబులను మామకనాటకవల్లి మిమ్ములన్
  రంజిలఁ జేయునంచు ననురక్తిని బొందు బుధాళులార! మీ
  కుం జెలువంబుఁగూర్చినను గూర్పక యున్న సమాదరింప నే
  నంజలిఁ గూర్చి యిచ్చు కుసుమాంజలిదీనిఁ బరిగ్రహింపుఁడీ

(పుష్పాంజలి సమర్పించి)

ఆహా ! నేఁడెంత సుదినము ! ఇతరులు గడింపరాని స్వదేశ విద్యలం దుదముట్ట నభ్యసించి తద్విద్యాప్రసూన మకరందాస్వాదనమునందుం దనివిదీరక నిరంతరము విద్యావ్యాసంగమునందె ప్రొద్దుపుచ్చుచుండుటచేఁ దీరిక లేని పండితప్రచండులను, తెలిపి యీయని రాజకార్యము లనివార్యములై తొందర... నున్న మట్టునకుఁ దీరుఁబడి చేసికొని వచ్చిన లౌకికశిఖామణులను ... వేలు వేలు వ్యాపారముల భారముచే విరామములేని పురజనుల ... నేకముహూర్తముననే యేకస్థలముననే మాచు భాగ్యము నాబోటి యకించనున కిచ్చోట లభించినది. నిజముగా నేఁడు ... సుదినము. ఈ నాటక వ్యాజమున నేకదా యిందఱు ... నామందిరంబునకు ... వారి సందర్శించు భాగ్యము గంటిని.

చ. ఇట నొకగంటక్రింద జను లెవ్వరు లేరు; క్షణమ్ములోననే
  కిటకిట నిండె సాల తిలకింపఁగ వచ్చినవారిచేత; ఈ
  త్రుటి నటరంగ మొందు జగతింగల మార్పుల; ఎప్పుడెట్లొ? ఎ
  న్నటికెఱుఁగంగరాదిబొ యనంజను కాలమహత్త్వమద్దిరా!

నటి—(చటాలునఁ దెరఁ దొలఁగించుకొని వచ్చి) నాథా ! క్రోధమువలదు. వచ్చుచున్నాను.

సూత్ర—ఇదేమివింత ! నటీ ! నిన్నెవరు పిలిచిరి ?

నటి—నాథా ! మీరిపుడు నన్నుఁ బిలువ నేలేదా ? మందిరంబునఁ బనితొందరలోనున్న నేను మీపద్యములోని కడపటిపాదమునందలి "నటికెఱుఁగంగరాదిబొయనంజను కాలమహత్త్వ" మను మాటమాత్రమువిని యాలస్యము చేసితినని కోపించుచుంటిరేమోయని చటాలున వచ్చితిని. నన్నుఁ బిలువనేలేదా ? పోయెద.

సూత్ర—ప్రేయసీ! ఆగుము. నిన్నుఁ బిలువవలయుననియే యుంటిని. ఇంతలోఁగాకతాళీయమున నీవే వచ్చితివి.

ఇంక వాలస్యమేల. నటీ! రంగస్థలాలంకారము పూర్తియైనదా ?

నటి—నాథా ! కావచ్చినది. ఏమంత తొందర ? నాటకమారంభించుట కింకను వేళకలదే.

సూత్ర—(గడియారమువంకఁ జూచి) నిజమే. కలదు. కాని నాటకముం జూడ వచ్చిన బాలురలోఁ గొందఱు కరధ్వనుల సందడిం దొందరఁబెట్ట వేళమించె నేమో యనుకొంటిని.

నటి—ఈబాలకుల కేలు సందడి కాని మీతొందరకాని కాలచక్రమును ద్రిప్పఁజాలవుగదా. దానికేమి. మీరిప్పు డేనాటక మాడనూహించితిరి ?

సూత్ర—రసపుత్రవిజయమను చారిత్రక నాటకము.

నటి—ఏదేశచరిత్ర ? ఏకాలమునాటిది ?

సూత్ర—మనదేశచరిత్రయే. ఇది పదునేడవశతాబ్దాంతమునందలి మన దేశస్థితి తెలుపు కథ.

నటి—ఇందలికథయేమి? కేవలము చరిత్రయేనా? కల్పితమేమైనఁగలదా?

సూత్ర—అప్పటిచరిత్రి మాతృకగా గ్రహించి రసపుష్టికి వలయు కల్పనల నెలకొల్పి కల్పించినకథ. ఇప్పుడు దానిసందర్భమంతయుం జెప్పుట కవకాశము చాలదు. తినఁబోవుచు రుచియడుగ నేల?

నటి—పోనిండు; గ్రంథకర్త పేరైనం జెప్పెదరా?

సూత్ర—చెప్పెద వినుము.

గీ. నలువకొలమును దరువ్రనఁ దెలుఁగునాటి
శాఖ పూచినపూవు, విశాఖపుర
వర హాయస్కూలు' నందొజ్జ, సర్వబుధవి
ధేయుఁ డతఁడు, ఇ॥ యజ్ఞనారాయణుండు.

నటి—నాథా! నాకిపుడేమియాజ్ఞ?

సూత్ర—సుందరీ! నాటకారంభమున ఋతువర్ణన మావశ్యకము గదా. చూడు! మీశరత్సమయమున—

చ. దవుదవులన్ హిమాచలము దాఁటి పయోధులఁ గప్పి [వానియుం
దు వెలయు ఫేనసంతతులఁ గోడనువియ్యమునంది వెండికొం
డవలఁ గులంబు జేరి వడి నాట్యము సల్పెడి రాజసింహకీ
ర్తివనిత నాఁగఁ జంద్రిక విదిక్కులదిక్కులఁ బిక్కటిల్లెడున్

నటి—మనోహరా! మీఋతువర్ణన మతిరామణీయకము. ఇఁక నేవర్ణించిన దివిటీముందర దీపము. ఐనను మీయాజ్ఞ నుల్లంఘింపరాదుకదా.

సీ. విమలమానస మిదేవిధమున కొలఁకుల
జలమెల్లఁ దేటి నిర్మలతఁ గాంచ
రాజసింహునిచే బరాభూతమౌ శత్రు
సైన్యంబన స్నేఘచయము పాఱ
వీరమాతల సత్ప్రవీణవిఖ్యాతకీ
ర్తియనంగ ధవళచంద్రికలు గాయ
దుర్గదాసరహస్యదూతలనంగ రా
యంచ లాకసమున సంచరింప
మొగలవాహినీతతులయందుఁ గల కలుష
పంకమెల్లను రసపుత్రపంకజాప్తుఁ
డుడుప మెల్లమెల్లఁగాఁ దేఱుచుండ శార
దాగమంబగుంగాదె ? సౌ[illegible]గమంబు. 7

సూత్ర—సుందరీ! నీవర్ణనమతిరమణీయము. దీనిరూపముననే నాటకకథ నంతయు సూచించితివి. అదే చూడుము.

గీ. యోగివేష మూని యోధపురీవీరుఁ
డైన దుర్గదాసుఁ డడవిరాజ
సింహు నెమకికొనుచుఁ జెచ్చెర నిటవచ్చు;
ఉవిద మనకు నిచటనుంకఁ జనదు 8

(నిష్క్రమింతురు.)

శ్రీ

రసపుత్రవిజయము

ప్రథమాంకము

—:0:—

1. రంగము.—రూపనగరపరిసరారణ్యము.

[జోడ్పురవీరాగ్రేసరుఁడగు ఠాకుర్ దుర్గాదాసు యోగివేషమునఁ బ్రవేశించును.]

దుర్గా—ఆహా! భగవదనుగ్రహంబున నెట్టెటో కష్టంబులనెల్లఁ గడచి భర్తృపుత్రవియోగంబుచేఁ గృశించిన బాలింతరాలగు మారోధపురేశ్వరితోఁ గూడ మగుడ నీయా[illegible]ముం బ్రవేశింపఁగంటిని. ఆహా! ఏమి యీ హిందూస్థానక్షేత్రమాహాత్మ్యము.

సీ. అలహిమాద్రియు వింధ్యనగావళియుఁ జుట్టుఁ
బెట్టనిగోడలై పెంపుమీఱ
పరసింధు సాంపూప్రవాహముల్ త్రవ్వని
పరిఖలై యిరువల నావలనుఁ బాఱ
లలిమించు 'ఖైబర్ బోలాన్' కొండకనుమలు
ద్వారంబులవిధానఁ దనరుచుండ
కాశ్మీర నేపాళ కాంతారసీమలు
కేళీవనంబుల లీల నలర

జాహ్నవీనదీసైకతస్థలము లాట
పట్టులును వంగముదిగాసుకొట్టు కాఁగ
దుర్గమమగు 'హిందూస్థాన' దుర్గముఁ గనఁ
గన్నతల్లిని గాంచినకరణిఁ దోఁచు. 9

కట్టా! ఇట్టిహిందూస్థానమున కీయౌరంగజేబు కారణంబున నెట్టి దురవస్థ సంభవించినది! ముష్కరుఁడగు నీయాలంఘీరు పరిపాలనంబున నెక్కడఁ జూచినను సాధుజనసంక్షోభంబు తక్క వేఱొండు గానరాకున్నయది. ఏసీమయందును వర్తకుల వినాశమును, సత్ప్రవర్తకుల దీనదశయు, హిందువుల క్లేశమును, మితిలేక కన్పట్టుచున్నయవి. వీని రాజ్యతృష్ణ మేరమీఱి యున్నయది.

ఉ. ఎంతటిద్రోహచింత మది నీకుటిలుండు తలంచినాఁడు జ
స్వంతు విదేశమందటులఁ జావఁగఁ బుచ్చె; కృతఘ్నుఁడంతతోఁ
శాంతుఁడుగాక వానిసతి సాధ్వి గర్భవతి న్విదేశమం
దెంతటిబాముల న్గుడుపనెంచె దురంతపురాజ్యకాంక్షచేన్.

నాఁడు వీఁడు చేయనూహించిన యాదౌర్జన్యమునకు మారవాడ యోధులు మాఱుండ నుండఁబట్టి కాని లేకుండిన, పాపము! జ్యేష్ఠపుత్రుఁడగు పృథ్వీసింహుని యకాలమరణవార్త విని శోకించిన తనపతియగు జస్వంతుని వియోగక్లేశమునఁ గృశించియున్న బాలింతరాలు, మారోధపురేశ్వరి గౌరవము చిక్కియుండునా? పసికూనతో మఱల దేశముఁ బ్రవేశింపఁగలిగియుండునా!

ఇక్కడితోఁ గడచినట్లెక్కడిదమా! పరమతద్వేషియును, పరరాజ్యాపహరణమార్గాన్వేషియునయిన యీవిశ్వాసఘాతుకుఁ డింక నేమియేమి దౌర్జన్యంబులం దలపెట్టియున్నవాఁడో! కానిమ్ము, అన్నిటికిని నార్తత్రాణపరాయణుండగు శ్రీమన్నారాయణుఁడే కలఁడు.

(కొంతదవ్వునడచి) కటకటా ! నడికిరేయినైన బాటసారులు నిరాఘాటముగాఁ బ్రయాణముచేయనగు నీబాటలిపు డెంతహీనదశకువచ్చినవి.

సీ. మోటుపోతల జారుమురి మెడల న్వైచి
గొంతుల నొక్కు తగ్గు లొకవంక
కొండబాటలఁ గాచియుండి ప్రచండులై
చెండాడు పిండారిదం డొకదెస
గొల్లుగొల్లునఁ బల్లెటూళ్ల పయింబడి
కొల్లఁగొట్టెడి భిల్లకోటి యొకట
నక్కలవలె బాట ప్రక్కయిక్కల నక్కి
చెక్కేడు 'గక్కారు' లొక్కచోట
సాధుజనులను బాధించి సమయఁ జేయ
వెనుకదీయని యవనులపిండు లొకట
బాటసారుల ముల్లెలు మూటలుగొను
దారులను గొట్టు దొంగలదండు లొకట. 11

అదిగో ! అదియేదో దొంగలగుంపువలె నున్నది.

[అంత దొంగలగుంపు ప్రవేశించును.]

మొ-వా—అరే ! పిచ్చోడా ! దొంగతనంగొప్పా? దోఁపిడిగొప్పా! నువు సదువుకొన్నోడివి సెప్పుమా.

రెం-వా.-ఓరి పెద్దోఁడా ! ఏదిపెద్దో నాకుదెల్దుగాని మనపెద్దయ్యొరొక్క సుద్ది సెప్పినా డిందువురా.

మొ-వా—అదేట్రోయ్.

రెం-వా—

ఆ: వె. దొంగతనముకన్న దోఁపిడియే పెద్ద
చానిపెద్ద యింటి దాని కన్న
కల్లుకన్న పెద్ద గనమైన చారాయి
యిచ్చదాబిరామ యినరయేమ. 12

మూ-వా—పెద్దయ్యొరెవడ్రా? ఆడిజీవ్వాగొయ్యా ఈ సుద్దెంతముద్దుగా సెప్పినాఁడ్రా.

రెం-వా—ఓరి నీబుద్ధిగూల ! పెద్దయ్యోర్నెరగొరా! పల్లెటూళ్ళ కొల్లగొట్టడానికి పంచాంగం సెప్పు బాపనయ్యొరుగాడంట్రా.

మొ వా—ఓరి నీగొంతుగ్గొయ్యా! అయ్యొరు మూర్తనాల బాపనయ్యొర్రా? ఆడిమాట శిలాచ్చరాలా్రి! తప్పక దోపుడే సేతామ్రి

మూ-వా—పెద్దోడా ! నువ్ సెప్పు సుద్ది సరిగాని మరొకటుందిరా. ఇప్పుడీ కానలోన మనపానాలమీదికి రాజసింగొకఁడు దిరుగుచున్నాడంటరా ఈకాటిలోని గాకర్లమూఁక లీకాని తేని జోక కాగలేక కాదంట్రి సీకాకుపడి తోకముడుచుకొని పటాపంచలయి పారిపోనారు.

దుర్గా—ఏమి ! రాజసింహుఁ డీప్రాంతముననే యున్నాఁడా ! అదృష్టవశమున వెదకుతీఁగె కాలందాఁకినది.

చెంచోడు—అవున్రోయి మరిసిపోనాను అయితే మనమీపాలి మేరదాఁటిపోన పోన జసవంతయ్య దేశానికి పోదాంరా. ఆడిప్పుడు దేశంల్లో లేడు మనాటలు చాగుతాయేమో !

పిచ్చోడు—అదెంట్రి ! చెంచోడా ! బుద్ధిలేనాలోచన. ఆడుమాత్రం మనోడికన్న మంచోడ్రి !

పెద్దో—ఓరోరి మీబుద్దులుగూల. ఆడు మొన్న కాబూలులో సచ్చిపోనాడు కాడంట్రా. ఇప్పుడు మొన్న కాబూల్లో పుట్టిన వానికూన కిసంవాయ్యధానికి పాదుసాగారి యాలోసనంటరా !

దుర్గా—అక్కటా! ఆజస్వంతుని సంతానముపయి వీఁడెంతకసి వహించియున్నాఁడు. ఆఫ్ఘనులచే మడియునని కాబూలు దండయాత్రకు జస్వంతునిందోలి, అతని జ్యేష్ఠపుత్రుఁడగు పృథివిసింగు నొకమిషచే ఢిల్లీకి రప్పించి, కపటసత్కార మొనరించి, విషవస్త్రంబులొసఁగి, సంహరించె. తదనుజుండగు నీకసుగందని పసికందునకు విసంబిడ యత్నించుచున్నాఁడఁట. అక్కటా! వీఁడెంతనిర్దయుఁడు!

తే. గీ. తండ్రికి విసంబు నిడి చంపఁ దలఁచి చంపె;
అనుజులం ద్రుంచి సామ్రాజ్య మాక్రమించె;
మేలుచేసిన జస్వంతు బాలుగూల్చె;
తుదకుఁ బసికందు నిప్పుడు ద్రుంపనెంచె. 13

కానిమ్ము; వీని యీపాడుప్రయత్నము సాగకుండ బాలుని మేనమామగారి యింటి కుదయపురమునకుం బంపియుంటిమిక దా! పయిసంగతులుకూడ వినియెద.

మొ-వా—అదిగదిగో? మానిసిజాడ రా!

రెం-వా—అవునా! గొరికాము రా! దోసుకోరా!

మూ-వా—ఓరోరి! పిచ్చోడా! గోసిపాతలేని గోసాయి; యీడికాడేటుందిరా దోసుకోడానికి.

మొ-వా—అటుకాదురా! పట్టు పట్టురా.

(దొంగలు దోఁచుకొన యోగిని సమీపింతురు.)

దుర్గా-(దండములో గుప్తపఱిచిన కత్తితీసిత్రిప్పుచు) ఓముష్కరతస్కరులారా!

వంచ. దురాత్ములార! రండు మిమ్ముఁ ద్రుంచి. పుత్రులాప్తమిత్ర
స్కరాళికెల్ల బుద్ధిరా విశాలవృక్షశాఖఁ బ
ల్గురుంగనంగఁ దోర్గణంబుఁ గూర్చువాఁడ; నింక మీ
దురంబుఁ జూఁడఁ గాచికొండు దోర్బలంబు కల్గినన్ 14

దొంగలు—బాబో రచ్చించండి-రచ్చించండి (అని కాళ్లపైఁబడుదురు)

దుర్గా—ఓ పాటుఁబోతులారా! మీధైర్య మింతలోనిదేనా? నే నడిగిన ప్రశ్నలకు సముత్తరంబు లిండు; మిమ్ము రక్షించెదను.

దొంగలు—సిత్తంబాబూ-సిత్తం-ఎలాగైనా యీముప్పుఁ దప్పించి తప్పు చెమించండి బాబయ్యా.

దుర్గా—ఓరీ! నీవు వీరికిఁ బెద్దవా? ఇందాఁక రాజసింహుఁ డిక్కడనలోఁ దిరుగుచున్నాడంటివే. అది నీకెట్లు తెలిసె?

పెద్దోడు—బాబ్ మీపాదాలాన. ఇక్కడి సంగతులన్ని నా బంట్లెప్పటికప్పుడు ఆచోకి యిస్తూవుంటారు.

దుర్గా—సరియే. వీడెవ్వఁ డిందాఁక జస్వంతసింహుకుమారునకు విషప్రయోగముఁ జేయఁ బాదుషా ప్రయత్నించుచున్నట్లు నాతోఁజెప్పె?

రెం. మూ—అది మాకు తెల్దుబాబూ! అది మాకుతెల్దు

దుర్గా—ఛీ. దాఁచక చెప్పుడు- చూచితిరా నాకరవాలము?

పెద్దోడు—ఈయయ్య మంచోడు; తెల్సిందిదాసక చెప్పుకోత్తా బయంనేదు.

మూ-వా—బాబో. నే నొోదపారంపొంత నొక కొండగవిలో యిద్దరు తురకోల్లేకాంత మాడుకొనుసుండగా యిన్నాను.

దుర్గా—సరే; మాకు మీరు భక్తులరై యుండురని బాసచేయుఁడు. మీకభయం బొసంగెదను

దొంగలు—సిత్తం. (అని పాదముల బట్టి ప్రమాణముఁ జేయుదురు.)

దుర్గా—మే మింక మిము నమ్మినారము. ఓరీ! నీవు రూపనగరంబునకుం బోయి విశేషములం గొనితెమ్ము. ఓరీ! సెంబోడా! నీవు యోధపురంబునం గల వింత లారసి రమ్ము. ఓరి పిచ్చోడా! ఉదయపురంబునకుం జని రాణావారి కోటలోని వింతసంగతుల నెఱింగి రమ్ము. పొండు. మీరు రూపనగర భైరవ్వాలయమున మాకై వేచియుండుఁడు. (దొంగలు నిష్క్రమింతురు.)

ఈ దొంగలవాయకుఁ డీయాటవికుల కేడుగడయని తోఁచుచున్నయది. ఆటవికులగు వీరు బత్తి కుదిరినఁ గుత్తుకల నుత్తరించియైన నిత్తురు. ఇప్పు డెక్కడేని సత్యమున్నది యున్నచో నది యమాయికులగు నాటవికుల యొద్దనే; కాని యగ్రజన్ములమని విఱ్ఱవీగు నాగరిక శిఖామణులలోఁ జాలమందికిని సత్యమునకును స్వర్గమర్త్యలోకముల కున్నంతదూరము. అయ్యో! సత్యదేవతా!

సీ. వెలయాలి యెంగిలి పెదవులంటినపళ్ళ
కడనుండ నొల్లక వెడలినావా!
కూటికి నాసించి కూటసాక్ష్యము లిచ్చు
నోటిలో నుండక దాటినావా!
బలితంపు. గలుకంపు పలువిప్పఁగనె గుప్పు
మన భరింపఁగ లేక యరిగినావా!
పొగచుట్టకంపు సైపఁగలేక పగబూని
ప్రాణముల్ తీపని పాటినావా!
సత్యదేవత! నిన్నన జాలిపుట్టు;
భరతఖండాన వేనవేల్ ప్రజలు లేరె?
బ్రాహ్మణులజిహ్వలన్నియు పాడుపడెనె?
నీకు నివసింప నెక్కడ నెలవు లేదె?. 15

ఇప్పు డీనీతులకుఁ గాలముకాదు. క్రూరసత్త్వశరణ్యమగు మహారణ్యము దాఁటి యిపు డొక పురపరిసరమునకు వచ్చినట్లున్నది. ఆహా! ఈప్రాంతములయం దింత స్వల్పకాలములో నెంత వింతమార్పులు కావఁబడుచున్నవి.

సీ. అనుపమానదయాబ్ధియైన యక్బరువైద్య
శాలలా యివి వధ్యశాలలయ్యె
బాటసారులకై ప్రేమ బాపఁ గట్టిన చల్వ
పాకలా యివి కల్లుపాకలయ్యె
దారిఁబోయెడువారు నీరముల్ క్రోలెడి
గుంటలా యివి పీన్గుపెంటలయ్యె
నిరపాయముగ నర్ధనిశిఁ జనందగు బండి
దారులా యివి మహామారులయ్యె
పసులఁ గసి మసంగు కసాయివాండ్రవలన
శక్తిఁబూజించు పాషండచయమువలన
గొంతుముడి నొక్కి చంపు తగ్గులకతమున
ముల్లెలందోఁచు తెరువాట్ల మూఁకవలన 16

అప్పుడే సాయంకాలము కావచ్చినది. సత్వరంబుగ రూపనగర భైరవాలయంబుఁ జేరుకొనవలయును. భగవదనుగ్రహంబున నెట్లయిన నుదయపురోదయగిరి నుదయించిన ప్రచండభాస్కరుని రాజసింహుని దర్శనము లభించిన మమ్మాదరించియున్న యవనతమసరాసులు నిమిషమాత్రమునఁ నశింపక యుండునా? .... సాయంసమయమున నీప్రాంతమందలి యీసందడి యప్పుడే యూరిపొలిమేరం జేరుకొంటి మని చెప్పకయ చెప్పుచున్నది.

సీ. ప్రక్క లుబ్బఁగ లేతపచ్చికఁ దినుతేళ్ళ
గము లుల్కిపడు చిఱుగంటల సడి,
చిఱుగంటసందడు ల్చెవుల పండువుగ, జేయు
సందెగుల్లెపు నాలమందకదుపు,

ఆలమందకదుపు దోలుకొనుచువచ్చు
వేళఁ బాడెడు గోపబాలకులును,
గోపబాలకులు చేఁగాపుండ వంచించి
వెన్నల దొంగిలు పిట్టగుములు,
పిట్టగుములు వెన్నల నోటబట్టి కందు
పుల కిడ న్నింట బారుబారులను దీర్చి
గూళ్ళకుం గొల్లకొల్లమని మళ్లుచుంట,
ప్రొద్దుగ్రుంకిన జాడల పొలుపుఁ దెలుపు. 17

కావున త్వరితముగఁ బోవలయును.

(నిష్క్రమించును.)

2. రంగము—రూపనగరప్రాంత కాంతారము.

[విమలయు, తత్సహోదరియగు కేసరియు, వారిచెలులగు
మంజరీచంద్రభాగలును ప్రవేశింతురు.]

కేసరి—చెలీ! విమలా! ఈకొలనికెలంకులంగల యీచిఱుపడవల యాందోళనముం ఒలకించితివే?

ఉ. గట్టున నున్న చెట్లులకుఁ గట్టుటచే గిఱిదాఁటి యింక దా
మెట్టులఁ బోవలేకునికిఁ నీదెస కాదెస కూఁగులాడు నీ
చిట్టికలంబు లంతిపురిసీమల దాఁటి గవాక్షమార్గముల్
చుట్టెడిరాణివాసముల చూపులపోలికఁ జెంగలించెడుఁ. 18

విమల—సోదరీ! కేసరీ! ఇది నీకు నత్తింట ననుదినము ననుభవసిద్ధమేగదా?

కేసరి—విమలా! ఎవరికిమాత్ర మనుభవసిద్ధముగాదు?

మంజరి—(కమలాకరముచేతితోఁజూపుచు) ఈపురిసంగమున కేమిగాని యీ

కమలాకరసౌందర్యము కనుఁగొందము రండు. (పరికించిచూచి) చూచితిరా మిళిందుని సందడి!

విమల—అవునవును, విడివడిన పూఁతేకు పడవెక్కి నాకాయాత్ర చేయుచున్నాఁడు.

చ. పడతి! మిళిందనాముఁడగు పశ్చిమదేశపువర్తకుండదే
వడివడిఁ దమ్మితేకు పడవన్మధుకోశపరాగవస్తువుల్
జడిగొని నింపి తెక్క తెరచాపల విప్పి సమీరణావికుఁ
డుడుగక యోడనడ్పఁ జనుచుండును చూడుముసావ
యాత్రకై. 19

మంజరి—విమలా! నీయుపమాన మతిసమంజసము.

కేసరి—నెచ్చెలులారా! మన మీయారామరామణీయతం గని మైమఱచి పురంబు వెడలి కడుదవ్వు వచ్చినట్లున్నది.

మంజరి—అమ్మా! చాలదూరమే వచ్చితిమి.

విమల—నెచ్చెలులారా! అబలలమగు మన మిచ్చో విచ్చలవిడి విహరించుచు నుసలిన నెటనుండియెటువచ్చునో? కాలము బాగుగానున్నది కాదు.

కేసరి—ఓసిబేలా! విమలా! నీవెంతభీరువాలవే. సమస్తమహామండలచండశాసనుండగు నలంఘ్యసాహసుఁ బట్టమహిషినైన నేను నీయొద్దనుండ నిన్నెట్టిమొండగీఁడైనఁ గన్నెత్తి చూడఁగలఁడే?

విమల—అక్కా! క్షమింపుము. నీయొద్దనుండుటచే నాకు మఱింత

కేసరి—విమలా! ఏమినీమాటతేట! మాటకారినని నోటికివచ్చినట్లెల్ల సూటిమాటలు వదరుచున్నావు ఇదియేనా నీవు పెద్దలయెడఁ జూపదగు గౌరవము? రూపస్థనుండుకమువలె నంతిపురంబె వెడలకయుండు నీకు మర్యాదల తీరులును, నాగరికత రీతులు నేమితెలియును.

విమల—నత్తగుల్లలోని నత్తవలె నత్తవారింట క్రొత్తఘోషాపద్ధతి నత్తియుండు మత్తకాశినులకుఁగాని నాగరికత మాకెక్కడిది?

కేసరి—విమలా? చిన్ననోటికిఁ బెద్దకూఁత లనునట్లు నోటికివచ్చినట్లెల్ల వదరి నన్ను రేఁపకుము.

మంజరి—విమలా! చిన్నతనముచేఁ దెలివితక్కువమాటలాడి యక్కయ్యగారి మనసు నొప్పింపం బ్రయత్నింపకుము.

కేసరి—మంజరీ! దాని క్రొవ్వు నేఁడు పుట్టినదికాదు. కావుననే దీని సరకు సేయను.

మంజరి—అదియేకదా మీబోంట్ల యుదారవంతుల కుచితధర్మము.

కేసరి—మంజరీ! ఇంక నెంతయో వేళ కాలేదు. మనమీ కాసారతీరముం జేరి కొంతతడ వాటపాటల వినోదించి, పిమ్మట జలక్రీడల నోలలాడి, మరి యుం బోదము.

మంజరి—చిత్తము. ఆలాగుననే. ఏయాటలాడి వినోదింతము?

కేసరి—ఒక క్రొత్తయాట. రాజు రాణి యాట,

చంద్ర—రాణి యెవ్వరు?

కేసరి—రాణి విమల.

చంద్రి—మరి రాజో

కేసరి—రాజుమాట కేమిలే మనలో నెవరో యొకరుకావచ్చును.

విమల—నే నీ యాటాడను.

కేసరి—ఆడక తప్పదు.

విమల—తప్పక బలిమిని మెడ ముప్పెదరాయేమి?

కేసరి—ఆడినం దప్పేమి? దానివలన ముప్పేమి?

విమల—తప్పో! ఒప్పో! నామనస్సొప్పనిపని నేఁ జేయను.

మంజరి—పోనీ. జలక్రీడలో!

విమల—సరే.

(అందఱు నడచుచుండ విమల కొలనికెలఁకునంగల పూదోటంజూచి) సుందరులారా! ఈతోట యెంత యందముగానున్నదో చూచితిరా? ఈపూ

దోఁట కేరాజపుత్రికాప్రమదావనములోని పుష్పవాటిక యైన సాటిరాఁగలదే?

కేసరి—చెట్టుమొగ మెఱుంగనివాని కాముదపుఁజెట్టే మహావృక్షమంట.

ఆ. వె. చీకుమ్రాకునూఁక కాకరంబగుచు, చీ
కాకుఁ గొల్పు మోటుకాననుగని
సాటిలేసపూఁపుదోఁటయటందు వే
రాచబిడ్డతోఁటఁ జూచినావు? 20

మాతోటలోని మేటిపూదోఁటలం జూచిన నేమనుకొందువో?

విమల—ఎప్పుడును నాయభిప్రాయము మాఱదు.

చ. పలుకులిఁకేల? వేలు వనపాలకులెప్పుడుఁ బెంచుచున్న
నిర్మలజలయంత్రముల్ జలము మాటికిమాటికి నింపుచున్న నీ
వలఁకున నీశ్వరుండు వనపాలకుఁడై తను బెంచుచున్న యీ
కొలని కెలంకు తోఁట కిలఁ గోటలతోఁటలు సాటివచ్చునే?

కేసరీ—మంజరీ! నీ వొకపరి నాతో ఢిల్లీకి వచ్చినప్పుడు నాజనానామందిరమును, దానిప్రాకారమును జూచితివికదా? అచ్చటి చిత్రవిచిత్రములగు జలయంత్రచిత్రములును, అతిస్వచ్ఛమగు చంద్రకాంత శిలావేదికలును, వేయేల, అచ్చటనున్న పలురకముల పూలమొక్కలును, ఈభూమండలమం దెచ్చటనైనఁ గలవే?

విమల—ఎన్ని వన్నెచిన్నె లెనుపుదెచ్చుకున్న నేమి? నైసర్గికపు విన్నాణమునకుఁ దీసికట్టే.

చ: చెలువగు లేఁజిగుళ్ళ నగిషీపనిఁ గోడునె? ఆకుచిల్క త్రె
క్కలపయిఁ జిత్రలేఖనము గావలెనే? హరివిల్లునందు వం

కలు సరిదిద్ది రంగులిడఁ గార్యమె? పూచినమాలతి న్మణుల్
వలయునె? నైజరమ్యమగు వస్తువు వేఱు విభూషఁ గోరునే?

మంజరి—అవును. చిన్నదైనను విమల చక్కఁగాఁ జెప్పినది. ఆవల వేళమించును. సత్వరంబుగ జలక్రీడకుఁ బోవుదము రండు.

(నిష్క్రమింతురు.)

[అంత మాఱువేషమున నుదయపురపు రాణాయగు రాజసింహుఁడు ప్రవేశించును.]

రాజసిం—నే నుదయపురంబు విడచి, అప్పుడే మూఁడుదినంబులైనది. అచ్చటి రాజకీయవ్యవహారము లెట్లున్నవో? నా పంచప్రాణంబులు నాచిన్ని మేనల్లునిపై నుంచివచ్చితిని. మాయక్క యోధపురేశ్వరి కిదివఱకు సంభవించిన యాపదకుం గూడు మహాపద యిఁక మేదియో రానున్నది కాఁబోలు. లేకున్న తనముద్దుపట్టిని నాయొద్ద కేల పుత్తెంచును? కానిమ్ము. ఆపదలు కాపురముండవు. .... అబ్బా! సూర్యతాపం బతితీవ్రముగా నుండుటచే దాహబాధ మిక్కుటముగా నున్నది.

చ. అది సుడిగాడ్పు లియ్యెడ భయంకరమై చదలంట రేఁగె; ఇ
ల్లిదె మృగతృష్ణల న్గనుచు నేగు మృగావళి నీటిభ్రాంతిచే;
పెదవులనాల్కలన్ నురగ పెల్లుగఁ గార్చెడు లేళ్ళు పీడలన్;
కదలదు పిట్టయేని వడగాడ్పులు తగ్గవు పొద్దువ్రాలినన్.

... ...

అదిగో. ఆకసమ్మున శరత్కాలమేఘంపుఁ దునుకలో యనునట్లు బారుబారులుగఁ బాఱెడి కొంగలసమూహము ముంగల నొకసరోవర మున్నట్లు తెలియఁజేయుచున్నది. కావున దీనిజాడనే పోయెదను. ఆహా! ఏమి యీశీతలవాతపోతంబుల మహిమ. ఈమందమారుత మా సరోవరరాజంబుమీదనుండియే వచ్చుచుండనోపు.

ఉ. శీతలవారిపూరసరసిం గల తియ్యని నీరు గ్రోలి, యెం
త్రోతమి పద్మినీచయమనోజ్ఞ సుగంధము లాని, యానసం
జాతగురుశ్రమ న్నడకచందము మందగిలంగ స్రుక్కి, యీ
శీతలవాతపాంథుఁ డిటఁ జేరెఁ బథశ్రమ వాయపోయిగాన్.

నే నిదె యీసరోవరముం జేరి నీరము గ్రోలివచ్చెద.

(కొంతదవ్వు నడచి వెనుకకుఁ దగ్గి) ఇం దెవ్వరో జవ్వనులు జలక్రీడ లాడుచున్నట్లున్న దే- ఇటు చనుట భావ్యము కాదు. ఈ చెఱువుక్రింది పూదోటలోని జలయంత్రమునకుఁ బోయి దప్పి దీర్చుకొనియెద.

(పోయి) అక్కటా! దీనియందు జలమున్నట్లు కనఁబడదు పోనిమ్ము చల్లని యీమామిడిగున్న తిన్నెపయి నించుక తడవు విశ్రమింతును.

(అని పరుండును)

[విమలయు మంజరియుఁ దామరాకు దొన్నెలతోఁ బ్రవేశింతురు.]

విమల— నెచ్చెలీ! మంజరీ! కేసరి జలక్రీడల లింకను ముగియలేదా?

మంజరి—లేదు. నేఁడు కేసరి కుంజరి యయినది.

విమల—ఇదేమే? నీమాట నాకర్థము కాలేదు.

మంజరి—అమ్మా! మ ఱేమియు లేదు. సరోవరంబునఁ గల తామరపువ్వులు కోసికోసి తనివి చెందక నేఁడు మన కేసరి వానిపాలిటి కుంజరియైన దంటిని.

విమల—ఇదియా నీభావము. కేసరివచ్చుదనుక మనమా కేళీవనంబున వేచియుందము రమ్ము. (రాజసింహుఁడు పరుండు చెట్టునీడ సమీపించి) చెలీ! ఈమంజుల నికుంజపుంజముల సందుననుండి యాగుజ్జుమామిడిగున్న తిన్నెవంకఁ జూడుము.

మంజరి—(చూచి) అమ్మా! ఎవరో పురుషులు విశ్రమించినట్లున్నది.

విమల—ఆజగన్మోహనమూర్తి యెవ్వరైయుండునే?

మంజరి—ఎవ్వరోగాని యీ వయసుకాఁ డెంత యందముగా నున్నాఁడమ్మా కోమ్మా! ఇటు రావమ్మా. చూచెదవుగాని.

విమల—మంజరీ! మనము పురుషులం దేఱిచూడరాదు. పాప మీతండు ప్రయాణంపు బడలికచేఁ గడు బడలియున్నట్లు కానఁబడుచున్నాఁడు. ఈతం డెవ్వఁడై యుండునో?

మంజ—నేను వీని నిదివఱ కెన్నఁడును జూచియుండలేదు. కాని యొకవేళ నుదయపురపు రాణావారగు రాజసింహుఁడు నిన్నఁ జూడఁ బ్రచ్ఛన్న-

విమల—చాలు. నీపరిహాసములు. నీతో మాటలాడుటకే భయము. ఎక్కసక్కెముల కారంభింతువు.

మంజరి—సచ్చెలీ! హాస్యము కాదు. ఇప్పు డీప్రాంతమునందు నల్లరల నాపివేయ రాణావారు స్వయముగ మాఱువేసమునఁ దిరుగుచుండిరను కింవదంతి కలదు.

విమల—మంజరీ! నీ వెంత మాయలమారివే. దానికేమిగాని కేసరి యింకను రాలేదు. సత్వరంబుగఁ బురంబుఁ జేరవలయుఁగదా.

మంజరి—అయిన నేఁబోయి తొందరపెట్టి కేసరిం దోడ్కొని వత్తును. నీవిందె యుండుము.

విమల—అమ్మయ్యో! నీవు వచ్చుదనుక నేనొంటిగా నిట నుండగలనా?

మంజరి—అమ్మచెల్లా! ఎంత భీరురాలవే? నిమిషమాత్రములో వచ్చెదనాగుము.

(నిష్క్రమించును.)

విమల—(తనలో) గాఢనిద్రాసక్తుండగు నీ సుకుమార సుందరాకారుం డెవ్వఁడు? నిద్రావస్థయందు గూడ నీ సుందరాకారుని యందమెంత యానందజనకము నున్నది! ఈతని తీరుజూడ నెవఁడో రాకుమారుఁడుగాని సామాన్యుఁడగు బాటసారి కాఁడని తోఁచుచున్నయది. ఏలయన-

చ. ముకుళితమైన కన్గవ యపూర్వవిలాసము గూర్చు మోముద
మ్మికి, చిఱుచెమ్మటల్ నుదురుమీఁదను ముత్తెములట్లు
తోఁచు, మాటికి వడివచ్చు నూర్పులజడి దెలుపు; న్నెఱు
చాయ కందగ్రీష్మకరణిఁ గందినట్టిస్థితి దాఁపక తెల్పును
సౌకుమార్యతన్ 25

ఒకవేళ మంజరి వినిన కింవదంతి నిజమై—

బాటసారి—(కదలి) ఆహా!

విమల—ఈతం డెద్దియో మాటలాడుచున్నట్లున్నది!

బాట—అహో! ఈదాహబాధ భరింపశక్యము గాకున్నది. అక్కటా! దాహము! తాపము! దుర్భరము! దుర్భరము!

విమ—అయ్యో! ఈయధ్వగుఁడు మిగులదగఁగొని కడుబడలి [illegible] యున్నట్టు తోఁచెడిని. పోయి పానీయమొసంగినం దప్పేమి. ([illegible] మరదొన్నెలోని నీరిచ్చి దూరమున నిలిచి) మంజరి చెప్పినట్లు [illegible] డే, ఉదయపురీశ్వరుఁడేమో! అయిననేమి?

రాజ—(జలముఁ గ్రోలి, సేదదేఱి)

గీ. మును సుధారసమును జగన్మోహిని సుర
వరులకు నొసంగి మృత్యువుఁ బాపినట్లు
శీతలజలాన నన్ బునర్జీవిఁ జేసె;
ఈజగన్మోహినీ దేవి యెవరో చెపుమా? 26

విమల—(మోమువాంచి యొకపాదమాటున నిలువఁబడును.)

రాజ—ఇప్పుడే జలక్రీడ చాలించి వచ్చిన యీ నవలాశిరోమణి నవలావణ్య మెంత మనోహరముగా నున్నది.

చ. అరవిడిజాలు వ్రేఁలుమడి ఆముడిమీఁద నమర్చినట్టి క్రొ
వ్విరి, నిటలంబుఁ జుట్టి యిరుపేనులకుం దిగి రేఁగుముంగురుల్

కరఁగినపూతమేని నిజకాంతినిఁ దెల్లము సేత, యిప్పుడే
తరుణి జలంబులాడి ప్రమదావనిఁ జేరనచొప్పు చెప్పెడిన్.

విమల—అహా! ఈసుకుమార సుందరాకారునిం గనినది మొదలు నాయెద కుదురుపడక యొకవిధమగు వికారమునకు లోనైనది. ఈతనిశరీరలావణ్యమనోహరతలును వ్రేలశిఖాంగుళీయకమును మహారాణాయని తెల్లము చేయుచున్నవి.

రాజ—ఈరమణీశిరోమణి రూపుఁగాంచఁ గన్యకామణివలెఁ గాన్పించుచున్నది. ఈమె నీకరణి నవ్యాపదేశముగాఁ బలుకరించి చూచెదను.

చ. ఇనుఁ డదె పజ్జనే కలుగఁ నేటికి మోమటునంచినావు ప
ద్మిని! మొగమెత్తి లోనఁగలతీయని తేనెల నానునోయినుం
డని యెడు భీతిచేఁగడునొయారముగా నటుఁద్రిప్పినావా! లే
క నృపమరాళ మేచి యొడికంబుగఁబట్టు నటంచు వచ్చితో

విమల—ఏమి యీమనోహరవాక్చాతుర్యము! పద్మినియను మిషచే నన్నే సంబోధించి 'ఇన, నృప' శబ్దముల ప్రభుండననియు రాజుననియు సూచించె. కాన నీక సంశయింపఁబనిలేదు. నేను నవ్యాపదేశంబుగానే పల్కెద.

గీ. రాజహంస! నీవు రాణివాసమనస్స
రోవరంబు డాయఁ బోవు దిపుడె;
నెమ్మి నచటి పద్మినీచయమ్మును గని
మమ్ము మానసమున మఱతువేమొ? 29

రాజ—ఈజాణ యెంతమాటనేర్పరి! సరోవరమునందలి పద్మిని రాజహంసను హెచ్చరించునెపమ్మున నాతోఁడా ముచ్చటింపుచున్నది. ఈయుత్త

కాశిని నరోత్తముల కనుగుణంబుగనే ప్రత్యుత్తరమియ్యవలెను. ఓపద్మినీకాంతా! నీవెంత బేలవు?

గీ. మానసమునఁ గాదు మందాకినినె లేదు
నీకు మాఱు పద్మినీకుమారి
పరమహంస నేని మరులుకొల్పెడిదాని
మఱచిపోవ్రబెల్లు మానసమున. 30

విమల—ఆహా! ఏమి యీమనోహరవాక్చాతుర్యము. పలికించినకొలఁదిఁ బులకండము లొలికింపుచున్నది. ఓ రాజహంసమా!—

మంజరి—(తెఱలోనుండి) నెచ్చెలీ! విమల! అశ్వములనాయత్తముచేసితిని. సత్వరమ్ముగ రమ్ము.

విమల—(తనలో) అయ్యో! నాలిముచ్చువలె నీనెచ్చెలి యింతలో నెచ్చటనుండివచ్చినది. (ప్రకాశముగాం) మంజరీ! ఇదిగోవచ్చుచున్నాను. కూఁతవేటుదూరంబుననున్న మనరూపనగరంబుఁ జేర నింతతొందరయేల?

రాజ—ఈచక్కెరబొమ్మ నన్నువిడిచిపోవుంగాఁబోలు. ఈమావిగొమ్మతో నొకచిలుక తెలుపునెపమ్మున నాకృతజ్ఞత నీమెకుఁ దెలిపెదను.

గీ. ఎండవడి కడుబడలి నీయొడఁ జేరు
కొని సుఖంప నీరాచిల్కకొదమ వచ్చి
భాగ్యవశమున నీప్రాపుఁ బడసి బ్రతికె;
అమితఫలసిద్ధి నీకగు నలరుఁగొమ్మ!

విమల—(తనలో) హాయి! హాయి! ఎంతచతురత!
ఓరాజకీరమా!

గీ. పలుకు పలుకునఁ దేనియల్ చిలుకుచుండఁ
గులుకు చెలువంబు మురిపెంబుఁ గురియుచుండ

వలచివచ్చిన మేటిరాచిలుకకొదమఁ
గూడు తఱిగాదె ఫలసిద్ధి కొమ్మ కెందు. 32

మావిగున్నతిన్నెపైనున్న యోరాజకీరమా! నిన్ను విడిచిపోఁజాల. అయినను నెచ్చెలులు వేచియుండుటచేఁ బోకతప్పదు. సెలవొసంగుదేని పోయివచ్చెదను. ని(నిష్క్రమించును.)

రాజ—అయ్యో! ఈసుందరి యిచ్చోటువాసె. బాపురే! ఈరూపవతి సురూపసంపద. సురూప సంపద నిరసించు నీజవరాలి భావప్రకటనచతురత. ఈమచ్చకంటి యిచ్చటినుండి పోయినను నామె రూపముమాత్రము నాహృదయము నచ్చొత్తినట్టున్నది.

చ. జిలిబిలి పైటకొంగు కొనచేతనుజట్టుచు మోముఁగోము కే
వలముగుపించునోయనుచుఁ బ్రక్కగమోమొకయింతవంచి
గుబ్బలపొంగరంశుకంబు వలెవాటున నీటుగ మాటియోర
చూపులనెడి వాఁడితూపులను బుచ్చి హరించెను నామ
నోధృతిన్. 33

అయిన నీమెదర్శనము మఱల లభించుటెట్లు! లభింపకేమి? తనపురంబనతిదూరముననే కలదని నెచ్చెలితోఁ దెలుపు నెపమున నీగరిత నుడివెనుగదా. నేను నచ్చటికేపోయెద.

(నిష్క్రమించును.)

శ్రీ

రసపుత్రవిజయము.

ద్వితీయాంకము.

—:0:—

1. రంగము—రూపనగరములో నొకవీథి.

[పూలసెజ్జ చేతఁబట్టుకొని విమల చెలికత్తెయగు మంజరి ప్రవేశించును.]

మంజరి—అయినను కేసరీబాయి కింత కార్పణ్యము తగదు. తాఁజెడ్డకోఁతి వనమెల్లఁ జెఱచినదన్నట్లు తా కులభ్రష్టయైనది చాలక హైమవతీపదారవిందసేవాతత్పరయగు సహోదరిం గూడఁ జెఱుపఁ గంకణముఁ గట్టుకొనినది. వీరిలో నెవరిప్రతిజ్ఞ సాగునోకదా. సహోదరీమాత్సర్యమింతయేని సరకుచేయక విమలయు నిర్మలమానసయై కాత్యాయనీదేవి దపకమలంబు లేమరక గొల్చుచున్నయది. ఆశంకరార్ధశరీరిణి భక్తజనవశీకరిణిగదా.

[అంత హితదాసుఁడను నొకవృద్ధకంచుకి ప్రవేశించును.]

హిత—ఓసీ! మందరా! ఏమే నీకంతతొందర? కొలువు చాలించినంతమాత్రనే నీ కింతపలుచనైతినే? పిలిచిన వినిపించుకొనకున్నావు నిజమునకు నిన్ననవలసిన పనియేమి.

గీ. తనకు నుద్యోగముండిన తరుణమందు
బిలువ కరుదెంత్రు వేనవేల్ కొలువుసేయ;
నిన్నయది యూడ, పిలిచిన నొకఁడు రాఁడు;
ఇదికదా లోకధర్మ మీపృథ్విలోన. 34

మంజరి—తాతా! నీచీఁకుందనపుఁజీకాకు నాపైఁ జూపకుము. నేను మందరను కాను. దానిసహచరినగు మంజరిని.

హిత—ఓసీ! నీవు మంజరివా? పోలికనుబట్టి మందర వనుకొంటిని.

మంజరి—ఇది మాపోలికలలోపము కాదు. ముదిమిచేఁ బొలితిపట్టలేవి నీ లోపమే.

హిత—అదిగో నాముదిమి నాక్షేపించుచున్నావు. ఇంతకు నిన్ననఁబనేమి?

ఉ॥ కన్నులు కానరావు; మఱి కాళ్లు రవంతయు సాగవీచెవుల్
తిన్నగ దేనినైన వినలేవు; కరంబులు పట్టుఁదప్పు; ప
ళ్లన్నియునూడు;నింద్రియములన్నియుమించినశత్రులౌనన్
నిన్నన నేమికార్యమగు నేరము నాముదిరూపుదేకదా. 35

పోనిమ్ము. ముసలితనముచే నాకుఁబలె నడివయసుఁదనముచే నీకును నింద్రియములు స్వాధీనము గాకున్నవాయేమి? మాటాడ వినిపించుకొనవు. ఇందాఁక నే నెట్లు గొణుగుకొనుచుంటిని?

మంజరి—ఏమియులేదు. వడ్లగింజలోనిది బియ్యపుగింజ. తాతా॥ ఆడువారి యొబుసు నీకేల?

హిత—ఓసితొత్తా! పడుచుఁదనపుగరువాన మిడిసిపడి గడుసుమాటలాడక సరిగా నుడువుము. అంతిపురమునందలి విశేషములేమి?

మంజరి—తాతా! నీనోటిలో నువుగింజ నానదు. నీకీజోలియేల?

హిత—ఓసీ! వగలాడి! పొగరుపడక చప్పునఁ జెప్పుము

మంజరి—(తనలో) తాతపట్టు కోఁతిపట్టు. ఇఁక వదలఁడు. (ప్రకాశముగా) తాతా! ఢిల్లీపాదుషా పట్టమహిషియగు కేసరిబాయి నెఱుఁగుదువుకదా?

హిత—అయ్యో! ఎఱుఁగకేమి! ఆమె మన రాజుగారి పెద్దకూఁతురే. ఆమె వివాహమునకేగదా రాద్ధాంతసిద్ధాంతములైనవి.

మంజరి—అదేమో గాని ఆవిడగా రిప్పుడు పుట్టింటికి వచ్చినారు.

హిత—అయిన నేమి?

మంజరి—మన రాజావారి రెండవకూఁతురు విమల దేవీపూజచేసికొనుచుండగా, కేసరి పానకములోని పుడకవలె వచ్చి చెల్లెలిం బరిహసించినది.

హిత—ఆ! ఏమి! ఆమె ధనమదాంధత! తరువాత?

మంజరి—అక్కసెల్లెండ్రకంతఁ గొంతవఱకుఁ దమతమ మతములగుఱించి వాదముజరిగినది. అంత, చెల్లెలుదాసీనయ్యైతురకంగూడిన నిన్ను సరకుసేయనని.

హిత—అయ్యో! నిజమాడిన నిష్ఠురముకదా. పిమ్మట?

మంజరి—అంత, కేసరిబాయి కరిఁగనిన కేసరివలెఁ జెల్లెలిపైఁ గనులెఱ్ఱఁజేసి, ఓసీ! బుద్ధిహీనురాలా! నన్నెఱుంగక నోటికివచ్చిన ట్లెల్లఁ బేలుచున్నావు. నిన్నొక మొఱకువలెనున్న తురకవానికిచ్చి పెండ్లిఁగావింపకున్న నే పాదుషాకుఁ బట్టపుమహిషినేగా" నని యొట్టుఁబెట్టుకొనె.

హిత—కట్టా! గట్టియిక్కట్టే వచ్చినది. కేసరియును పేరామెకే సరి. పైని—

మంజరి—పైనిఁక నేమున్నది. విమలయు బొమముడితోఁ గేసరిఁజూచి "ఓసీ! తుచ్ఛురాలా! పచ్చవంటి యచ్ఛపురాకులంబునకెల్ల మచ్చఁదెచ్చిపెట్టిన నీమొగంబుఁ జూడరాదు. పౌరుష దేశాభిమానముల కునికిపట్టై నీమగని గరువంబడఁగింపఁజాలు మేటిమగండగు రాపట్టిం జెట్టఁబట్టకున్న నమరసింహునిముద్దులపట్టినేకా''నని యొట్టుఁబెట్టుకొనె.

హిత—వహవ్వా! మిక్కిలిచక్కగానున్నదే. తుద కెవరు గెలుతురో?

మంజరి—ఏమో. "ధర్మమేజయ''మను నార్యోక్తియే నిజమైనయెడల మన విమలయే మేలుచేయి కావలెను.

హిత—అందులకుసందేహమేమి? కాని మన యుద్యానవనములో వేనవేలు పూలుండ నెక్కడినుండి, అపురూపముగా నీపువ్వుల నేఱికొని వచ్చుచున్నావు?

మంజరి—ఇవియా? భైరవీదేవాలయములోనివి. విమల వానింగొనితేర నన్నందులకంపె. (చితివా?

హిత—ఓహో! అట్టులా? అక్కడి కెవరో జడదారి వచ్చెనఁట. నీవు చూ—

మంజరి—అయ్యో! చూడక పోవుటేమి. అతఁడు మహానుభావుఁడు ఆగతానాగతవేది.

హిత—అయిన మనవిమల నాతనికడకుం గొనిపోయి మంచిచెడ్డల నెఱుంగ రాదో?

మంజరి—అవును. నాయుద్దేశము నదియే.

హిత—మంచిది. నీవీపనియం దప్రమత్తురాలవైయుండుము నేనింకఁబోయె దను. (నిష్క్రమించును)

2. రంగము—రూపనగర భైరవ్యాలయము.

[యోగి (దుర్గాదాసు) సమాధియందుండ చారులు ప్రవేశింతురు]

చారులు—రామ్ రామ్. (అని నమస్కరింతురు)

యోగి—(కనులువిప్పి) ఓచారులారా! ఏమేమి విశేషవార్తలం దెచ్చితిరి?

మొదటి—సామీ! జోదపురపు రాణిగారు కోటలో సెక్క చెదరకున్నారు. కాని తనచిన్నిపాప మేనమామగారియూరు సేరెనో లేదో యని యొక బాపనయ్యోర్నందుఁ బంపించినారంట.

యోగి—సరే. (రెండవవానితో) ఓరీ! చెండోడా! నీవుతెచ్చినవార్త లేమి?

రెండవ—ఏలికా! ఆకందయ్య కసుగందక ఉదయపురంబులో మామగారింటికాడున్నారు. కాని రాణావారుమాత్రి మిప్పుడు దేశంలో సేరంట.

యోగి—(మూడవవానితో) ఓముత్తిచ్చుల ఓడా! నీవుతెచ్చినవిశేషంబు లేమి

పెద్దోడు—తబిసి ఓడా? నేను మూనాళ్లకిందట. ఈయూరిపొలిమేర కురువుచేరువ రాఁకూఁతు రొకతె, ఒకవయసుకానితో మాట్లాడు సుండగా యిన్నాను. తరువాత వూళ్లోకొచ్చి అసోకీతీయఁగా రాజుగారికూఁతుళ్లు పందెమాడుకొన్నట్లు దాసీ లూసులాడుకొను సున్నారు.

యోగి—సరే. మీరందఱు నెప్పటియట్ల మీకు నియమించిన స్థలములయందలి వింతల నెప్పటికప్పుడు తెచ్చి మాకుఁజెప్పుచుండవలయును. మీయందరిలో మిక్కిలి జాగరూకుఁడగువాఁడు ఫకీరువేషమునఁబోయి, ఆదుపాజనానాలోని విశేషములఁ దీసికొని రావలయును పొండు. జాగ్రత్త

చారులు—సితం. సితం. (అని నిష్క్రమింతురు.)

[రాజసింహుఁడు ప్రవేశించును.]

ఆజగన్మోహిని ప్రథమసందర్శనంబుననే నామనోమందనంబునం గల నిలుకడ మొదలగు గుణధనంబులు హరించినది.

గీ. ఓరచూపులు నిలుకడ నోటుపఱచె;
మేని మెత్తనచే మది మెత్తఁబఱచె;
మందగిలఁ జేసె బుద్ధి తన్మందగతుల;
రూపు చెలువంబుచే ధృతి రూపుమాపె. 36

బాపురే! ఆయన్నులమిన్న విన్నాణము నాకన్నులఁ గట్టినట్లున్నది.

ఉ. అయొలనాగరూప మహాహా! కనుదమ్ములఁ గట్టినట్లు న
న్నాయ దదేమికారణమొ? పైదలిపైఁ దళుకొత్తెచిత్త మో
హో! యెటుఁజూడ నెప్పుడుపయోధరవేణిసురూపమే,తరు
చ్ఛాయను శీతలోదక మొసంగినభంగియె కానవచ్చెడున్

అబ్బా! అబ్బిబ్బోకవతిం గాంచు భాగ్య మబ్బుటెట్లు? ఈదేవళమునం బ్రవేశించినంతనె కుడిభుజం బదరుచున్నయది. ఆ! యిందెవ్వరో జడదారియున్నట్లున్నదే! ఆహా! యేమి! ఈయద్వితీయమూర్తి వంతము!

సీ. గరిడిలలో నిరంతరము దేటినభంగి
భుజకంధరంబు లుప్పొంగియుండ,
అనిశంబు సాముచేసినవాని పోలిక
వెడదయై వక్షంబు బిగిసియుండ,
డాలుకత్తులు దాల్పఁజాలు జోదునిరీతిఁ
జేతివేలులు మోటుఁ జెంది యుండ,

అసహాయశూరుఁడౌ నాశ్వికవరులీలఁ
బిక్కలు బల్మి నేపెక్కియుండ
సాటిలేనట్టి క్షాత్రతేజంబుతోడ
నివురు గప్పిన నిప్పునా నెగడు నితనిఁ
గాంచి సన్యాసి యని మది నెంచుటెట్లు?
ఔ! మహాత్ములఁ దెలియంగ నలవి యగునె? 38

ఈతండెవ్వరో మహానుభావునివలె నున్నాఁడు. పోయి దర్శించుకొని యెదంగాక. (సమీపించి నమస్కరించును.)

యోగి—ఇష్టసిద్ధిరస్తు. (తేఱిచూచి) ఓశూరాగ్రేసరా! ఇటు కూర్చుండుము. (తనలో) ఈతఁడు తప్పక రాజసింహుఁడే పరిచారికమాటలకును చారు లెఱింగించినదానికిని వీసమైన వాసిలేదు. (ప్రకాశముగా) ఓశూరాగ్రేసరా!

గీ. స్వీయ ధనధారఁ గురిసి, ఆశ్రితజనాళిఁ
దనుపఁ గంకణ మూనినఘనుఁడ వగుచు
నుదయపుర వార్ధి నుదయించియున్న రాజ
సింహుఁడవు గావె? పరగజసింహ! నీవు. 39

రాజ—(తనలో) ఈమహానుభావుఁడు సామాన్యవేషమున నున్నను నన్నెట్లు గుర్తింపఁగలిగె?

యోగి—ఓబాలకా! నీవేల శంకించెదవు? ఇంక న్వినుము.

మ. తరుణీరత్న మొకండు మొన్న నిటఁ గాంతారంబులన్ జూడఁగా
నరుదెంచెన్, కనె, చెట్టునీడ నురుమూర్ఛాధీనునిన్ నిన్ను, ఆ
సరసీజానన మూర్ఛఁ దేర్చెనువౌ శైత్యోపచారంబులన్
సరియేగా యిదియంత? ఆమెఁగను నాసన్వచ్చినాపీడకున్

రాజ—స్వామీ! ఇదియంతయు వాస్తవమే. నాఁడా యెలమావి తిన్నెపై నాతొయ్యలి తన కోమల కరపల్లవంబుల శీతలజలంబు లొసఁగి నన్ను రక్షించె. ఆమించుబోణి దర్శనము మఱల నాకు లభించునా!

యోగి—ఓయీ! ఇంతయాత్రమేల? కొంచెము శాంతించితివేని, ఆమించుబోణిని మామంత్రప్రభావమున నిచ్చటికే రప్పించెదము.

ఉ. శాంతముఁబూను మొక్కనిముసంబునఁ జూచెద వామె కానియా
కాంతకు రాణివాస మటుగావున నీదగురూపు డించి ఒ
క్కింత తపస్వివేషము నటించుట యొప్పగు; ఇట్లు చేయనీ
స్వాంతమునందు వేఱుగతిసందియ మొందకు రాజచంద్రమా!

(అని తనకక్షపాలలోని దుస్తుల నొసంగ రాజసింహుఁడు లోనికరిగి ధరించి వచ్చి కూర్చుండును.)

(విమలయు, మంజరియుఁ బ్రవేశింతురు)

విమల—చేటీ! అక్కడ నొకవృద్ధతాపసియు, ఆతనిచక్కి నొకచక్కనిబాలతాపసియుఁ గనఁబడుచున్నారు. వారేనా నీవుచెప్పిన మహానుభావులు?

మంజరి—సఖీ! ఈబాలతాపసి యెవ్వరో నే నెఱుఁగ; కాని ఆవృద్ధుఁడే త్రికాలవేది.

విమల—(తనలో) ఈకోమరుపాయంపుఁ దబిసి ఈఁడు వైరాగ్యావస్థయందుఁగూడ నెంతమనోహరముగానున్నాఁడు! (పైకి) చెలీ! మంజరీ! ఈబాలతాపసిసుకుమారసుందరాకారము వైరాగ్యవ్యాపారమున కించుకంతయుఁ దగియున్నదికాదు. ఏలయన?

సీ. లలితచందన చర్చలకు నర్హమౌ మేను
బూది పూతలు గోరఁ బోలదుగద;
తులలేని పట్టుదుస్తులు గట్టఁదగుభోగి
జోగియై శాటి మైఁ జుట్టఁదగదు;

రమణీయతారహారములు దాల్చెడు మెడ
తులసిరుద్రాక్షపేరులకు దగదు;
శిరవాలమున శత్రుశిరజాలము లదల్చు
వ్రేజ్జపమాలికల్ ద్రిప్పఁజనదు;
రత్నఖచితకిరీటంబు రహిఁ ధరించు
మస్తక మనర్హ మిట్లు చర్మము ధరింప;
హంసతూలికాతల్పమం దలరు మేను
కఠినపాషాణవేదికఁ గమలఁ దగదు. 42

మంజరి — కోమలాంగీ! నీమానసముగూడ నవనీతకోమలముగదా! ఇదే! ఈ మౌనిరాజులను సమీపించితిమి. మనోరథం బెఱింగింతువుగాని రమ్ము.

విమల — మంజరీ! ఆదియేమియోగాని వీరినిఁ జూచిన నాకు భయమగుచున్నదే.

మంజరి — మఱేమియు లేదు. అతిసంతోషముచేతనే భయము. సత్వరంబుగ రమ్ము.

రాజ — ఈపువ్వుఁబోణి తప్పక నాఁడా యేలమావితిన్నెపై నేఁ గనుఁగొన్న యన్నులమిన్నయే కృతస్నాతయై దేవతాదర్శనమునకుఁ గాఁబోలు నిటు వచ్చుచున్నది. ఆహా! ఇప్పుడీమచ్చెకంటి చెలువ మెంత రాణించుచున్నది! ముడువకుండుటచే వింజామరవలె వీపెల్లఁ గప్పి పిఱుఁదుల వఱకుఁ జీరాడు సోగపెన్నెఱివేణి సోయగమును, కూఁకటింబడక మోము దామరపై నుంగరంపుంజుట్టులనం గడు ముద్దులుమూటఁగట్టు ముంగురుల సింగారమును గలిగి, ఈమంగళాంగి శృంగారశృంగాటక మయి యెంత మనోహరముగా నున్నది!

సీ. మోము నందము చందమామ చందముఁ గేరు
కందు లేనట్టి యాకారమున;

చేడెచూపులు మారువాఁడితూపుల మీఱు
గఱియలో రాగంబు చెడనికతన;
మోవి మంకెనపూపుకావి సొంక మడంచు
నమితమౌ తేనె లందమరియుంట;
కలికిపల్కులు చిల్కపల్కు చుల్కన జేయు
యుక్తియుక్తంబులై యొప్పుచుంట;
విరులవింటి యెఱుకు పరువంపు గోవాళ్ళ
కొలఁకు నిడిన యుగుల్కు తెఱవకురులు
తోడలనంటిగెడలు నడు మనంగునోడలు
నడబెడంగు లంచనడ నడంచు. 43

అదిగో! ఆచక్కరబొమ్మ యిక్కడకే వచ్చుచున్నది. ఏమి! యీతని మంత్రప్రభావము!

[విమలయు, మంజరియు వృద్ధతాపసిని సమీపించి వంగి మ్రొక్కుదురు.]

వృ-తా — [చూడకయే కన్నులు మూసికొని జపము చేసికొనుచుండును.)

రాజ — ఆహా! ఈతనికి మ్రొక్కుతఱి నీసుమాంగి యుత్తమాంగం బెంత వర్ణనీయముగా నున్నది!

ఉ. భామశిరంబు వాంచియురుభక్తిని మౌనికి మ్రొక్క సాఁగఁగా
మోమును గప్పి లేవ వెనుఁబొందెడు వేణివనర్చు షట్పద
స్తోమము లేవ మోముఁగని తోయజమంచు భ్రమించివచ్చి వే
కోమలి నానగంధఫలిగొబ్బునఁ జూచుచుఁ బాఱెనో యనన్.

వృ-తా — (కనులువిప్పి) ఓహో! ఓపరిచారికా! మీ రాకుమారిం దీసికొని వచ్చితివా?

మంజరి—(విమలంజూపి) స్వామీ ! ఇదే ! ఈమెయే మారాకుమారి ! అసమయమున వచ్చితిమికాఁబోలును పోవుదుమా !

విమల—నెచ్చెలీ ! వీరు వారితో మంతనంబున నున్నారుకాఁబోలు.

వృ-తా—సుందరులారా ! శంకింపకుఁడు. ఇప్పటికి విరాగులమగు మాకు మీకు వినరాని రహస్యములు లేవు. (బాలతాపసింజూపి) ఈయన మామిత్రులు. ఉదయపురమందలి యొక జ్ఞాని. పరమహంసకులోత్తంసులగు వీరియెడ మీకు సంశయింపఁబనిలేదు. (బాలతాపసితో) ఆర్యా! వీరొక కార్యార్థమై వచ్చియుంటిరి. కటాక్షించి, వీరికి సందేహనివృత్తిఁ గావింపుము

బాల-తా—ఈశనిచర్య లతివిపరీతములుగా నున్నవి. నేనును బ్రస్తుతరూపమున కనురూపముగనే వర్తింపవలయును.

(మంజరియు, విమలయు నొండొరుల మొగంబులఁ జూచుకొనుచుందురు.)

వృ-తా—లలనా! సంశయింపక నీవామకర మామహానుభావునకుంజూపుము.

విమల—(సిగ్గుచే మోము వాంచి యూరకుండును.)

మంజరి—(విమలచేతిని బలవంతముగ బాలతాపసి కందిచ్చును.)

బా-తా—ఈకుసుమకోమలి కోమలకరపల్లవ మెంతమృదువుగానున్నది !

(తనలో) తే. గీ. చిగురుటాకుల మేల్గాజిగిని గెలిచి,
పసిఁడిబిసకాండముల పస మిసిమినణఁచి,
అలరు చెలి వామకర మంటుటబ్బె నేఁడు;
ఇంతి దక్షిణపాణిఁ గ్రహించు టెపుడో!

ఉవిదా! పవిత్రచరిత్రయగు మీరాజపుత్రి చరిత్ర మాకుఁ గరతలామలకంబయ్యె. వినఁగోరుదువేని వినిపించెద.

మంజరి—అంతకన్నఁ గావలసిన దేమున్నది !

విమల—(మెల్లగాఁ జేయిలాగుకొని బాలతాపసి చెప్పునది యాతురతతో వినుచుండును.)

బా-తా—క. వనితామణి వనితలతో
వనితలమునఁ దిరుగునెడను వనితరులదరిం
గనుగొనలం గనుఁగొడయెన్
మన మలరఁగ నొకని గున్న మామిడిక్రిందన్

అది మొదలీముదితహృదయ మొకవిధమగు మదనవికారమునకు లోనైనది.

విమల—(సిగ్గుచే దిగ్గున లేచి దూరముగాఁ జనును.)

వృ-తా—ముగ్ధా ! ఆప్తులగు మానిరాజులచెంత సిగ్గేల ? పైసంగతినిఁగూడ వినుము.

ఉ. చెన్నగు చిన్నెలాఁడు. కడుచిన్నరి పొన్నరి వన్నెకాఁడు, ప
యన్నుల మిన్నకైన దగునన్న నిగారపు జెన్నువాఁడు, ఆ
క్రొన్నన మేనివాఁడు; మదిఁగూర్చుచొ కాగపుటందకాఁడు, ఆ
పన్నుఁడు, రాచవాఁడు, నను పాయపువాఁడు కనంబడెజుమీ.

ఆతనిఁ దన శీతలోదకదానంబున సేదఁదేర్చినతరువాత.

చ. సరసిజనేత్ర! యంతఁ దనసంగడికత్తియ తోడురాఁగ మం
దిరమును జేరి భక్తిమెయి దేవి భవానినిఁ గొల్చుచుండ సో
దరి చనుదెంచి యీమెఁగని తాఁ బరిహాసముఁ జేసె; అంతనీ
తరుణి ప్రతిజ్ఞఁగైకొని యొఁ దప్పక రాజకుమారు కేల్గొనన్.

విమల—(మంజరితో మెల్లఁగ) నెచ్చెలీ! కడచినసంగతులేల ?

మంజరి—స్వామీ! ఈపువ్వుబోణి తనభావిఫలము నెఱుఁగఁగోరుచున్నది.

వృ-తా—మానినీమణీ! అనుమానింపకుము.

మానినీస్తోత్రము.

మానిని! నీదగుమానసమందనుమానముఁబూనకుమా; వినుమా

మానక యేనిమనోహర రూపము మానసమందునఁ బూనితివో
వానినె, నీదగు పందెముఁ దీర్చెడు వానినె, రాజకుమారకునే
మానవతీ! వరియింతువునీవనుమాత్రముసందియ మొందకుమా,

మంజరి—తపోధనచంద్రమా ! మాడెందంబున నీక నేమియు సందియంబు లేదుఁ. కాని, అతఁ డెట్టి కులశీలసాంప్రదాయములు గలవాఁడు ? నామధేయ మేమి ?

వృ-తా— ఇందువదనా ! సందియమేల ? వినుము.

విమల—హృదయమా ! సావధానవుగమ్ము. మంజరి నీహృదయశల్యమూఁడఁ బెఱికినది.

వృ-తా—

చ. ఉదయపురప్రసూతుఁడు, మహోజ్జ్వలరాజ్యసతీగృహీతుఁడా
విదళితశత్రుజాతుఁ, డురువిక్రముఁ డర్కకులప్రపూతుఁడా
సదమలకామినీ మనసిజాతుఁడు, భారతరాజ్యరక్షణో
న్ముదితమనస్సమేతుఁ డలపూరుషసింహుఁడు రాజసింహుఁడే

విమల—మంజరీ ! ఇప్పుడాయన యెచ్చటనున్నవారో ?

వృ-తా—ఆరాజశేఖరుండు, తనయం దనురాగముగల రాజస్థానధరా కాంతనిజసోదరీశిరోమణులవలె మ్లేచ్ఛహస్తగతంబగు నేమోయని తదభిమాన రక్షణోద్యోగంబున సర్వాంతర్యామియైన సర్వేశ్వరునికరణి సర్వదా పెక్కురూపంబుల సంచరించుచుండు. అట్టి యాపరోపకార పరాయణుఁ డిప్పుడు, ఇక్కడ. ఈరూపంబున నుండునని యెట్లు చెప్పనగు ?

మంజరి—మహానుభావా ! పోనిండు. ఇఁక నెంతకాలమునకో మా నెచ్చెలి మనోరథం బీడేరఁగలదు.

వృ-తా—కాలనిశ్చయముచేయ నవకాశము లేదు. కాని కార్యము నిశ్చయము; తప్పదు.

మంజరి—నెచ్చెలీ ! నీవింక ధన్యురాలవు. వచ్చినపని పండయినది. ఇఁక సెలవు పుచ్చుకొందమా ?

విమల—మంజరీ ! ఆగుము. ఈపూమంజరి యీ మునికుంజరునకు సమర్పించి వచ్చెద.

వృ-తా—రాజపుత్రీ కేవలము లౌకికోచితంబులగు నిట్టి పసదనంబులతో మాకుఁ బనియేమి ? భక్తియే చాలును. అయిన భక్తితో నిచ్చినది పుచ్చుకొనకుండుట పాడిగాదు. కాన దాని నాజ్ఞాని కిమ్ము.

విమల—(మెల్లగా బాలతాపసికి విరిబంతి నీయబోయి సిగ్గుచే మఱలి) మంజరీ ! ఆమునికుంజరున కీపూలమంజరి నొసంగుము.

బాలతా—మంజరీ ! మంజులగుణమంజరియగు నీకుంజరయాన దన కెంజిగురాకు చేతులతో నాపూలమంజరిఁ దానేల యీరాదు ?

మంజరి—ముగ్ధయగుటచే నను సిగ్గు పెంపున నపరిచితపురుషులని వెనుదీయుఁ.

బాలతా—ఓహో ! ఏమామౌగ్ధ్యము ! ఎంతసిగ్గరి !

గీ. నీరము నొసంగి సరసనె నిలుచునాఁడు
హంసయని పిల్చి నర్మోక్తు లాడునాఁడు,
కరమునందిచ్చి సోదెలు గఱచునాఁడు,
పురుషులముగామె ? యిప్పుడ పురుషులమటె ? 51

విమల—నెచ్చెలీ చేలలమయి మన మీకోడెతపసివేసగానిచే నిష్కారణముగా మోసపోతి మిఁక రమ్ము. (బాలతాపసిపై పూలబంతి విసరి చటాలునఁ బోవును.)

బాలతా—అబ్బా ! చెదరిన యీమదనశరకోటి నాహృదయపీఠి నెంతగాటముగా నాటినది !

ఆ. వె. దంతిగమన పూలబంతిని విసరంగఁ
జెదరి పూలునాటె హృదయవీథి
చెఱకువింటిజోదు గుఱిచేసిన ఫిరంగి
గుండు చిట్లు రవలు నిండునట్లు. 52

(అంతటఁ గలయఁజూచి) ఏదీ! ఆమందయాన భైరవీమందిరంబుం దొలంగి చనెఁగాఁబోలు. అయ్యో! ఎంతమందభాగ్యుండను! మందమతిం దొందరపడి, సుందరవదనకుం దొందర గలిగించి, ముందరం దనరారు విందుం దూరంబుఁ జేసికొంటిని.

యోగి—రాజసింహా! నీవిందులో నిస్సందేహముగా మందమతివే యైతివి. ముందరయక, తొందరపడి, బయలుపడి, ముందలిపని కంతరాయ గండరగోళముం దెచ్చిపెట్టితివి. కానిమ్ము. మించినదానింగూర్చి విచారించిన లాభములేదు. కర్తవ్యం బాలోచింపవలెను. రాజసింహా! భ్రాజమానతేజోవిరాజమానయగు నీరాజపుత్త్రి ప్రతిజ్ఞారాజంబు నీవిప్పుడు వినియుంటివిగదా. కాఁబట్టి నీవెట్టులయిన నీరాపట్టిం జేఁబట్టి, తానేమో ఖాదుపాకుఁ బట్టపుదేవినిగదాయని మిట్టిపడుచు, తోఁబుట్టువుం దురకవానికిం గట్టిపెట్టఁ గంకణము గట్టుకొనిన దుష్టురాలిం గేసరిం బరాభవించి తీరవలెను. ఆనీచురా లలంఘీరునకుఁ బురు లెక్కింపక మానదు.

రాజసిం—యోగివర్యా! అట్లయిన నాప్రతిజ్ఞ వినుఁడు.

క. ఈనిర్మలమతిమానంబేనొడకకాచువాఁడనిఁక నేమైనన్
గానీ, రాజ్యముపోనీ; పూసతిని దెప్రతినఁగ త్రిమూర్తిమహాత్మా!

యోగి—విరోధివేదండవీరసింహా! రాజసింహా! నీ వంతవాఁడ వేయగుదువు. కాని దీనికి ముందు చేయవలసిన పను లింకను గలవు

గీ. వడి నలంఘీరుగర్వంబుఁ బాపుటొకటి;
యోధపురరాజ్యరక్షణోద్యోగ మొకటి;

నీదుమేనల్లు గద్దెపై నిలుపు టొకటి;
మించి యీసతివ్రతము చెల్లించు టొకటి. 54

వీని నెఱవేర్చు క్రియ లుపదేశింతును; రమ్ము. (నిష్క్రమింతురు.)

3. రంగము—కేసరిమందిరము ముంగలివసారా

[గులామాలీ సారాయిబుడ్డి పట్టుకొని ప్రవేశించును.]

బలే! షేషూక్! ఎన్నిరోజులకి నాకీ పీనాకీ పక్కా నిషాపానీ లేక సిక్కా సీకాక్ అవుతూందిరా! అల్లా! పాదుషా మాషాశాల్కిదికి యెంత షుట్టిహుకుం జోకాయించినాడ్. బలే. బడేపాదుషా సాజహాన్ మహారాజ్ఞీ అమల్ పక్కా అమల్ ఇష్టో సైతాన్ దీఅమల్. గానా బజానా పీనా కందామేఖానామందిర్మే బిచానా లేక బందిఖానా కేమాఫక్ గుండె బేజార్ అయిపోతూన్నాది. హుజూర్మే తాఖీద్ మంజూర్ సెయ్యాలీ! లేదూ?

[తుదిమాఱ్పుచేసి, ఏకతాళము పాటఁగాఁ బాడవచ్చును.]

సీ. గానాబజానామె ఘుర్నెబనాయించి
కై పెక్కి కందాలో ఖాదవలెను (లేన్)
టంచెన్మె కంచెన్కి లంచాల్ ఫిరాయించి
మేజువాణీలతో మెలఁగవలెను (లేన్)
హుజూర్ బజారీమె మాజూమ్ బజాయించి
రోజు రోజునకును రోజవలెను (లేన్)
సాఖీన్ బిబీకిబల్ సీఖాసోసాయించి
పాకీర్లమూకను పాకవలెను (లేన్)

బల్ హుషారీసె చంద్రిచే పట్టవలెను (లెక్)
పైతమాషాగ దానితో బలుకవలెను (లెన్)
సబ్బురాబర్నై భోగాలు సల్పవలెను (లెక్)
హాయిరే హాయి హాయిరే హాయిహాయి. 55

[అంతఁ గేసరిదాసి యగు చంద్రిభాగ ప్రవేశించును.]

చంద్రి—ఓరీ! గులోపోఁడా? ఏమిరా నా పేరెత్తుచున్నావు?

గులా—ఓసీ! చంద్రీ! ఆవ్ నీకీ నిఖామె సెయ్యడాన్కి మాకీ ఉద్దేశం.

చంద్రి—ఓరీ! గులాం! ఈమారు నా పేరెత్తినావురా అంటే తప్పకుండా కేసరీబాయిగారితో చెప్పివేస్తాను.

గులా—ఓసి! చెటాకీ! ఇలారాయే! నీకీపీనాకీ పక్కాపానీ తెచ్చనామ్

చంద్ర—ఓరీ! పింజారీ! నీపానీ పాడుగాను. ఆసీసా నీవేసం పాదుషా చూచినారంటె నీకు నిఖా కాదు వెంటనే దేవిడీ నికాల్ చేస్తారు.

గులా—ఓసీ! చంద్రబీబీ! నీకీ మెహర్బానీ మాకీ పూరాగావుంటేబరాబర్. ఈపాకీ గులాంపనీకి నిఖాల్ దేనాకు ఖాతర్ లేను. అవ్. బడేపాదుషా షాజహాన్ మహారాజా హుజూర్ మెదారూ! అచ్ఛా నిషాసేస్తాది. తోడా తోడా తాగిసూడు. పర్వానహి. (అని బలవంతము చేయును.)

చంద్రి—ఓరి పింజారీ! గులామల్లీగా! జులుంచేసి కులం సెడఁగొట్టావురా? కేసిరీబాయి రానీ! ఇది నీలాఁటి తాగుఁబోతుల ఆటపాటలు సాగుట కలంఘీరువారి పరిపాలనగాని మఱియొకటి కాదు.
(అంత, కేసరిబాయి లోపుననుండి) ఓసీ! చంద్రీ! హజారమున నా గందరగోళ మేమి?

గులాం—అబ్బో! కేసరీబేగమ్ వస్తూవున్నార్ ఇఁక కాల్కి బుద్ధిచెప్పి పరారీ అయిపోతాన్.

చంద్ర—అమ్మా! ఇదిగో! ఈగులోపోఁడు జులుంచేసి నాకులం సెడగొట్టుతున్నాడు. (తెర యెత్తవలెను.)

కేసరి—చంద్రీ! ఏమి పొగరుఁబోతుతనమే. ఈసారాయిబుడ్డి యిచ్చటి కేలాఁగున వచ్చినది? మొన్ననేగదా పాదుషావారు మనరాష్ట్రములో నెచ్చటనైన సారాయి మొదలైన మత్తుపదార్థములు వాడుకచేయుటగాని, ఉత్సవములలోనికి మేజువాణీల రప్పించుటగాని చేసినయెడల కఠినశిక్ష విధింతుమని చాటింపించినారు. ఇంతలోననే, రాజాంతఃపురమునందే రాజశాసనముం ద్రుణీకరించుటయా! మీకెంత కండకావరముగానున్నది!

చంద్రి—అమ్మా! ఆగులామాలీ యెక్కడనుండియో యీసీసాను తీసికొనివచ్చి యిక్కడ కొంతగడబిడసేసి మీసందడి యినఁగానే పారిపోనాఁడు

కేసరి—కానిమ్ము. వానిపనిఁ బట్టించెద. ఇప్పుడు పాదుషావారు దర్బారులోనే యున్నారేమో నీకుఁ దెలియునా?

చంద్ర—అమ్మా! ఆరింకను దర్బారులోనే వున్నారు.

కేసరి—సరియే. ఈయుత్తరముంగొని దర్బారు ముగియువఱకు వేచియుండి పిమ్మట వారికొసంగుము.

చంద్రి—సిత్తం. (ఉత్తర మందుకొని పోవును.)

కేసరి—(తనలో) విమలం బరాభవింపకగాని నా కీమనోవిషాదం బుపశమించునట్లు తోఁచదు. కానిమ్ము. కమ్మఁ బంపియుంటినిగదా. దీనింగని యలంఘీరు రాక మసలునా?

చంద్రి—(ప్రవేశించి) అమ్మా! పాదుసావారు కొలువు సాలించి యిచ్చటికే వస్తూవున్నారు.

కేసరి—సరియే. నే నిందు పండుకొనియెదను, మహలులోని వినోదములను నేటికి మన్నాచేయింపుము,

చంద్ర—సిత్తం. (విసరుచుఁ దనలో) ఈయమ్మ తలకట్టుకొని పండుకొన్నాది. ఈదినమున యెవరిపాపం పండినో?

[ఔరంగజీబు పాదుషా ప్రవేశించును.]

ఔరంగ—

చ. బలియుఁడు యోధపూరుజసవంతుఁడడంగె; మరాటిలొంగెఁ
బెబ్బులులగు గోలకొండ బిజపూరు నవాబుల త్రుళ్ళడంగె
నార్చులు పురి సాత్నమీలకుఁ గనుల్ తలకెక్కిన విట్టెడుల్లె
బుందెలమునఛత్రసాలునిమదింగలగర్వము క్రుంగె నేఁటితోఁ

కాని, యింక నుదయపురి రాజులు మాత్రము స్వాధీనము కాకయున్నారు.
కానీ నాకు వీర లొక లెక్కయా !

గీ. తలఁచినంతనె వైరుల గెలిచి సర్వ
భూతలంబు నేకచ్ఛత్రమునను నేలు
బాహుబలువ కలంఘీను పాదుషాకు
రాజపుత్రులనం దృణప్రాయులుగద. 51

వైరిలోకంబు నిర్మూలించుట నతికుతూహలంబుననున్న నేనిపుడు కేసరీబాయి యంతిపురంబునకుఁ బోయెద. అరే! గులామాలీ !

గులామ్—హాజర్ ! మెహర్బాన్ ! దోస్తాన్! హుజూర్!

ఔ—ఓరీ! గులామ్! కేసరీబాయి మహలునకుం దోవఁ జూపుము.

గులామ్—జీ! మహారాజ్! ఇదర్ రస్తా కేసరీబాయి సుల్తానా మహల్ కీ యెల్తాది.

ఔ—సరియే. మేము జనానాలోనికిం బోయెదము. నీవిచ్చటనే యుండుము.

గులామ్—హుజూర్కీ హుకుమ్.

ఔ—ఆ ! ఇదియేమి ! నేఁడు మా కేసరి మహలింత వికాసహీనముగా నున్నది!

సీ. అపురూపమైన జంత్రపుబొమ్మ లిచ్చోట
బాగుగా పరికాలు లాఁగవేమి?

వివిధరూపముల నివ్వెఱఁజేయు జలయంత్ర
చిత్రము లపన్నీరు చిలుకవేమి?
మెఱుపుఁగాంతులఁ గనుల్ మిఱుమిట్లుఁ గొను గాజు
దీపాలుపై పయిఁ దోఁపవేమి ?
పాశ్చాత్య భూపతు లంపిన నజరుల
నింపి గదు లలంకరింపవేమి ?
పలుదెఱంగుల రంగులఁ జెలు వొసంగు
హూణదేశంపు జంత్రముల్ మ్రానెఁ బనుల
మహలులోన వినోద మన్నాట లేదు
కారణం బించుకేనియుఁ గానరాదు. 58

అదిగో పరిచారికయగు చంద్రి సేవించుచుండ నా హంసతూలికా తల్పంబున మేను చేర్చి కేసరి నిద్రించుచున్నది (సమీపించి) ఏమీ ! ఈమె విగతాలంకృతయై విన్నఁబోయినట్లున్నది. అక్కటా.!

గీ. పగలుపొగ రూఁడెనను శుభవార్తవృష్టిఁ
బొంగి మన్ననోర్తురి దరుల్పొరలిపాఱ
దాని నొక యానకట్ట విధాన నాపె
నంతిపురమున నేఁటికలంత యకట ! 59

అయిన నీచంద్రినడిగిన సంగతులు తెలియునేమో. చంద్రా! నిత్యకళ్యాణమును, పచ్చతోరణమును నైతనర్చు నీకేసరీవిలాసమందిరము నేఁడిట్లు వికాసహీనమై యుండుటకుఁ గారణమేమి ?

చంద్రి—పాదుషామహారాజా ! దేవిగారికీ యాళ తమ శరీరం కొంచెం జబ్బుగా వున్నదని, అన్నియు నొద్దాలకీ మన్నా సేయించారు. ఇంతకన్న యేమి కారణము నాకు తెలవదు.

అవు—సరే. మించిన దేమియు లేదు. (తనలో) ఈమనోవ్యాకులకారణం బేమిచెపుమా!

కేసరి—(కలలో) ఓరీ! బిచ్చపుజోగీ! నీవేలరా! నాపైకుఱికివచ్చుచున్నావు? ఏమేమి? మాయందఱితోడను మొగలాయీసామ్రాజ్యమును మ్రింగివైతువా? ఏమిరా! కొండచిలువవలె నోరుదెఱచి నాలుకం జాచుచున్నావు? అమ్మా! ఇదియేమిభయంకరవిగ్రహము! కనులెఱ్ఱఁజేసి నోరు దెఱచి మ్రింగుదునని నాపైకి లంఘించుచున్నది. ఏమీ! విమలవక్త్రంబు దీర్ప ప్రతిజ్ఞఁబట్టితివా? ఆహా! ఏమి యీమహాశక్తి? ఏమి మీరందఱు నన్నిట్లీడ్చుకొని పోవుచున్నారు! నాథా! నాథా! ఈక్రూరులబారి నుండి రక్షింపుము.

అవు—దేవీ! భయపడకుము. నే నిచ్చట నేయున్నాను. (తట్టిలేపి) కేసరీ! ఓబాలా! నీ వెంత బేలవు! కలఁగనినంతమాత్రమునఁ గలగుండుపడితివి.

కేసరి—(తేరి) నాథా! ఇది కలయా? నిక్కమే యనుకొంటిని. అబ్బా! ఆదుశ్చరితులెవ్వరో నన్నెంత బాధించిరి. ఇప్పటికిఁ బ్రాణములు కుదుటఁబడినవి. పాడుకలఁ గంటిని. ఏమి కీడు మూడనున్నదో గదా?

అవు—అదిగో! ఇంకను నీకుఁ బూర్వమతవాసన పోలేదు. ఓసిబేలా! కల లేమిచేయఁగలవే. అదిగాక

మ. వితతారాతిమదేభయూథముల శీర్షం బ్రాకి తత్కోశసం
స్థితివిత్తంబను మేదమూర్చి విజయశ్రీమించుచున్ భారత
క్షితిభూమీధరగహ్వరంబుల సదా స్వేచ్ఛన్వినోదించు నం
చితఢిల్లీశ్వర కేసరీంద్రగృహిణీ చింతిల్ల నీ కేటికే? 60

దీనికేమిగానీ కేసరీ! నీవియ్యెడ వినోదముల మానుపింపఁ గతమేమి?

కేసరి—మనోహరా! ఒక స్త్రీ దురభిమానపరవశయై నన్నుఁ బరాభవించినది. ఆపయి గోరుచుట్టుపయి రోకటిపోటన్నట్లీ చెడుకలఁ గంటిని.

అవు—(క్రోధముతో) దేవీ! స్వప్నము మఱచి సంగతిం జెప్పుము. ఏమీ!

నిన్నొక స్త్రీ పరాభవించినదా? సమస్తరాజలోకభీకర నిర్వక్రపరాక్రమవిరాజితుండగు ఢిల్లీపాదుషా పట్టమహిషివగు నీవును బరాభవమా?

గీ. నిరుపమానసుఖంబున నిజగుహాంతరు
సీమ నిద్రించు కేసరిం జెనకి కల చ
సాహసించిన యొకమృగశాబమట్లు
నిన్నలంపఁ దెగించిన నెలంత యెవతె? 61

కేసరి—పరాభవించుట నొక్కదానికే యయిన నాకంతవిచారముండక పోవును.

అవు—ఆపొగరుఁబోతు తగవుమాలి నన్నుంగూడ నిందించెనా యేమి?

కేసరి—చేటీ! పాదుషావారి కీచీటి నందీయవే—ఆమోటుమాటలు నానోట ననఁజాల.

అవు—(చీటిం జదివి) ప్రియా! ఈమె నీచెల్లెలు విమలయా? ఎంతకండకావరము! ఒక్కనిమిషములో దీనికి గర్వభంగము కావించెదను.

గీ. అమరసింహున కిదె యుత్తరమును వ్రాసి,
విమల రప్పించి దాని గర్వము నడంచి,
బాల నీవంటయింటి కుందేలొనర్తు,
పిదప నీవచ్చినట్లు గావింపవచ్చు. 62

ఇదిగో! తాఖీదు వ్రాసి సదరుద్దీనున కంపుచున్నాను. ఇంతమాత్రమునకే వంతయేల? (సమీపించి) సుందరీ! ఇప్పుడు నీమొగమున కొంకక్రొత్త సొగసువచ్చినది.

క. కేసరిమొగమల చంద్రుఁడున
కే సరి, కనుఁదోయి కలువకే సరి, ధృతి నీ

కేసరి కేసరికే సరి!
కేసరినడు మెన్న రాజకేసరి సరియ్యా. 63

కేసరి—ఏమి నేఁడీయవ్యాజకరుణ! నాథా! అరాతివీరవారణసంహార కేసరులగు మీకు రాణి నెప్పుడయితినో, అప్పుడే కేసరినయితిని. అదిగాక,

తే. గీ. మించి మును తండ్రి కరులఁ బోరించునాఁడు
మదపుటేనుఁగు రేఁగి పైఁగదిసి తాఁకఁ
గరిని నెదిరించి యెత్తు బంగారుఁ గొనిన
కేసరికి రాణి కే.రి కేసరి గద. 64

అవు—సుందరీ? చిన్ననాఁటి యేనుఁగుల పోరాట మాటయా జ్ఞాపకము తెచ్చుచున్నావు!

గులాం—(హజారమునుండి) ఖాసా వజీర్ పాదుషావారికీ దరఖాస్తు పంపినార్.

కేసరి—నాథా! గులాం వజీరువద్దనుండి మనవి తీసికొని వచ్చినట్లున్నది.

అవు—ఓసీ దాసీ! చంద్రా! దానిందీసికొనిరమ్మ (దాసి తెచ్చియిచ్చిన లేఖంజదివి) కేసరీ! మేమిప్పు డెవత్తుము, ఏవీ! (ముద్దిడఁబోవును.)

కేసరి—చాలు! చాలు! ఏమంత తొందర?

తే. గీ. ఆరవిలి పర్వతప్రాంతమందు రాజ
సింహు సైన్యంబు లోకలోయచెంత డాఁగి,
అక్బరుకుమారు సిబ్బంది నడఁగించె
నఁట, హుటాహుటిఁ జని దాని నరసివత్తు. 65

కేసరి—ఏమీ! యువరాజు అక్బరుసిబ్బందులనే? అయిన ను పేక్షింపరాదు
(అవురంగజీబు నిష్క్రమించును.)

కేసరి—చంద్రా! వారముదినములనుండి మన జనానామందిరంబున కొక పయిగంబరుండు వచ్చుచుఁ బోవుచున్నాఁడు- అతఁడు మక్కా పకీ

రులను మించిన మహిమగలవాఁడఁట. నేఁడాతఁ డీయెడకు రాలేదా?

చంద్ర—అమ్మ! వచ్చేయేళయింది. అదిగో పాటయినొస్తుంది.

కేసరి—పోయి వానిఁ బిలుచుకొనిరమ్మ. ఈస్వప్నఫలము కనుఁగొందము.
(దూరమునుండి పకీరుపాట వినంబడును.)

చంద్ర—చిత్తము (పోయి పకీరుతోఁ బ్రవేశించును.)

పకీరు—(తనలో) ఆ యోగి చెప్పినచొప్పున నిన్నిదినంబులనుండి యిచ్చట వేఁగుచున్నందుకు నేఁడు సార్థకమగునేమో? నిన్న నాగులాముని కొక్కింత సారాచుక్క నొసంగి యంతఃపురరహస్యములు వెడలఁ గ్రక్కించితినిగదా! వానినే యీమెకు సోదెచెప్పి నమ్మకము కలిగించెద రూపనగర విశేషములు నాకుఁ గొంత యాధారము కాకపోవు. ఆగులా మేమియేమిచో ప్రేలుచు యోధపురిపురోహితునిమాట సందిగ్ధముగాఁ జెప్పె. దాని నిజ మారయవలెను.

చంద్ర—పకీరయ్యా! అదిగో! బేగంగారు నీకోసం సూస్తున్నారు. రా!

కేసరి—పకీర్జీ! సలాం! రండు. ఇటు గూర్చుండుఁడు.

పకీరు—సలాం! సల్లామత్ రహోమాయీ! అల్లాకి మెహర్బానీమే మీకి సుఖంవుండాది. ముట్టింపే మోతీ. పట్టిందే బంగారం అవతాది. మీకి బహుత్ జయం రాఁబోతాది. కానీకొద్దిరోజులత్తె మీకి దిల్ పర్ షికాక్ వుండాది. హమేసా దాన్కి అల్లోపర్ సేస్తూఉండాను. నీకీబాయీ ఇస్లామ్ కే దూపక్ సేసింది. బేటీ తెచ్చింది.

చంద్ర—అబ్బో! యీపకీరయ్యకు కర్ణపిశాచి ఉందాయేమ్ చెప్మా? సూసినట్టుగానే పుట్టుపూర్వోత్తరాల్తో గుట్టుమట్లా సెప్పేస్తున్నాడు!

కేసరి—అవును. నిజమే. ఇదియటుండఁగా నేనొక పాదుకలఁ గంటిని.

పకీరు—స్వప్నం. ఫర్వానహీ! మేము నమాస్ సేస్తాం. కానీ మేము అగ్డె నవాల్కి ఠీక్ సమాధానం సెప్పు పాదుషావార్కి నీకీ బాయీకీ బేటీ మాట సెప్పినావ్. సెప్తే పాదుషా యేమ్ సేసినార్?

కేసరి—ఆ! చెప్పితిని. అప్పుడే విమలనుఁబట్టి తెప్పించుటకు తాఖీదు పినారు.

పకీరు—అలే! రే! అల్లా! ఎంతబుద్ధిలేని కామ్ సేసినావ్. ఇమ్లీకీ ము ఫాదుషాహూస్తే నీకీ ఆబోర్ సిక్కుతాదీ?

కేసరి—అయితే తాఖీదప్పుడే పంపితిమిగదా! ఇప్పుడు చేయునదియేమి?

పకీరు—ఏమీలేదు. దాన్ని నీఆడాల్లో ఉంచుకో. ఫాదుషాకి సూడరాం భద్రం.

కేసరి—సరే! కాని నాకలసంగతి చెప్పినారుకారు.

పకీరు—ఆ! స్వప్నం! సెప్తాం. (నమాస్ చేయుట నటించి) అచ్ఛా! ఇది మరీయేమీలేదు. బొమ్మన్ పిశాచి. ఇక్డ ఒకబడేబొమ్మన్ జపర్ దస్తీసే ఖూనిసేసినార్ - ఆడు పీడ అయి నీకీ పీడాసేస్తాడ్. పర్వానహీ. ఇ ఉంగ్రీమ్ పెట్కో.

(ఉంగరమీయఁ గేసరి ధరించును)

కేసరి—చంద్రా! ఇదియేమి? ఇక్కడ నేబ్రాహ్మణునిఁ జంపివేసిరి?

చంద్ర—అమ్మా! జోదుపురంనుంచి, ఒక బాపనయ్య ఉదయపురాని కుత్తరాలు పట్టుకెలుతూంటే మనచారులు సూసి ఆతన్ని సంపేశారంట. గులామన్నాడు.

పకీరు—ఎందుక్ సంపినార్ - ఉత్తరాంమే ఏమిఉన్నాది?

చంద్రి—ఏదేమో - ఆఉత్తరంలో ఎవరో తల్లి తనకు వంట్లో బాగులేదని పిల్లోణ్ని పంపించమని తమ్ముడికి రాసిందంట.

పకీరు—దేఖో! ఏంతఘోరం - ఆఉత్తర మేమ్ సేశార్?

చంద్రి—ఏంచేస్తారు. ఫాదుషావారికిచ్చేశారు.

పకీరు—ఇఖ మాకి ఫిఖర్ నహీ - నమాస్కోపోవాలా. మాకీ సెలవు. సలాం (పయికివచ్చి) ఇఁకఁబోయి ఫాదుషాహాస్యములు కనుఁగొనవలెను.

(నిష్క్రమించును.)

శ్రీ

రసపుత్రవిజయము.

తృతీయాంకము.

—:():—

1. రంగము—విమల ప్రమదావనమందిరము.

లయగ్రాహి.

మొల్లముగ నల్లుకొను మల్లెపొదరిళ్ళఁ బ్రియుఁ
డుల్లసము లాడి మది నుల్లసిలఁ జేయన్
వల్లరుల తావిఁ గొని పిల్లవలిగాలి సుమ
వల్లరులఁ జేరి వగ పెల్ల వెనుఁ దోయన్
వెల్లనగు వెన్నెలల వెల్లువలు పాటి మది
పల్లవుఁ బోలాన స్మర వల్లి నలరింపన్
చల్లని వసంతనిశఁ దల్లివలెఁ గాచు నెల
పల్లవుల గోర్కుల మొదళ్ళుచిగిరింపన్. 66

(నిట్టూర్పుపుచ్చి) హా! హా! పిండి యారఁబోసినట్లు బ్రహ్మాండము నంతయు నిండుకొనియున్న యీనిండుపున్నమనాఁటి యీమెండ మహీమండలంబునంగల సర్వజంతు సంతానంబున కెంతయో సంతోషదాయకంబై యుయినను ననుఁబోలు విరహిణీజనసమూహమ్మునకు మాత్రము సుధాకర కరవిముక్త సమ్మోహనాస్త్రంబోయన సంతతసంతాపకారణంబగుఁగదా! ఆహా! నాఁడాసరోవరప్రాంత కాంతారమహీరుహంబు పొంత నాయంతరంగం బపహరిం

చిన యాధారణీకాంతుని, నవయువతీమనోవినూతనరతీకాంతుని, స్వకీయముఖవికాస తృణీకృతశర్వరీకాంతుని, మన్మనఃకాంతునిఁ గ్రమ్మఱం గనుల కఱవుదీఱం గనుంగొను భాగ్యము నాకబ్బునో లేదో ?

అహో ! ఆ లేజవ్వనంపునవ్వుమొగంబు నొక్కపరి చూడఁ గలిగితినేని, క్రొవ్విరి నొవ్వకుండ నవ్విరిమొవ్వంపుఁ బేటిక నివ్వటిలు పువ్వుఁదేనె నాస్వాదించు మధువ్రతంబువిధంబునఁ జెక్కుచెదరకుండఁ జటుక్కునఁ జెక్కిలిగింతఁగొట్టి, పక్కున నగించి, చుఱుక్కునఁ జెక్కిలినొక్కి, మిక్కిలి మక్కువ నోరూరఁ జేయు నధరమధుర సుధారసధారలం దనివితీరఁ గ్రోలి నాహృదయము వేధించు నీమదనతాపోపశాంతిఁ జేసికొనియుందునుగదా.

బాపురే ! ఆచిన్నారి పొన్నారి గుజ్జుమామిడిగున్న తిన్నెపయిం బవళించి నాకన్నులంబడిన యావన్నెలచిన్నెకాఁడు, పున్నమవెన్నెలఱేని చెన్నుఁ దన్ను విన్నాణంబు గను మొగంబువాఁడు, చెన్నుమీరు చిన్నెలవాఁడు, పండువెన్నెలం దృణీకరించు మందహాసంబువాఁడు, ఏమన్నమిన్నకైన నోరూరఁజేయు నెలబ్రాయంపుటందకాఁడు, నూనూఁగుమీసములవాఁడు, వెడఁదయురంబువాఁడు, ఆనెలఱేఁడు, వలఱేఁడు నాయెడంద నెడబాయకున్నవాఁడు. ఒకవేళ నాఁటి భైరవీదేవ్యాలయములోని వసించు జడదారియు, కాసారతీరమందలి పూఁదోఁటలోని బాటసారియు, దేశక్షేమముంగోరి "పరోపకారార్థమిదంశరీర" మనునట్లు పెక్కురూపంబుల నీదిక్కున సంచరించుచున్న యుదయపురపురాణావారి మాఱురూపములు కావుగదా ? అగుటకు సందియము లేదుకాని కాకపోవుటయే సందియము. ఏలయన మాయలమారియగు నాముదుసలి జడదారి "ఇక్కడ, ఈరూపంబున నుండునని యెట్లు చెప్పనగు" నని చమత్కారముగాఁ జెప్పి తప్పించుకొనియె. కావున నాయూహసరియే. ఎన్నియాకులలోఁ గప్పినను సంపెంగపువ్వు పరిమళింపకమానునా ?

మంజరి—(ప్రవేశించి) చెలీ ! విమలా ! ఇంకను నిద్రపోలేదా ? నీకిఁక నదే లోకము కాఁబోలును? మఱల నాఁటిబాటసారియు, జడదారియు, సాక్షాత్కరించిరేమి! "వెఱ్ఱికుదిరినది రోకలి తలఁజుట్టు" మన్నట్లున్నది.

విమల—నెచ్చెలీ! నీపరిహాసముల కేమిగాని నాకీరేయి నిదురవచ్చునట్లు లేదే.

మంజరి—అవును ఎట్లువచ్చును? నెచ్చెలీ! నీకిట్టి పిచ్చిమరులు తగదు.

విమల—చెలియా ! అదికాదే. నేఁడు మిక్కిలి యుక్కగానుండుటచే కంటికిఁ గూర్కు రాకున్నయది.

మంజరి—చక్కెరబొమ్మా ! ఈయుక్కకుఁ గారణంబు నే నెఱుఁగనిది కాదు. కావున నిఁకనైన నిద్రపో. నిద్రలేకున్న దేహారోగ్యము చెడును. పగలెల్ల భావిభాగ్యంబులం దలంచుకొని యువ్విళ్ళూరుదువుగాని.

విమల—చెలీ ! ఏమిపరిహాసము చేసెదవు ! నే నెవ్వరిమీఁదనైన పిచ్చివ్యామోహము పూనుకొని యుంటిననుకొంటివా ?

మంజరి—ఎవ్వరిమీఁదనో యననేల? ఒక్కరాజసింహునిపై మక్కువయేకదా యీ మిక్కుటంపు టుక్కకుఁ గారణమైనది?

విమల—చక్కెరబొమ్మా! నీయొక్కసక్కెములకేమిగాని నిదురరాక యుబుసుపోకకు నేనొక చక్కని శృంగారనాటికలోని విరహిణీనాయికా కథాభాగముం బఠింపుచుంటిని. ఇంతమాత్రమునకే మనసులోఁ దేనిపోని యనుమానము లూనఁదగునే ?

మంజరి—ఏమో ? నీవానాయికాభాగము పఠించుచుంటివో నటించుచుంటివో నీకే యెఱుక. కాని నెచ్చెలీ! అప్పుడే సగమురాత్రి మించినది. పండుకొమ్మా.

విమల—చెలీ ? నాకేలకో నేటిరేయి నిద్రరాదు. కేళీవనంబునకు వచ్చెదవా ?

మంజరి—ముద్దుగుమ్మా! ఎంతగుద్దాలవమ్మా ! అర్ధరాత్రియందా, ఉద్యానవనవిహారము?

విమల—నెచ్చెలీ! పుచ్చపువ్వువలెనున్న యీవెన్నెల కన్నతల్లికదా? తల్లి చాటు పిల్లకేమిభయము. పోవము గమ్ము.

మంజరి—కోమ్మా! నాకెంతమాత్రము సమ్మతిలేదు. పైనినీచిత్తము. మొదట మనము కోట విడిచి విడిగా నీయుద్యానవనమందిరమున నివసించుటయే తప్పు. ఆమీఁద నర్ధరాత్రియందిట్టి ప్రసంగముచేయుట రెండవతప్పు; ఇఁక కేళీవనవిహారమునకుం బోయి ముఖ్యముగా మూడు తప్పులు చేసిన పిమ్మటకాని నీకు నిద్రపట్టదు కాఁబోలును.

విమల—మంజరి! కోపగింపకే. గాలిలేమి నొడలుడుకెత్తి నిద్దురరామి న ట్లంటిని. పోనీ ఉపవనంబునకుం బోవలదు. ఆదక్షిణద్వారమైనను దెఱచె దవా? గాలివచ్చునేమో?

మంజరి—అదియు నాకిష్టములేని పనియే. (పోయి తెఱచి ద్వారమునకడ్డముగాఁ బండుకొనును.)

విమల—(సోపాపయిం బండుకొని నిద్రపోవును.)

[అంత నదరుద్దీను తాళీదుపట్టుకొని సిద్దీలతోఁ బ్రవేశించును.]

నద—బలే! ఎన్నిరోజులికీ నిఖాసెయ్యడానికీ మాకీ మంచిదఖాత్ వచ్చిం .దిరాఖాయి అల్లాకీ మెహర్బానిసే అచ్చాహవకాసం సిక్కింది. అదృ ష్టమ్సే ఈయిల్లిమా మాకీ నిఖాశేస్తే మక్కాలో మసీద్ కట్టిస్తాక్. ఫకీర్లకీ దరోబస్తు పులావ్ బాల్ సేస్తామ్. అయితే ప్రస్తుతం యిల్లీని పుడాయిం చే బందోబస్తు చేసువాల బహుత్ జరూర్ హై హుషార్ సే సెయవాల. అరే కొజ్జాసిద్దీరాం. ఇద్రావ్. మనం ఇదర్ రస్తామె ఠెయుంగీ వచ్చి నామ్ నీకీమాలుమ్?

సిద్ది—హై! సర్దార్ మీదీ హుకుం పట్కావస్తూవున్నామ్.

నద—దేఖో! ఇది రూపపూర్ జమీ ఉమ్రావ్ అమీర్ సింగ్ మాలుం కేసరీ బేగమ్ కేబాబ్, ఆడికిదుసీరి బేటీ. ఇస్లీ ఖేల్బాగ్! ఇస్లీ హుసార్ సె దానికిపట్టి ఖైద్ చేసి తీస్కాపోవాలా. జరూర్! ఫాదుసా జీ తాకీద్.

సిద్దీ—హుజూర్ హుకుం బరాబర్ సేస్తామ్ సర్దార్.

నద—అచ్ఛా- జల్దీఆవ్ (గోడదాఁటిపోవుదురు.)

సిద్దీ—(మేడవైపుమాపుచు) సర్కార్ జీ! దేఖో! మందిర్కేవుప్పర్ మినూకి మినూకి దీపం. దచ్చినమ్మే దర్వాజా తెఱచీవుండాది.

నద—అచ్ఛా మంసే ఆబ్ కారోజ్ మంచి అదృష్టం. జల్దీ వుప్పర్ కేజావ్. ఎవరూ యెవరూ వుండాది సూసీ బేగిసెప్పు. కఫడ్ దార్.

సిద్దీ—సర్దార్. దారీ తెల్వాదు తెన్నూ తెల్వాదు, మీదికీయెక్కడం కష్టం.

నద—ఇదేసూడు. బడేతమాష్ చేస్తాక్ (అని సంచిలోని యుడుమునుదీసి మెడకు తాడు కట్టి మేడమీదికి విసరును.) ఇఖ తాడూపట్కా వుప్పర్ జావ్. హుషార్.

సిద్దీ—(తాడుపట్టుకొని మీఁదికెక్కి) సర్దార్! అదృష్టమ్సే దర్వాజా తెరిసీ వుండాదిఁ కాని యిక్డ యిద్దరు వున్నార్. ఒకటి సోఫామే బిషానా సే సింది. రెండూ ఖింద తివాసీమే సోగయా సేసింది

నద—అరే! కామోష్ ముందు నిద్రపోతున్నారులేదూ సూడు.

సిద్ది—ఎట్లు సూడ్డం? ఇద్దరు బిషాణాపర్ వున్నారు.

నద—దానికివుపాయం సెస్తా సునో. దమ్మరీష్ వస్తూందీ లేదూ సూడు. అదే మంచి నిదర్శనం సూడు.

సిద్దీ—(చూచి) అచ్చావస్తూవుండాది.

నద—ఇదే కప్పీ. షేణీకి కట్టి సోపాతో సే దించివేయ్. కఫడ్ దార్.

(సోపాతో విమలను కిందికి దింపి యెత్తుకొనిపోవుదురు)

2. రంగము—యోధపురసమీపమున మొగలాయీల శిబిరము.

ఫకీరు—(ప్రవేశించి) నాఁడా కేసరికి స్వప్నఫలము చెప్పు నెపంబున కొన్ని రహస్యంబులు తెలిసికొంటిని. మిగిలినసంగతుల నెఱుంగుటకై యిప్పు

డీ మొగలాయీశిబిరముతో వచ్చితిఁగదా నేఁటు రేపటు వచ్చినపని ముగించి యోగివద్దకుఁ బోవలెను. పాపము! రూపపురమున తన నెచ్చెలి యగు విమల మొన్నటిరాత్రినుండియు కానరాలేదని వెదకుచు మంజరి నిన్న నిటఁ గానఁబడినది దానికిఁ గొంత యుపదేశించితిఁగదా. పైని దైవమున్నాఁడు.

[అంత అవురంగజీబు మయిస్తఖానుతోఁ బ్రవేశించును.]

అవు—ఫకీర్ జీ! మీరిచ్చటనే యున్నారా? ఇఁక నమాస్ చేయుదమా?

(చిత్తము అని యందఱు నమాస్ చేయుదురు.)

(మయిస్తఖానుతో) మామాజీ! జోద్పురపురాణీ నగరములోలేదా! కానీ! ఇదియు ననుకూలమే! మామా! అప్పట్లు యువరాజు, అక్బరు సహాయమునకు సిబ్బందులతో దిలేర్ఖానుఁడు వెళ్ళియుండెనా?

మయి—చిత్తమ్. నిన్ననే దరోబస్తు తయార్కి సేసి పంపినామ్.

అవు—మామాజీ! చూచితివా? ఈయారవిల్లి పర్వతములందలి సృష్టి వైచిత్ర్యశృంగారము.

సీ. జయపుర జోద్పురోదయపురాజ్యేశ్వరులు
నలుదెసల్ బురుజులై బలిసియుండ,
అలచితూర్ గడెము సింహద్వారమై తూర్పు
దిక్కున నెక్కుడై పిక్కటిలఁగ,
భూరి భూమీధరాబూ మహాశిఖరంబు
టెక్కెంబు గంబంపువిఁ దనర,
ఒకదెసలూని మఱొకవంక చాంబల్ ప్ర
వాహముల్ పరిఖలై బలిసిపాఱ,
ఆరవిలి దుర్గమిచటఁ జెన్నారు నొక ని
సర్గదుర్గమై పరులకు దుర్గమము

రాజపుత్రుల క్షాత్రయ రాజమయి వి
రాజమాన స్వభావచిత్రముల మించి. 67

మామాజీ! అందులో నీయోధపురదుర్గము యోధానుయోధులగు నీరహత్తూరు (గాష్ట్రికూటు) యోధులచే సంరక్షింపఁబడు చుండుటచే నన్నిటికన్న మిన్నగా నెన్నఁదగినది. వీరు మరణమున్నఁ దృణప్రాయముగాఁ జూచెదరు. హిందూస్థానమం దెల్లయెడల నిట్టి సద్గాయులే యున్న యెడల మనవారి కిచ్చట కాలుపెట్టుటకైన నవకాశము నిచ్చియుండరు సుమీ.

గీ. మేనఁ బ్రాణంబుతో నుఁగినఁగాని కేల
వాలునుం డాలు విడనాడువారు కారు
వీరబలులైన రహతూరు వీరవరులు
చొర నశక్యంబు, వీరుండ, జోద్పురంబు. 68

ఈయోధపురమునం దతిరథులును, అతిరథశ్రేష్ఠులును, మహారథికులును, మహారథికాధికులునగు వీరాధివీరు లుండఁబట్టియేగదా నాఁడా జోద్పురపురాణి గౌరవము చిక్కినది ఈరాజ్యము దక్కించుకొనఁ గేదియేని నిరపాయంబగు నుపాయం బాలోచించి చెప్పుము.

మయి—మామాజీసర్కార్! ఇప్డుదేమం అగల్ బగల్ అల్లకల్లోలం జాస్తీ ఉన్నాది. లడాయ్కి అవకాశంలేదు.

అవు—అయిన నీయాలోచనయేమి?

మయి—ఇక్క వొకహద్మి. జసవంతసింగ్ సుట్టం ఉన్నాడ్ - ఆడ్కి రాజ్యాం ఇస్తె ముప్పయిలకోల్ లంచమ్ మన్కి యిస్తాడ్ ఖరార్ సేసినాడ్.

అవు—సరియే. ఇంకను జూచెదవేమి? ఖగారుప్రకారము విత్తముం దక్కించుకొని, అతఁడు జస్వంతునికి జ్ఞాతియనియు, ఉదయపురములోనున్న బాలుఁ డజితసింహుఁడు జస్వంతుని సంతానము కాఁడనియు, రాణి

యెవ్వరో దాసీపుత్రుంజేరఁదీసి, అన్నగారింటికిఁ బెంపఁబంపించెననియు, జస్వంతుని కుమారుండగు మహ్మదాజీయను రాజపుత్రుండిప్పుడు ఫాదుషా వారి దర్బారులో రాజ్యపాలనవిధాన మభ్యసించుచున్నాఁడనియును, ఆయనవచ్చువరకు నీతఁడే యోధపురము నేలుచుండువాఁ డనియును జాటింపించుము.

సయి—అచ్ఛా! సర్కార్ సలహా! బడేలాయక్ వుంది. మామాజీ! ఇఖ సర్కార్కా కామ్ సాసాయించి వస్తామ్. (తనలో) ఇదె వఖత్ మె మంచిజాగీర్ సంపాదించ్వాలా. (నిష్క్రమించును.)

అవు—ఎవరక్కడ?

చారుఁడు—(ప్రవేశించి) ఫాదుషా మహారాజ్ సలాం.

అవు—నీవా? విమల సమాచారమేమి?

చారు—ఫాదుషావారి తాఖీద్కామాఫక్ సదరుద్దీన్ యిల్లీకి ఖైదుచేసినార్

అవు—మంచిది. నీవు వెంటనేపోయి కేసరీబాయి చీఁకటికోటలో విమలను ఖైదుచేయింపుమని సదరుద్దీనునితో చెప్పుము-పొమ్ము. ఇదిగో హుకుం. (హుకుమీయ చారుఁడు పోవును.)

ఫకీర్జీ! సెలవు! (నిష్క్రమించును.)

ఫకీరు—(ముందుకువచ్చి) నేఁడు పెక్కురహస్యము లెఱింగితిని. ఇఁక నవశిష్టము లేదు. వెంటనేపోయి యోగికెఱింగించెదను. (పోవఁ దెఱజారును.)

---

3. రంగము—చెఱసాల.

విమల—(విచారముతో) కట్టా! స్వతంత్రించి చేఁజేతల నెట్టిమహోపద్రవముం దెచ్చుకొంటిని. అయ్యో! నాఁడా యశేషశేముషీప్రసూన మంజరియగు మంజరి సమంజస హితోపదేశపుంజముం జెవిం జొనుపనీయక యిక్కువడిం జెడిపోవనై నడిరేయిం గడువడి దక్షిణద్వారంబే[illegible] దెఱపింపం గడంగితిని? కడంగితినిపో తటేజూచి కాచికొని యున్నట్టులంత

లోననే యాహోంతకారి నిద్రాపిశాచం బావేశింపనేల? ఆవేశించిన నేమాయెను. ఏమాయ నెఱుంగక ఎట్టిమహోపద్రవంబు లందైన ఛేను నకుమేనైఁ బ్రాణంబునకుఁ బాసిణంపై, కంటిరెప్పలవలె నన్నుం గాపాడుచుండెడి వివేకమంజరికి, మంజరికి, మంజులగుణ సుమమంజరికిఁ గూడ మత్తుమందు చల్లిన గ్లానియుసంబున నే నిదురరావలయునే? వచ్చిన నేమాయె మాయలమారులగు నామ్రుచ్చులు యమదూతలవలె వచ్చి నన్నిచ్చటికి ముచ్చిలించుకొని రానేల? తెచ్చిన నేమాయె. ముసలిమానవలెనున్న యీముసల్మాను ననుంగని మరులుంగొని పలుభంగులబాధించి యీచెఱసాల నునుపనేల? అక్కటా! విధి యెన్ని యిక్కట్టులకుఁ బాల్పడఁ జేయుచున్నవాఁడు! ఇక్కడ నాకేమియుదిక్కు?

[అంత సదరుద్దీను ప్రవేశించును.]

సద—ఏమీ యిల్లా! ఇంకా నీకేబుద్ధి తిరిగింవీలేదూ? ఈబందిఖానాలో ఎందుకు పాలీగా దుఃఖపడ్తావ్? నీకె మంచిసమపాయం సెప్తాను. సునో. కేసరీబాయి నీకే లేఖ్నాకు యెందుకు హుకుం జారీచేయించిందిమాలుమ్?

విమల—ఓయీ! నీయసందర్భములకు నాకర్థము తెలియదు. నావంక రాకుము.

సద—నీకీ ఫ్రుక్ కాగం సెయ్యడానికీ వొస్తే సందేహం పడ్తావ్ యెందుకు? కేసరీబాయి నిన్ను తహ్కా గులామ్కే నిఖా సేస్తాది. యిన్కో నామాట. దేఖో నాతాఖత్.

విమల—హా దైవమా! ఈ క్రూరశార్దూలముల నడుమ నొక మృగశాబమట్ల చిక్కి మిక్కిలి చిక్కులు పడుచున్న యీదిక్కుమాలిన నన్నుం గాపాడుము. ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦

అక్కటా! ప్రాణసఖిమాట నిరాకరించినఫలం బనుభవించుచున్నాను గదా.

ఉ. [illegible]క్క లోకితరా బయల తప్పవనఁ బాఱ దలంచి నిచ్చలుఁ
మక్కువఁ బెంచు తల్లినుడి నాఁడెము నెంచక విట్టిపిగి గూఁ

డెక్కి, అశక్తిచేతను మహాస్థలిఁ గూలెను చిల్కపిల్ల నాఁ
జిక్కితి నియ్యెడన్ దురకచేఁ జెలిమాటల నాదరించుటన్. 69

సదరు—ఇష్లా! నీకీఫర్వానహి. ఒక్కుపాయం సెప్తామ్ యినో. మాకీ నిఖా సేస్తే నీకీ బడేబీబీ సేస్తామ్. వుత్తనే యెంసుక్కు యేడ్వడం మతం, గితం చోడ్దేవ్, నిఖాకరో

విమల—అక్కటా! యిఁక నాకేమిదిక్కు? ఈపులుగాకి యేకాకినగు నన్నేమి చేయునోగదా! ఓదీనబంధూ! లోకైకరక్షకా!

సదరు—ఓసీ! సవాల్కి జవాబు సెప్తావ్ లేమ. జల్దీ సెప్పకపోతే జులుం సేస్తామ్. కఫట్దార్.

విమల—ఓరీ! ముష్కరతురుష్కాధమా!

ఉత్సాహ— తులువ! తొలఁగి చనుము వేగ దుష్టబుద్ధులేల? నీ
చెలిమి బలిమిఁ గలిమిఁ జూచి చెట్టబట్ట వేనవేల్
చెలులు గలరు వారిచెంతఁ జేరియిట్టి బింకముల్
పలుకు మీడ నాడనేల? వ్యర్థమౌ ప్రసంగముల్ 70

సదరు—నీకీయిష్టా బుద్ధీ సరీలేదు. ఆలోసించోకి మగర్ వస్తామ్. (పోవును.

[అంత మంజరి సారాసీసాపట్టుకొని తురకవేషముతోఁ బ్రవేశించును.]

మంజరి—మానెచ్చెలియగు విమలను సదరుద్దీను సిద్దీలచే రప్పించి కారాగృహబద్ధురాలిం జేసెనని యోధపురప్రాంతమున నొక ఫకీరుచెప్పె. నే నెట్లేని నామె న్విడిపింపవలయును. కావున నే నీపురుషవేషమున కారాగారమునకుం జని, కారాగృహపాలకులకు నీమధురసంబు పసదనంబుగా నొసంగి, మత్తు నెత్తి కెక్కించి, మామకస్త్రకాశినిని బంధవిముక్తురాలిం జేయవలయును. (పోవును.)

(కారాగృహపాలకులు ఫారాయిచ్చుచుందురు.)

కా-పా—కోన్ హాయిరేతుమ్. బందిఖానాకు ఆనాకు అధికారంలేదు, పో! పో!

మంజరి—అరే! భాయి! పీనాకీ మంచిదారూ తెచ్చినామ్.

కా-పా—క్యా? క్యా? సారా! ఆవ్! ఆవ్! ఎన్నిరోజుల్కి మజామజా సారాచూచినామ్. ఏదీ? లేవ్! లేవ్!

(మంజరి సారానొసంగ కారాగృహపాలకులు త్రాగి మత్తెక్కి పడుదురు.)

మంజరి—వీరికిఁ బూర్తిగా మత్తు నెత్తి కెక్కినది ఇఁక సత్వరమ్ముగ విమల న్విడిపింపవలయును. (అని చెఱసాలం జేఱును.)

విమల—అదిగదిగో! మఱియెవ్వఁడో తురకయే వచ్చుచున్నాఁడు. ఆతఁడీ మొఱకు తురక పంపిన రాయబారి కాఁబోలును. ఇఁక నామానరక్షణంబు దుస్తరంబు. మానభంగమైన మానినీశిరోమణికిఁ బ్రాణంబుతోఁ బనియేమి? ఇదే యీవజ్రపుఁబొడి త్రాగి యసువులం దొఱంగెద. ఓదయామయా! పరమేశ్వరా! ఈజన్మంబున ఆరాజసింహునిఁ జేపట్టనోచుకోనే అనైతి. ఇఁక ముందటిజన్మంబునందయిన, ఆసుకుమార మారసుందరాకారునకుం దారనుగానగు భాగ్యం బనుగ్రహింపుము. ఇదియె నా తుదివందనం బందుకొనుము. (అని ప్రాణత్యాగము చేయ నుంకించుచుండ మంజరి ప్రవేశించును.)

మంజరి—విమలా! సాహసముమాను! సాహసముమాను! నేను నీనెచ్చెలినగు మంజరిని. కాని తురకనుగాను. (అని కంచుకశిరోవేష్టములం దీసివైచి నిజరూపముతోఁ బ్రవేశించును.)

విమల—మంజరీ! మదీయమనోమధువ్రత సంతాపహరణ సుమమంజరీ! ఇపట్టికి నాప్రాణము కుదుటపడినది! నెచ్చెలీ! నీవెచ్చటనుండి యిచ్చటికి వచ్చితివే? నాఁడు నీమాట జవదాటిన మోటుతనంబునకు నాకుం దగినశాస్తియైనది.

మంజరి—అయిన దేదియో నైనది. ఇక్కడ తడవు మసల వీలులేదు. తీగము పెకల్చెద. వేగముగ రమ్ము. (ఇద్దఱును పైకి రాఁ దెఱజాఱును.)

మంజరి—నెచ్చెలీ! విమలా! ఊరిబయట మామిడితోఁటలో నశ్వముల నాయత్తము చేసి యుంచివచ్చితిని. ఉత్తలపడిపోదుము రమ్ము.

(నిష్క్రమింతురు.)

---

4. రంగము—కొండలోయ.

[ఆరావళికొండ లోయలో మొగలాయీ సిబ్బందులు చిక్కుకొని యుండ దరీముఖంబున రాజసింహుండు మోహరించి యుండును.]

రాజసింహుఁడు—

మ. అదిగో! పాపము! మ్లేచ్ఛసైనికులు దైన్యంబంది యీకొండప్ర
క్కదరీద్వారముమూయఁగావల విహంగవ్రాతమట్లిందులో
నఁ దినందిండియుఁ ద్రావనీరసక ప్రాణాల్ చేతిలోఁ బూనినా
రుదయామ్యుత్తరపఙ్క్తిఁ బోవిడిచినన్ ద్రోహంబు నూహింపరే.

పాప మీ దైన్యసైన్యము లన్నపానములు లేక ప్రాణమాత్రావశిష్టములై యున్నయవి. రణరంగమున ముఖాముఖిం బోరాడి, అరాతులం బరిమార్పవలయును గాని, అన్నపానీయము లీయక కడుపుమాడ్చి చంపుట క్షత్రియధర్మంబు కాదు. కాని మేము లేనితఱి నుదయపురము స్వాధీనముచేసికొను దురుద్దేశముతో నరుదెంచిన యీముష్కర తురుష్కసేనలం గనిన నాకుం గనికరము జనింపకున్నయది.

[అంత యోగివద్దనుండి యొకచారుఁడు ప్రవేశించును.]

రాజ—(తనలో) ఇదే! వ్రాయుండెవ్వఁడో శత్రుపక్షమునుండియే కాఁబోలు వేగుఁ గనవచ్చుచున్నవాఁడు. (పైకి) ఓరీ! క్రూరా! విరోధిపక్షము

నుండి వచ్చుచున్న చారుఁడవని నిన్ను నే నెఱుఁగుదును. నీయాటలు నాయొద్దసాగవు. చూచితివా యీనిశాతకరవాలము?

చారుఁడు—స్వామీ! మీపదంబులాన! నే శత్రుపక్షములోనివానిని కాను. యోగిగారు తమకీయుత్తర మీయ నన్నుం బుత్తెంచినారు.

రాజ—(ఉత్తరమందుకొని యిట్లు చదువును.)

"స్వస్తిశ్రీ ఉదయపుర మహాసామ్రాజ్య పతిరక్షిణ ప్రశస్తహస్తులగు రాజసింహమహారాణావారికి—

ప్రస్తుతము ఢిల్లీపురప్రాంతమునుండి ప్రచ్ఛన్నానందయోగి, ఆశీర్వచన పురస్సరంబుగ వ్రాయు విజ్ఞప్తి.

మీరు దరీద్వారము చెంత నప్రమత్తులరై యున్నారని విని సంతసించితి. విరోధులపైఁ గరుణవహించి దరీద్వారము నుమాత్రము తెఱిపింపఁజనదు. తనకుమారుని దురవస్థను విని యలంఘ్యమగు నొక పెద్దసిబ్బందిని ఢిల్లేశ్వరుండను తన ప్రధానయోధుని యాధిపత్యముక్రిందఁ బంపుచున్నవాఁడఁట. ఈ రెండుసైన్యము లేకమైన మన కజేయము గును. యుక్తిపరుఁడగు నామ్లేచ్ఛయోధుఁ డొకవేళ నుదయపురముపై దాఁడి వెడలునేమో! జాగ్రత! ఉచితజ్ఞులగు మీకు నే నుపదేశించునంతవానిని గాకపోయినను, చనువు బలిమిం దీసికొనిన యధికారమునకు క్షమింపఁగోరు,

"ప్రచ్ఛన్నానందయోగి"

సరియే. విమలసమాచార మేమైనదో నీవెఱుంగుదువా?

చారుఁడు—స్వామీ? ఆమెను రూపనగరంబునుండి రప్పించి కేసరీబాయి ఖైదుచేయించినటని పకీరువేసముననున్న యొకచారుఁడు యోగిగారితోఁ జెప్పుచుండ వింటిని.

రాజ—ఏమీ! విమల కేసరిచే ఖైదుచేయింపంబడినదా? ఎట్టి చెడువార్త వింటిని! అహో! నిర్మలమనఃకమలమగు నో విమలా! కుటిలునికి దుర్గతి తప్పినది కాదుగదా.

చ. జననము నొందినట్టి నిముసంబుననుండి మతాభిమానినై
మనుని భమూర్తియైన సుకుమారుని రాజకుమారుఁగాగ మ్లే
చ్ఛుని వరియింపనొల్లనని సోదరితోడఁ బ్రతిజ్ఞఁ బట్టి యే
పునుగని నావునీదు మతమున్ వ్రతమున్ గతమయ్యెనయ్యయో

చారుఁడు—దేవా! అతిమానుషప్రతిభాశాలియగు మన యోగివరుం డుండ విమలకుఁగాని, ఆమె కోరికెంబునకుఁగాని గోరంతేని కొఱంతకలుగునే. ఆపరోపకారపరాయణుండు, ఆమెను విడిపించు ప్రయత్నముచేయుచునే యుండును.

రాజ—అందుకు సందియము లేదు. అయినను నీవు వేగముగా నేగి మన యోగివరునితోఁ జెప్పిన వేగులవానినడిగి, ఆయెలనాగ యథార్థోదంతంబు లెఱింగిరమ్ము. యోగిగారి యాజ్ఞ శిరసావహించితినని చెప్పుము. వేగముగా పోయిరమ్ము.

చారుఁడు—(ప్రణమిల్లి నిష్క్రమించును.)

రాజ—అక్కటా! అమాయకురాలగు విమల యెట్టియిక్కట్టులలోఁ జిక్కినది! సహోదరీ సుహృద్గజకేసరియగు కేసరి యెంతటి దోసమునకైన సాహసించును. ఆక్రూరురాలమాయకురాలగు నీజవరాలిని, నిజగమన నైపుణీకృణీకృత రాణ్మరాళిని, గుణశాలిని, పరమయోగ్యురాలిని, ఏమేమి బాములంగుడిపింప సమకట్టియున్నదో కదా? ఆజిత్తులమారి యామత్తకాశిం దనచేతఁ జిక్కించుకొనినది. ఇఁక నెట్టియిక్కట్టులం బెట్టునో? కట్టా! ఏమిచేయఁదగు?

ఉ. సోదరియింటిలో విమల సుక్కెడునంచును జాలిఁజెందనా?
ఈదరిబాసి నేజనిన నేమగునోయని యిందె యుందునా?
మీఁదనరాతిసైన్యములు మించి పురింజొఱఁగాచికొందునా
ఏదియుఁదోఁచదీయెడనిఁ కేయది చేయుదు నందనందనా! 73

అక్కటా! కుసుమకోమలియగు విమల, ఆజడమతుల నడుమ నెట్టి యిడుమలం బడుచున్నదో కదా?

ఆ. వె. లేమ పగఱ నడుమ నేమి బాములు పొందు
చున్నయదొ? మఱెట్టు లున్నదొక్కొ?
కాకిమూకనడుమఁ గాసిలు నొక పిక
పోతమట్లు దిక్కు మ్రొక్కులేక. 74

అయ్యో! పోయి నేనే విమలను బంధవిముక్తురాలినిఁగా జేసి వత్తునన్నను పరోపకారపరాయణుండగు నీయోగి గట్టి కట్టడచేసెను. ఈతనికట్టడికేమి,

ఆ. వె. ఇందుఁ బాసిపోవ నీమ్లేచ్ఛసైనికుల్
కోనవెడలి పురిని గొల్లఁ గొనరె?
వేలదాఁటెనేని విషపటి జలనిధి
పొంగి లోక మొగట ముంచునట్లు. 75

అయ్యో! నాకేమిచేయుటకుం బాలుపోకయున్నయది.

చ. ఇటుఁ గన రాజ్యరక్షణమదేలికధర్మము మానరాదు; నే
నటుఁగన నార్తరక్షణము, నందులఁ స్త్రీ, యది మాననరాదు; నా
కెటు గనుఁగొన్న నేమియునొకింతుకఁదోఁపదదేమిపాపమో
'ఇటుఁగననూయి యంకటుల నేగినగోయి' యికేమిచేయుదున్

అతిమానుషజ్ఞానియగు నీమౌనియానతి మానితినేని హానితప్పదు. కేవలము దీనరక్షణోద్దేశముచేతనే నేనిచ్చోటువాసి విమలయున్నయెడ కేగినను, లోకులుమాత్రము మా మోహమునఁగిమీఁదిన వ్యామోహముచే స్వదేశప్రజాక్షేమంబుపేక్షించెనితఁడనునింద నాపై మోపక మానరు. ఆహా

దాజన్మాంతము నే నౌదలపై ధరింపవలసినదే. అదిగాక, సకలసుఖంబులు నిరసించి, మరణముం దృణీకరించి, మేనఁ బ్రాణంబులుండునంతకాలము కదనరంగంబునుండి కాలుకదల్పకుండుటయే యోధధర్మము. అట్టిధర్మంబు నిదర్శనపూర్వకంబుగ సైనికనికాయంబునకు బోధింపవలసినభారము నాయం దున్నయది. కావున నేది యెట్లయినను, ఇచ్చోటు విడిచిపోరాదు. అయినను నే ముచురాజ్యము పోయినను విసులను రక్షింపఁ బ్రతిజ్ఞఁ బట్టియుంటిని. ఏదివెరవు.

(అంత లోయనుండి సంధిని సూచించుధ్వజ మెత్తి సైనికుఁ డొకఁడు పైకివచ్చు)

సైనికుడు—గీ. ఉదయపురరాజ్యలక్ష్మీప యోజమిత్ర!
మత్తరిపుజైత్ర! భారతమాతృపుత్ర!
అక్బరుకుమారుఁ డతిమైత్రి నంపినట్టి
పొత్తుమాటలు గలవివే చిత్తగింపు. 77

ఉ. మీర లుదారమానసులు, మించినవీరులు, వైరికైన స
త్కారముచేయు మేటిసరదారులు, ధీరులు, హింససేయు నా
చారము మీకులంబున నిజంబుగ మందునకైనఁ గాన మీ
తీరునఁ దిండి నీరిడక దీనుల జంపుట శూరధర్మమే. 78

అదియునుంగాక

శా. ఈలోయంగల యోధులం దురక లెంతేతన్కు వేసుమ్ము నీ
వాలోచింపుము రాజపుత్రకు" సైన్యంబెచ్చుకాన్పించు; ఇ
ల్లేలా చంపెద వన్నపానములు రానీకుండఁగాఁ జేసి? భూ
పాలా! దీనుల నేలుమా యిఁక దరీద్వారంబుఁ దీయింపుమా. 79

మఱియు

గీ. పౌరుషంబునఁ బోరాడి పగఱఁ దాఁకి
కూల్పఁదగుఁగాక దయలేని క్రూరరీతిఁ
దిండి నీరీయకుండ వధింప ఘనమె?
ఎన్నటికిని న్యాయమది సా వైరికైన. 80

రాజ—(తనలో) పాపమీయక్బరుకుమారుండు దయాళుఁడగుట మలమలమాడు తనదళంబులం గని జాలిఁబూని, అతిదీనముగా నీసంధివార్తనంపె. అబ్బా! వీరిదీనాలాపంబులాలింప నాహృదయము నీరగుచున్నది. (పైకి) ఓయీ! సందేశహరా! మీకభయంబొసంగితిమి. కాని మీయువరాజుగారితో మే మొకపరి ముచ్చటింపవలయును.

సైని—చిత్తము. (పోయి, అక్బరుతోఁ బ్రవేశించును.)

అక్బరు—మిత్రమా! మీయౌదార్యమునకు మెచ్చితిమి.

మత్తకోకిల.

మిత్రమా! మదిమెచ్చినారము మీదుగౌరవబుద్ధికిన్
శత్రుమిత్రవిభేద మెన్నక సాఁకినట్టి ప్రసిద్ధికిన్
క్షత్రియుండన నీవెసుమ్ము ముఖమ్మునందను మాటగా
ధాత్రిలోకము తేలఁజాలుఁజుమీ శమాదిసుశీలముల్. 81

రాజ—అక్బరుకుమారా! మీకభయం బొసంగినారము. కాని మేము చెప్పినట్లుగా బాదుషావారికి చిన్నవిన్నపము చేయవలయును.

సీ. తినఁ గట్టుకొనలేని జనులు మొత్తోయనఁ
దలపన్ను టుసురు తనకు దగులు ననుము;
విషపుదుస్తుల నిచ్చి పృథుసింహుఁ జంపిన
ఘోరపాపము కట్టికుడుపు ననుము;

హిందూమతంబుపై నింతటి ద్వేషంబు
మొగలరాజ్యవినాశమూలమనుము;
అనుమానమే తన్ను పెనుభూతమై క్రమింగఁ
జెడుకిర్ష్మ కుడుపక విడువదనుము;
రాజపుత్రులతోటి పోరాట తనకుఁ
గదిసి పులితోడ నాటు చెల్గాట మనుము;
దానిఁ జవిఁజూడ నాత్మలోఁ దలఁచునేని
స్వయముగావచ్చి పోరాట సలుపు మనుము. 82

ఇంకను గొన్నిరహస్యము లున్నవి. చెప్పెద రమ్ము. ఇఁక మీసిబ్బందు లడ్డులేక నేఁడు మాదళంబులలోని రస్తుసామా నుపయోగించి విందారగించి, మఱియుఁ బోవచ్చును. (ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

---

5 రంగము—ఢిల్లీలో నొక గోసాయీ మఠము.

[యోగియు, పకీరును రహస్యాలోచనము చేయుచుండ
మంజరి ప్రవేశించును.]

మంజరి—ఆహా! చేఁజేతఁ జిక్కిన విమలను మఱలఁ దురకలపాలుచేసితిని గదా! ఆ మొఱకుతురకలు నేనే విమలనని యెంత నమ్మిక పుట్టఁజెప్పినను వినక నన్ను విడిచి, ఆమెనే తీసికొనిపోయిరి. వారి ప్రసంగమువలన నీపురంబునఁ జీకటికోటలో ఖైదుచేయుదురని విని యేలాఁగునైన నెచ్చెలిని విడిపింప నిచ్చటికి వచ్చితిని. కాని, అబలనగు నాకిది సాధ్యమగునా? వట్టెది. వట్టెది.

(ఆలోచించి) కానిమ్ము. ఏది యెట్లున్నను నా కాఁకలి భరింపశక్యము

గాకున్నది. ముందీకడుపుబాధ విచారించుకొనవలయును. ఈమఠములో వండుకొనఁ జోటు దొరకునేమో!

(సమీపించి చూచి) ఇదిగో మాకు మహోపకారులగు యోగియుఁ బకీరు నిచ్చటనే యున్నారు, ఏమి యదృష్టము! మహానుభావులారా! విమల నెచ్చెలి మంజరి నమస్కరించుచున్నది.

యోగి—ఏమీ! మంజరీ! ఒంటరిగా వచ్చితివి. నెచ్చెలి యెచ్చట? (పకీరుతో) ఓయీ! విమలను మంజరి విడిపించెనంటివే?

మంజరి—యోగివర్యా! మీరి యుపదేశము ననుసరించి మొదట విడిపించితిని. కాని దారిలో మఱల తురక లపహరించి యిచ్చటి చీకటికోటలో ఖైదు చేయఁ దీసికొనివచ్చిరి.

యోగి—అన్నా యెంతమోసము! సరియే. విచారింపకుము. మేమామెను విడిపింతుములే. (పకీరుతో) ఓయీ! విమల నౌరంగజీబు కంటఁబెట్టకుండఁ గేసరితోఁ గట్టుదిట్టము చేసివచ్చితివికాదూ?

పకీరు—చిత్తము

యోగి—మంచిది ఏమీ!

గీ. యోధపురపు రాణి యూరలే దారాజ్య
మపహరింప నిదియె యదన నటంచు
జ్ఞాతి లంచమీయఁ గైకొని పాదుషా
వాని రాజుఁజేయఁ బూనినాఁడె! 83

ఆహా! మితిమీఱిన వీని పేరాశ వీనిని మతిలేనివానినిగాఁ జేయుచున్నది. తానొక, అనామధేయుని రాజుగాఁ జేయువాఁడఁట. ప్రజలంగీకరించువారఁట. యోధపురపు రహత్తూరు వీరాగ్రేసరుఁడు ఠాకురు దుర్గాదాసు తనప్రక్కలో బల్లెమని యెఱుఁగడు కాఁబోలును.

[అంత పరివ్రాజికావేషముననున్న యోధపుర వీరమాత పైకివచ్చి]

యోగి—దేవీ! ఇదిగో మనవి చేయుచున్నాను.

ఉ. అల్లదె! చూడు మాదెసను నాకసమంటుచు నల్లుకొన్న యా
నల్లని చెట్లచాటునఁ గనంబడు సౌధ మొకండు, పంపఁగా
జెల్లదు లాతివారల వసింతు రలంఘిరు స్త్రీలు గావునన్
మెల్లగ మీరలందుఁ జని నేఁడొక జవ్వనిఁ బ్రోవఁగావలెన్.

వీర—ఓయీ! ఆదీనురాలగు మానిని యెవ్వరో యెఱింగింతువేని, ప్రచ్ఛన్నంబున నేల, బహిరంగముగ నేపోయి మ్లేచ్ఛరక్షకభటుల శిక్షించి, అమచ్చెకంటిని విడిపించుకొని వచ్చెద.

యోగి—దేవీ!

గీ. ఆయమ యమరసింహు ద్వితీయపుత్రి
విమల, సోదరిచేఁ జెఱఁ బెట్టఁబడియె;
మీకుఁ గాఁబోవు మఱఁదలు, మిగుల వెతలఁ
జెందుచున్నది వేగ రక్షింపఁ దగును. 86

వీర—ఓహో! విమలయా! ఆసారసాక్షి రక్షణం బవశ్యాచరణీయంబే. ఇదే పోవుచున్నాను.

యోగి—దేవీ! ఇది సరిగాని-

గీ. ఇది వైరిజనుల కిమ్మగు
ప్రదేశ మిటు చనఁగ నెగ్గు వచ్చునో యేమో;
సదమలమగు పురుషాకృతి
నిఁ దగంగొని యేగుమమ్మ నీరజనేత్రా! 87

ఇవే దుస్తులు- ఇవి మీసోదరుండగు రాజసింహునివి, ఆతఁడొకపరి వీని నొకకారణంబున నాయొద్ద డించిపోయెను.

[దుస్తులీయ ధరించుకొన వీరమాత లోనికిఁబోవ
నొక చారుఁడు ప్రవేశించును.]

చారుఁడు—రామ్. రామ్. (నమస్కరించును.)

యోగి—ఓయీ! నీవారావళి కొండకనుమనుండియేగదా వచ్చుచున్నావు?

గీ. అట దరి న్నిల్పి రాజసింహుంబు యవన
వాహినీగజములు వెలువడక యుంపఁ
గాచియున్నదె మిగుల జాగ్రత్తగోడ?
యోధుఁడో దిలేర్ఖానుఁ డెందున్న వాఁడు? 88

చారుఁడు—స్వామీ! రాణావారు లోయచెంత నప్రమత్తులరై యున్నారు. ఇంకను దిలేర్ఖానుని సిబ్బందులు కలియలేదు. అక్బరుకుమారుండు సంధిం గోరఁగా రాణావారు మొగలాయీ సిబ్బందులకు నిన్ననే దారినొసంగినారు. కాని మఱియొక్క ఘోరవార్తవింటిని. చెప్పనోరాడకున్నది.

దుర్గా—ఏమా దుర్వార్త?

చారు—ఆర్యమతవిరోధియగు నామ్లేచ్ఛచక్రవర్తి జగద్విఖ్యాతమగు కాశీవిశ్వేశ్వరాలయము నేలపాలుచేసి యందలి సువర్ణలింగం బపహరించెనఁట.

దుర్గా—హర! హర! (చెవులుమూసికొని) హతోస్మి! హతోస్మి! హా! (కూలఁబడి మెల్లఁగ లేచి) హా! దుష్టా! దుర్బుద్ధీ! తులువా! తుచ్ఛవర్తనా! ఎంతపనిచేసితివిరా! ఓరోరి చెనఁటీ! ఈ చెడుబుద్ధి నీచేటుకాలమునకే పుట్టినది సుమా! లేకున్న జగత్ప్రళయంకరభయంకరాకారుఁడగు సాక్షాద్విశ్వేశ్వరునికే యపచారము చేయసాహసింతువా! ఎంతపని! ఎంత సాహసము! ఎంతమదోన్మత్తత! ఎంతపొగరుఁబోతుదనము! విగ్రహాంతకుల మగుదుమని పంతముఁబట్టి మూరెడుపొంగి బారెడు క్రుంగిన నీపూర్వికులచరిత్రలైనను నీకుస్ఫురణకు రాలేదుగా! దురాచారపరాయణా!

సీ. సోమనాథునిగుడి భూమిపాలొనరింప,
గజనీకి నిజకులక్షయముగాదె;
కాశివిశ్వేశ్వరుఁ గాలఁదన్నఁ దలంప
గోరీకి కుల మెల్ల కూలిపోదె;
గోద్విజాలికి గోడుగూర్చిన మహ్మదు
తుగ్లకు మతిచెడి తూలిపోఁడె;
హనుమ విగ్రహముగూల్చిన ముజాహిదుషాహి
భూసురుశాపాగ్ని బుగ్గిగాఁడె;
నేఁడు విశ్వేశ్వరునిగుడి నేలఁగలిపి
శ్రేయమందుదె నీవు చూచెదముగాక
రమయు రాజ్యంబు భిన్నభిన్నములుగాఁగ
నిఖిల సంపత్తితో నశించెదవుగాని. 89

కానీ! మత్సరబుద్ధిచేతనో నీతుచ్ఛమ్లేచ్ఛబుద్ధిచేతనో దేవాలయముం ద్రోయించి లింగము నపహరించితి వింతమాత్రమున నార్యమతము నశించు ననుకొంటివా? కాశీమహాత్వము తగ్గుననుకొంటివా!

మ॥ దురహంకారముచేత దేవళములం ద్రోయింతు త్రోయింతు పో
తురకల్ కాళ్లనుగ్రమ్మ విగ్రహములం ద్రొక్కింతు త్రొ [క్కింతు పో
వరనిష్ఠాగుపతిష్ఠితా ఋషిశిలాస్థాపితంబై యన
శ్వరమా నార్యమతాద్రి లేశము మెదల్పంజాలుదే చచ్చినన్

అదే వీరమాత పురుషవేషమున వచ్చుచున్నది. ఈమె స్వమతావేశ

మున ప్రస్తుతకార్యము పేక్షించు గావున నిప్పటికి విశ్వేశ్వరాలయ వృత్తాంత మీమెకుఁ దెలియకుండ మఱుగుపఱచెదను.

వీర—(పురుషవేషమునఁ బ్రవేశించి) ఓయీ! నేనిఁకఁ బోవచ్చునా?

యోగి—(తనలో) ఈమె మూడుమూర్తులు రాజసింహునివలె నుండినన్నె భ్రమింపఁజేసినది. (పైకి) అమ్మా! సత్వరమ్మున దీనరక్షిణివై రమ్మా. ఆమెను విడిపించిన వెనుక తమ రామెతో మన్యదుర్గమున నుండుఁడు. దర్శనమునకు వచ్చెదను. (నిష్క్రమింతురు.)

---

6. రంగము—చీఁకటికోట.

[వసారాలో గులామును మహ్మదాజియును ప్రవేశింతురు.]

మహ్మ—అరే! గులాం. నేఁ రాజపుత్రిల్లాగ లాయక్ సే మాట్లాడుసున్నాన్ లేదురా? ఆయిమ్లీ మాకీ నిఖా సేయడాన్కి యెందుక్ యేడుస్తాదీ? మాకీ అందమ్ సందమ్ యేమీతక్వా? ఇఖ మాదీబలం యేన్గాబలమ్. నాతో కుస్తీ సెయ్యడాన్కి జయపూర్, జోద్పూర్, ఉదయపూర్, మిథున్పూర్, ఢిల్లీ, ఆజ్మీర్కే ఏఆద్మీ; ఏఫయిల్మాన్, ఏవస్తాద్ వస్తాడో రమ్మన్, బస్తీమె సవాల్.

గులామ్—అచ్ఛామహారాజ్! నీదిబలమ్ పందీబలం. దున్నపోత్ బలమ్.

మహ్మ—మరీదేఖో! ఇప్డు పాదుషా మాకీ యెంత గౌరవమ్ సేస్తాడ్?

గులామ్—నిజమ్సర్కార్ - పారయేస్నా పులావ్ మీకేయిస్తార్. మునుపు మాకీ యిచ్చీవార్.

మహ్మ—ఇంకామతియేమినూసినావ్? కేసరీబేగమ్ ముస్పు మాకేసి తోడా తోడా గోసానేసేది. ఈయిమ్లీ వచ్చినకాడ్నుంచి సర్వదుంబాలా. జనానాఖానా పేరంగీరం ఏదీ! అడ్డూలేదు. ఇడ్డే యిమ్లాదగ్గిర్కి పోవాల్. నేను అచ్ఛా లాయిక్ వున్నాన లేదూ సెప్పు

గులామ్—అచ్ఛా దేఖో! బల్ భేషక్, నీపోషక్, నీయేషం నీమీషం-నీహుక్కా, నీటెక్కు, నీరూపం, నీయేషా యేరాచవాన్కి వుంది సర్కార్?

మహ్మ—అచ్ఛా! రా! యింట్లూదగ్గిర్కి పోదామ్. (పోవుదురు.)

(తెఱయెత్త లోపున విమల ఖిన్నవదనయై విశ్రమించియుండును.)

విమల—(తనలో) హా! దీనబంధూ!

చ. కటకట! దైవమా! జననకాలవిశేషము దేమొ? పెక్కుసం
కటముల కిక్కనైతి ధరఁ గాలిడ నేర్చిన నాటఁగోలె; నా
కిట గతి యేమి? యే నెటుల నీవిపదంబుధి దాఁటనేర్తు? ఈ
నిటలమునందు వ్రాసితివె నీచుల చేఁబడఁ బాపపుర్విధీ.

అక్కటా! తల్లిగర్భంబుననుండి యెట్టిదుర్ముహూర్తంబున భూమిపైఁ బడితినో గాని, పుడమిపైఁ బాదమిన గడెయైన గడువకుండ, పడరాని కడగండ్ల నడలేక పడుచున్నదాన. వృద్ధులగు జననీజనకుల ఘనతర విచారపారావారంబు గూలఁద్రోసి, క్రూరురాలగు సహోదరి తనకున్న యధికారగర్వంబున మిన్నుమన్నుఁ గానక, పాలుమాలి, జాలిఁదూలి, తూలిపడుచు, ప్రజ్వలితహుతాశనకీలల న్నిరసింపఁజాలు పరుషవాక్కులలం గర్ణశూలముల లీలం గీలుకొలిపి, మదీయమనోమహీరుహంబు దహించి, భస్మీభూతంబు గావించి, యింక నుపశమింపకున్నయది.

కటకటా! కఠినురాలగు నీకోటిలకుంతల యంతరంగంబను నిఘంటువునందు దయాదాక్షిణ్యములను రెండు పదంబులు ప్రక్షిప్తంబులు కాఁబోలు, అయ్యో! మందభాగ్యురాలనగు నాకు సాయమై యవచ్చిన నెచ్చెలి మహారణ్యమధ్యంబున మటుమాయమైపోయె. అక్కటా! నాయనుంగు నెంగిలికత్తె క్రూరసత్వశరణ్యంబగు నామహారణ్యంబున నేమయిపోయెనోగదా! దయామయా!

[గులాం ప్రవేశించును.]

గులామ్—ఇఘ్లూ! జోడ్పూర్ ఛోటాసర్కార్ మహ్మదాజీరాజ్ వస్తూవున్నార్.

గీతిక. దేఖో నేడే నీకీ నిఖా సేస్తార్
లేఖుంటె అఖర్కి జులుమ్ సేస్తార్
అగ్గూ కేసరీబాయి ఆజ్ఞ యిచ్చార్
పిగ్గూ కేమాఫక్ బల్ పేచీ తెచ్చార్, 92

(వికారముగా గంతులు వేయుచుఁ బాడును)

విమల—కటకటా; కఠినవిధీ!

చ. ఒకదెస సీగులాము కఠినోక్తులు పల్కుచు 'నెద్దుపుండు కా
కికి సరకే' యటన్నగతిఁ గేరుచుఁ దుళ్లుచు గంతులాడ, నిం
కొకదెస నాపిశాచి పులిలోఁడక తన్వరియింపఁగోర, న
న్నకట విరోధిమధ్యమున నంగదలం గుదిపించు దేవిధీ. 93

అక్కటా! ఈకాకిబికివేసంపు గులాపుగాడిద మత్తెక్కి, ఒక్కదిక్కున వెక్కసంబులాడ, ఆముష్కుడి టక్కరి రాజకుమారునివలె నటించుచు మాటిమాటికిఁ దన్ను వరింపుమని మిక్కిలి చిక్కులం బెట్టుచుండ నీదిక్కన దిక్కుమాలిన దీనురాలిపాలిక నుంచుమని నాఫాలతలంబున వ్రాసియుంటివే విధీ! హతవిధీ!

[అంత మహమ్మదాజీ ప్రవేశించును.]

మహ్మ—అరే! గులాం! ఆడవాళ్లతో మాట్లాడ్డానికి మాకీ సాలా మొహమాటం. మాకీ నిఖా సెయ్యడానికి దీన్కి సిపార్సు చేయి. నీకీ మంచి యినామ్ యిస్తామ్.

గులాం—అచ్ఛామహారాజ్! మీకీ మెహర్బానీ మాకీ పూరావుంటే యినా మ్కీ యేమీ తక్వా? అవష్యం మీకీ యిష్టీకి సాసాయింపుసేస్తామ్. ఆవ్ మహారాజ్!

మహ్మ—మరీ జావ్! (కొంచెమునడచి) అరే! మాకీ తోడా తోడా మొహమాటమ్ యేస్తావే. మాకీ ఆనాకీ జరూర్ లేకుండా బందోబస్తుచేయి.

గులాం—క్యా! సర్కార్! పెళ్లికొడ్కూ లేందీ పెళ్లి! మంచిమాట సెప్పినావ్! రా మహారాజ్! పర్వాలేదు. (చేయిపట్టుకొని లాఁగును.)

మహ్మ—ఛాఫ్! చోడ్దేవ్! వస్తామెవుండూ! పెళ్లికి యెల్లటం మజా నీకీ యేమి తెల్సునే? (వెనుకదీయుచుండ గులాము బలిమిఁదీసికొని పోవును.)

విమల—అదిగో! ఆమ్రుక్కడు లీడిక్కానకే వచ్చుచున్నారు. ఇఁక నేమి చిక్కాలం బెట్టుదురో కదా దైవమా?

కపిరాజవిరాజితము.

పరమదయాకర, భవ్యగుణాకర, పాలనఁ జేయర పాపహరా!
శరణుమహేశ్వర, శర్వ, సురేశ్వరసన్నుత, శంకర, చంద్రధరా!
దురితవిదారణ, దోషనివారణ, దుష్టనిశాచరదోర్దమనా
పరిపరిబాముల బాళినిఁ బొందెడుబాలను నావెతఁ బాపుహరా!

మహ్మ—బలే! బలే! ఎంతతమాసాగా పాడుతూందిరా పెళ్లికూతురు!

గులాం—గానాసై మహారాజ్! దివానా గోర్దక్ సేస్తుంది.

మహ్మ—చూసావ్రీ? అది హూకరకం శోకం. నీకీ జనానా సంగీతకం మజాయేమీ తెల్సునే? ఇదే మంచిహవకాశం. జావ్. జల్దీ నామాట సిపార్సుచేయి.

గులాం—అచ్ఛసర్కార్! (విమలతో) ఓసీ! దయ్యంనేమ్ సైతాన్ నేదు పెద్దామనిషి పెళ్లికొడ్కూ హడ్డావచ్చార్. బుద్ధీగాయిను. ఝాధోటాసర్కార్ ఝూమ్మార్ జస్వంతసింగ్కే బేటా. చూడు! ఎంతడాబు! ఎంతదర్పం! ఎంతహాయల్! ఎంతడవుల్.

విమల—హా! జగదీశ్వరీ! ఈకొఱమాలిన క్రూరుల దురాలాపంబులు వినవోప.

ఆ. వె. చెవులలోఁ దుపాకిఱవల పోలికఁ జొచ్చి
మెదడు దూసిగాని మేననుండి
ప్రాణములనుదీయ వక్కటా! యీనిష్ఠు
రోక్తు లెంత మొండియుసురొ నాది! 95

మహ్మ—అమ్మా! (సాలుకఁగఱచుకొని) సై! సై! తక్సీర్ మాఫ్. అమ్మాయీ యిష్టీ! నేనూ యోధాపురంరాజు అస్వంతసింగు కుమారిణ్ని. రాజపుతుణ్ని కాను. రాజపుత్రిణ్నే. అనుమానం మాను పెళ్లిసేసుకో. నేనే రేపు యోధాపురం మహారాజునైపోతాను. రా! పెళ్లిసేసుకో.

విమల—ఓరీ మొద్దా! నీకు పెండ్లికావలెనా? నీవు రాజపుత్రుఁడవా? 'తలపరువునకే తెలుపు'నన్నట్లు నీనోరే నీగుట్టుమట్టెల్ల బయలుపెట్టుచున్నదే. తలకుమించిన పోకడలకుఁ బోక నీదారిని బొమ్ము. లేకున్న నీకుఁ జెప్పినవారికిని నీకును బుద్ధివచ్చునట్లు చేసెదను.

రగడ.

తొలఁగిచనుమటు, తులువ! వినుమిటుతలకుమించిన పరువులెందుకు?
కలదు నీ పరువునకు ననుఁగని వలపుఁ జెందకు, వగలఁ బొందకు;
తలఁపఁగమ తలపరువు నోటనె తెలియనగు నొక చిన్నమాటనె;
తొలఁగవే న్వీను మొక్క వ్రేటునఁ దొలఁగఁజేయుదు తెప్పపాటున. 96

[అంతఁ గేసరిబాయి ప్రవేశించును.]

కేసరి—(చటాలునవచ్చి) ఓసీ! ధూర్తురాలా! గయ్యాళిగంపవై, యేమే నీ కాఁబోవు భర్తం దూఱుచున్నావు. అతం డెవ్వరనుకొన్నావు? యోధపురకుమారమహారాజు. సుకుమార మారసుందరాకారుఁడు.

విమల—ఛీ! ఛీ! నీచురాలా! నాయిబుసునకు రాకుము. మచ్చరేని యచ్చపురాట్కులంబను చందనవనంబున గచ్చపొదమచ్చునఁ బుట్టిన తుచ్ఛురాలవు.

కేసరి—ఏమేమీ! చింత చచ్చినను పుల్లయింకను జావకయున్నదే. పోనీ నామాటకేమిలే. నీవీ మదనమోహనమూర్తిని, యీదివ్యసుందరాకారుని, ఈయోధపురరాట్కుమారునిం బరిణయంబయి, తత్కీర్తికాంత దిగంతకీర్తనీయంబుగా రాట్కులంబెల్ల నిష్కళంకంబుగాఁ జేసి నాభర్తను బరాభవింతువుగానిలే.

విమల—ఓసీ! దుర్మతీ! ఇల్లలికినంతనె పండువకాలేదు. ఇంతమాత్రమునకే హేళనమేల?

కేసరి—పండుగయైనది కనుకనే హేళనము.

విమల—అప్పుడే యైనదా! కేసరీ! తొందరపడకుము. విదియనాఁడగపడని చంద్రుఁడు తదియనాఁ డగపడక మానఁడు.

కేసరి—తొందరెందుకు. ముందున్నది ముసళ్లపండుగ! చెల్లెలా! కోపమేల? ఎంతయో ప్రయాసపడి నీకీసంబంధము కుదిర్చితిని ఇటుచూడు. పెండ్లికొడుకు నీకుఁదగినవాఁడేనా? సిగ్గేల? వెళ్లి యొడిలోఁ గూర్చుండుము. మేముంటిమనియా సిగ్గు? మేము పోదుమా! గులాం! రా!

విమల—ఓసీ! కేసరీ! నే నిపుడిటు దైన్యపడితినని పరిహాసింపఁబోకుము. చీఁకటి వెనుక వెన్నెల రాకమానదు. నీయేపురుపుమాపు నేవీరపూరుషుండు నాపాణిఁ బట్టనున్నవాఁడో యెవరికెఱుక? నీనుదుటనే ప్రొద్దుపొడువలేదు గదా?

కేసరి—ఏమేమీ? నిన్నుఁ జేపట్టు రాపట్టి యీపట్టున నే కలఁడు. నీయట్టి రజ్జులాడియే వట్టిముద్దపెట్టిన నుట్టిచంకయే చూచినదఁట. పోనీ! నీయనుమానము నేనే తీర్చెదనులే.

(మహమ్మదాజీతో) అయ్యా! యోధపురేశ్వరా! ఇదే మదీయసహోదరియగు నీవిమలను మీకిప్పుడే కన్యాదానంబుగా సమర్పించుచున్నదానను. కావున దయచేసి పాణిగ్రహణంబు చేయుఁడు.

మహ—సిగ్గుచే (తలవంచుకొనును)

కేసరి—అయ్యా! సంకోచింపకుఁడు. మీ యౌదార్యమునకుఁ దగినదియే. (విమలతో) సోదరీ! ఏదీ! నీహస్తము? ఒప్పగింతపెట్టెదను.

(అని హస్తమును బట్టుకొనఁబోవును.)

విమల—ఛీ! ఛీ! దుష్టురాలా! నన్నంటఁబోకుము.

పంచచా. దురాత్మురాల! ముట్టరాకు దూరముండుమట్టె! నీ
శరీరమందు, బ్రాణమూనస్వాంతమందు నెంచి తేన్

కేసరి— ఉరో! యెట్టైన చీమకన్నమున్నఁ జూచుఁ డీతొరన్
జొరన్వలెన్ భయంబుపుట్టె శూరురాలిమాటకున్.

ఓసీ! వగలాడి! తాటియాకుల చప్పుళ్లకుఁ గుందేళ్ళు జడియవు. ఇఁక నీయాటలు గట్టిపెట్టి నేఁ జెప్పినట్లు వినుము. లేకున్న నీతల కోటకొమ్మనకుం గట్టించెద. (బలవంతమున విమలచేయిఁ బట్టి మహమ్మదు చేతిపైఁబెట్టి సమకట్టు వాఁడు సిగ్గుపడుచుండును.)

విమల—(చేతులు జోడించి)

మ. అకటా! కావఁగ నిద్దియేతటి మదంబా! దీనసంరక్షిణీ!
అకలంకంబగు భక్తి నీపదము లత్యాసక్తి నర్చించు నా
దుకరాంభోజములీమె యీసుఁగొని యీదుర్బుద్ధి, మ్లేచ్ఛులు మొం
డి కుజాతుండగు నీచు కేలనిడుచుండెన్ బ్రోవుమా! యీశ్వరీ!

[అంత వీరమాత పురుషవేషమునఁ బ్రవేశించి]

వీరమా—(కేసరితో) ఓ హింసకారీ! కేసరీ! నీపాపకూపంబు నేటికిఁ బరిపూర్ణముగా నిండినది. ఇఁక నొక చుక్కయయిన భరింపనోపదు.

(మహమ్మదాజీతో) ఓరోరి కష్టముష్టింపచా! నీఁకా విమల పాణిగ్రహణము కావలయును? ఇదే నిన్ను వరియింప ముక్తికాంత యెదురుచూచుచున్నది. కేసరికూడ నిన్నత్తవారింటి కంపకము పెట్టునులే. ఓసీ! దోషకారీ! కేసరీ!

ఉ. ఓసి దురాత్మురాల? యిటులోర్వఁగలేమినిఁ దోడబుట్టునే
గాసిలఁజేయ గౌరవముగల్గెనె; కేసరి యన్నపేరు నీ
కే సరి దోషకారి! యిదె యీనిశితాసిని వేణిఁగోసి ని
న్నేఁ సరిఁ జేసెదన్ దుడుకుఁజేసినదోసము మాసిపోవు నే.

కేసరి—(అచ్చెరుపాటుతో) ఆ! ఏమిది? పోతుటీఁగ కేనియుఁ జొరరాని యీ మందిరంబున నీపురుషుం డెట్లు రాఁగలిగె? ఇఁక నిచ్చో మసలిన హాని తప్పదు. (పోఁబోవును.)

వీర—ఓసి కేసరీ! ఎందుఁ బోయెద వాగుమాగుము. ద్వారములన్నియుం బంధింపఁబడినవి. వ్యర్థప్రయత్నములు చేయకు. ఇదే నిన్ను వధించుచున్నాను. దిక్కుఁగలవారిని వేడుకొనుము. (అని కత్తిచేఁ దెగ వేయఁ బోవును.)

విమల—(అడ్డునిలిచి)

పంచ. ఓహో! పరోపకారబుద్ధి నోముమా దయాంబుధీ!
అహంకృతిన్ శమించి దీనురాండ్ర మాదరింపుమా!
మహోపకారి యయ్యు నీవె మాకు కాప్తురాలె యీ
సహోదరీవధంబు గాంచఁగ జాల క్రోధ మాపుమా. 100

వీరమా—విమలా! నన్నాపకుము. ఎత్తినకత్తి రిత్తవిడుచుట క్షత్రియోచితంబుగాదు.

విమల—మహానుభావా! అట్లయిన మీకరవాలంబునకు నన్ను ముందెరఁగఁ జేసి పైని మీచిత్తము వచ్చినట్లు చేయుఁడు.

వీరమా—ఓసుందరీ! నీయందలి వాత్సల్యముచే నీఘోరపాతకి నిప్పటికి విడిచి పెట్టితిని. ఇఁకఁ బోదముగమ్ము.
(కేసరితో) ఓసి కేసరీ! నీచెల్లెలిదయవల్లను, నీతల్లికడుపు చల్లఁదనము వల్లను బ్రతికిపోతివి. ఇఁక ముందయిన బుద్ధిగానుండుము. విమలా! పోదము రమ్ము. (నిష్క్రమింపఁ దొడఁగుదురు.)

—:0:—

శ్రీ

రసపుత్రవిజయము.

చతుర్థాంకము.

—:0:—

1. రంగము—యోధపురమునకుఁ బోవుమార్గము.

[యోగియు, రాజసింహుఁడును, అజితసింహుఁడును ప్రవేశింతురు]

రాజ—స్వామీ! మొన్న యోధపురీపురోహితుని వేషంబున మన యజితసింహుని వంచింప వచ్చిన యామ్లేచ్ఛుండు చిరంజీవి కిచ్చిన యుత్తరములలో నిది యొకటి. దీనిం గూర్చి మీయభిప్రాయ మేమి?

యోగి—(చదివి చూచి) మిత్రమా! ఈయుత్తరము నే నమ్మఁజాల.

మ. అతిమాయావియలంఘిరీసునసుతుండాత్మీయులన్ వీడి, రా
ట్సుతులం జేరె, జయింపరాదనుచు నీచుండిట్టి దుర్లేఖ దు
ర్మతిసృష్టించెను, కానియక్బరుడిటుదౌర్జన్యంబునుంబూనిదుష్
కృతముం జేయఁగసాహసింపఁడనియూహింతున్మిమీ! మిత్రమా!

ఇది యంతయు నలంఘీరు స్వకపోలకల్పితము. దూరాలోచన లేనివారి దురాలోచనలు మన మెఱింగినవే కదా!

ఉ. ఉత్తరమంపె లోన నిటులున్నవి లేనివి కొన్ని వ్రాసి, పై
నుత్తరమందుఁ బత్రికున కుత్తవిలాసము వ్రాసి, దాని నీ
జిత్తులమారిచే మనకు జెందఁగఁజేసె, నిజమ్ము; వీని యీ
యెత్తులుకొత్త లేమనకు, నెన్నఁడుఁ జూచుచునున్నవేకదా.

రాజ—స్వామీ! అయినచో - అక్బరుకుమారుం డీసమాచారమువిననితోడనే సౌరాష్ట్రదేశంబునకుం బాఱిపోఁ గారణంబేమి ?

యోగి—తండ్రి క్రౌర్యమునకు న్వెఱచియె. మన యౌదార్యము న్మెఱచియె. దానికేమిలే. మొన్నటి యాబ్రాహ్మణరూపమ్లేచ్ఛుం డెంతటిద్రోహము చేయ సాహసించి వచ్చె ననుకొంటివి! దైవానుగ్రహము కల్మి మన మింతలో మేలుకొనఁబట్టిగాని లేకున్న నీచిన్ని మేనల్లుఁ డీపాటి ఢిల్లీలో ఖైదీగానో, లేక—

రాజ—ఆహా! యెంతద్రోహ మెంతద్రోహము! స్వామీ! మీఋణము మే మాజన్మదాస్యము చేసియుఁ దీర్చుకొనఁజాలము.

యోగి—ఇందులో మేమొనర్చిన దేమున్నది.

ఆ. వె. శాలు ప్రాణముఁ గొన బందూకు దట్టించి
గుఱిని బెట్టి కాల్చ తఱి యెఱింగి,
వానిజేత వానిప్రాణముల్ గొని వానిఁ
దీసికొన్న గోతఁ ద్రోసితీవు. 103

(అజితసింహునితో) బాలకా! ఆబ్రాహ్మణరూపచండాలుని విశ్వసించి, వాఁడు పిలిచినంతమాత్రమునఁ బోఁదగునే ?

ఉ. చిన్నికుమార! యట్లొకఁడు చీరఁగనే యిలుదాటియొంటిగా
మిన్నక మోసగాని చెలిమింగొని వచ్చుట మంచిదయ్యా! వా
నిన్నిజమైన విప్రుఁడని నెమ్మది నమ్మితివయ్య! అయ్యొ నీ
కెన్నఁడు లేనిబుద్ధి జనియింపఁగఁ గారణ మేమి తెల్పుమా?

అజిత—సాధువర్యా! నాబుద్ధిలేమికి మన్నింప వేడెదను. ఆవంచకుండు తాను మాపురోహితుండనని నమ్మిక పుట్టఁజెప్పి

ఆ. వె. అమ్మగారు పంపిరని వార్తలం దెల్పె;
నమ్మకున్న నొక్కకమ్మఁ జూపె;
మామగారు రాఁగ మనవిచేసెద నన
వ్యవధిలేదు జనని బ్రతుకదనియె. 105

యోగి—నాఁ డాయోధపుర పురోహితునిఁ జంపిఁ ఉత్తరములను సంగ్రహించి చేసిన మోసమా యిది! కానీ ఆమోసగానికిఁ దగిన శాస్తి యయినది లే. రాజసింహా! ఇఁక నొక యామపుఁ బ్రయాణములో గమ్యస్థానముఁ జేరఁగలము. అజితసింహా! నీవు నడువఁజాలవు. మేనాపయి నెక్కుము.

అజిత—స్వామీ! చక్కని యీచక్కిఁగల చక్కందన మెంత చూచినను నాకుఁ దనివి తీఱకున్నది. కావున కొంచెముదూర మీతీరున నే నడువ సెలవిండు.

యోగి—అయిన నీయిష్టము. కుమారా! మనమిప్పుడు మేరుపర్వతోన్నత ప్రదేశముమీఁద బోవుచున్నాము. ఎక్కుడగుటచేఁ గాళ్ళు నొప్పివెట్టునేమోయని యట్లంటిని.

అజిత—స్వామీ! నాకుఁ గాళ్ళు నొప్పిలేదు.

గీ. పట్టుమని పదియడుగుల నిట్టె నడచి
నానొ, లేదొ, కాల్నొప్పి నా నవ్విపోరె;
ఇంత సుకుమారమే యైన నెటు జయింతు
జనకుఁ జంపిన ఫాదుషాఁ సంగరమున ? 106

రాజ—(చెక్కిలినొక్కి ముద్దాడి) కుమారా! నీవు తప్పక సిద్ధసంకల్పుండ వయ్యెదవు.

యోగి—రాజసింహా! చూచితివా? నీభాగినేయుని పొగడుము.

తే. గీ. వడి శిశోదయ రహాతూరు వంశములను
దారువులు రెండు రాపాడఁ దగ జనించి

నట్టి దావాగ్ని గాఁడె నీయల్లుఁ డనఁగ,
యవనవనదాహ మొనరించు టబ్బురంబె ! 107

రాజ — స్వామీ! ఇదంతయు మీయాశీర్వచన ప్రభావమేగదా!

అజిత — స్వామీ! ఇది మేరుపర్వతప్రాంతమనిగదా యంటిరి.

(వ్రేలితోఁ జూపుచు)

ఆ. వె. సొబగు మీఱ మేడసోపానములమీఁదఁ
బరిచినట్టి పట్టు పఱుపనంగఁ
గానిపించు ననగొ కనుచూపుమేర నీ
పైఁడికొండమీఁది పైర, చెపుడి ? 108

యోగి — కుమారా! అట్లనే.

అజిత — ఆహా ఈకొండచెలికలొకదానికన్న నొకటి యెత్తుగానుండుటచే బంగారు మలామాచేసిన మెట్లవరుసలవలె నెంత శృంగారముగా నున్నవి! ఇందుచేతనే కాఁబోలు దీనికి మేరుపర్వతమని పేరువచ్చినది.

యోగి — అజితసింహా! దీనికి మఱొక కారణమున్నది.

ఉ. భారతభూమిమధ్యఁగల పర్వతరాజములందు నున్నతిం
బైరహిమించుటం దొలుత భాస్కరు తేజముతన్నతాఁకిబం
గారపు నీరుపోయుగతిఁ గ్రాలుచు నుండుట నీనగం బిలన్
మేరుసమాఖ్య రంజిలుసుమీ విమలాన్వయ రాజనందనా!

రాజ — మేరుపర్వతమని పేరువచ్చుట కిదియా కారణము !

అజిత — యోగివర్యా! మాయుపాధ్యాయులు వింధ్యపర్వతము మిక్కిలి యెత్తయిన దనియును, అ నగరాజంబు వంగి నమస్కరింపగా నట్టెయుండుమని అగస్త్యమహాముని యానతిచ్చి, దానికి గర్వభంగము గావించెనని యును. చెప్పిరే!

యోగి — కుమారా! అది యతిశయోక్తి.

చ. విను,మునునార్యులెవ్వరునువింధ్యముదాఁటుచుదక్షిణాపథం
బును జొరలేదగస్త్యముని ముందరిగెన్గిరిదాఁటి, దాన నా
తనికి నమస్కరింప గిరి తద్దయు వంగఁగ మౌని దాని న
ట్లునిచెనటంచుఁదామతిశయోక్తిగఁబల్కుదురింతియేసుమీ

అజిత — ఓహో! ఇదియా కారణము.

రాజ — కుమారా! నగశృంగంబుననుండి దిగుతఱి నెదుర్కొను గులకఱాలం దొలఁగద్రోయుచు జలజలఁ బాఱుచు, నురుగులుకార్చుచు, చెలువమున్ గూర్చు నాసెలయేటి కాలువను మేలుగుట్టంబులందిలకించితివా ?

లయగ్రాహి. నింగిఁ గను శైలముల శృంగముల డిగ్గి చను
చుం గెలఁకునం గల తరంగిణి తెఱంగున్
రంగుగఁ గనుంగొను కుఱంగటఁ జెలంగు శిల
లం గదిసి పొందిపొఱలంగ నది పొంగున్
ముంగల నెదుర్కొను బలంగముల గ్రమింగుసర
ణిం గులకఱాలను వడిం గడచి గెంటున్
సంగరశతాంగపుఁ దురంగములభంగి నురుఁ
గుంగరము గ్రక్కుచుఁ దలంగముల బొటుల్

యోగి — కుమారా! అజితసింహా! ఈసెలయేటి కిరుగెలఁకులం గనఁబడువ జేయు నీసృష్టివైచిత్ర్యశృంగారముం గనుంగొంటివా ?

లయగ్రాహి.

సంగర శతాంగపుం దురంగములభంగిని ద
రంగిణితరంగములు పొంగి వడిఁ బాఱుఁ

రంగగు తరంగిణుల చెంగటఁ జెలంగెడి ల
వంగముల లుంగముల భృంగములు చేరన్
భృంగముల సంఘముల నింగిఁగని పొంగుచు ను
ధంగొని యుసంగ సుమరంగములు చీరన్
రంగముల ముంగలి కురంగముల నంగుగ వి
హంగములు పొంగుచుఁదరంగములు పాడున్.

రాజ—యోగివర్యా! (కేలంజూపి) అదియే కాఁబోలును మొగలాయీ చక్రవర్తులకెల్ల నత్యంత ప్రేమాస్పదంబగు నాగ్రాపురాగ్రగోపురంబు? పురంబుఁ దాపుననే కలదు గాఁబోలు. గోపురశిఖరంబు గోచరంబగుచున్నది.

యోగి—అవునదియే. ఓయీ! రాజసింహా! ఈపట్టణము సుమా రొకశతాబ్దము క్రిందట నొక చిన్న కుగ్రామమఁట. ఆర్యభూమిని శిల్పవిద్యను పునరుద్ధారణముచేసిన షాజహాను చక్రవర్తికాలము నాఁటనుండియు నింత శోభ వచ్చుచున్నది.

ఆ. వె మఱువలేక ప్రేమ 'మమజత్' సమాధిపై
'తాజిమహాలు' గట్టె షాజహాను;
నాఁటనుండి పట్టణంబయ్యె నియ్యది
తొల్లి యొక్క చిన్నపల్లెయె సుమి. 113

రాజ—అయ్యా! ఆషాజహానుచక్రవర్తి యెట్టివాఁడు పరిపాలనం బెట్లుండునది?

అజిత—మామయ్యా! ఎట్టివాఁడని వేఱె యడిగెదరేల? లంకను బుట్టినవారెల్ల రాక్షసులుగాక వేఱగుదురా?

యోగి—కుమారా! అట్లు తలంపకుము. తురుష్కులలో మాత్రము మంచి రాజులు లేరనుకొంటివా యేమి!

సీ. తనకీర్తి సకల దిక్తటములంటఁగ జలా
లుద్దీను దేశ మేలుకొనలేదె
తుగ్లకు కులజుఁడౌ తురక ఫీరోజిషా
యింపుగాఁ బ్రజలఁ బాలింపలేదె
సమదృష్టి హిందూ ముసల్మానుల మహాక్బ
రమితదయాళుఁడై యరయలేదె
అగ్రజన్ముల కనేకాగ్రహారము లిచ్చి
తానీష గోల్కొండఁ దనరలేదె
తురకలై పుట్టినంతనె దుష్టనృపులె
హిందువులనంగఁ దాము నహీనకృపులె
హిందువులయందు దుష్టులౌ నృపులు లేరె
కులముఁగొనేమి ముఖ్యంబు గుణము గాక. 114

రాజ—యోగివర్యా! అయినచో నౌరంగజీబు చక్రవర్తిమాత్రము సుగుణసమన్వితుండు కాఁడా! వానిపాలన మిట్లుండనేల?

చ. పరజనభీకరుండు, కడుప్రాజ్ఞుఁడు, లౌక్యుఁడు పాలనాధురం
ధరుఁడు, స్వకార్యనిర్వహణదక్షుఁడు న్యాయవిమర్శనోత్సుకుం
డురుతరదైవభక్తిమనుచుండు, సదామితభోగి, ఈయులం
ఘుసరిపాలనంబిటులఁగాఁగతమేమొ యెఱుంగఁ దెల్పుఁడీ.

యోగి—ఈతనియెడ నీవుచెప్పిన సుగుణంబులున్నవి. వాస్తవమే. కాని

సీ. పరమద్వేషాగ్ని పట్టికాల్చుచునుండ
స్వమతరక్షణమొట్లు చల్లఁబఱచు,

పరధనాసక్తి దుర్వారమై పీడింప
నిజధనం బెట్టాలు నిల్వఁగలదు
పరసౌఖ్యమునకు నోర్వక దుఃఖపడుచుండఁ
దనకు సౌఖ్యం బెట్లు దక్కఁగలదు,
పరరాజుల కగౌరవం బొనర్పఁ దలంపఁ
దనగౌరవం బెట్లు దనరఁగలదు,
సాధుహింస యనియెడు ప్రజ్వలదవాగ్ని
క్రమ్మితను వంటి నిలువెల్లఁ గాల్చుచుండ
స్వల్ప సుగుణంపుఁ జందనచర్చ లేమి
పనిసొనర్చును జెప్పుమా పార్థివేంద్ర! 116

రాజ—అవును. నిశ్చయమే.

అజిత—స్వామీ! గమ్యస్థాన మిఁక నెంతదూరము?

యోగి—సమీపించితిమి అదే చూచాయలం దోఁచు లూనీమహానది. ఆయేటి నిదాఁటిన వెనువెంటనే యోధపురమ్ముం జేరఁగలము.

రాజ—యోగివర్యా! యోధపుర సామ్రాజ్యమునకు శాశ్వతజీవనం బొసంగు పావనజీవనదంబగు లూనీమహానదియా యది?

ఉ. ఉన్నతమౌ ప్రదేశమున నుండుటచే నది పిల్లకాల్వయో
యన్నటుఁదోఁచు, చుట్టుఁగలయట్టివనంబులు పైరుచేలునా
కన్నులఁదన్ను, నందుఁగలగ్రామసమూహముచేలమధ్యమం
దున్నకుటీరపుఙ్గముల యోజను రాజిలు, దూరమౌటచేఁ

యోగి—రాజసింహా! గమ్యస్థానముం జేరితిమి ఇదియే విమలయుండు మన్య దుర్గము. దీనియెదుట నావలితీరమునందనరారు నదియే యోధపురీదుర్గము.

రాజ—స్వామీ! ఇదియా మన్యదుర్గము? ఏమియపూర్వము!

ఆ. వె. ఎటుఁగనంగ నిచట నేకశిలావృత
శైలమొండు దక్క సౌధ మేది
కానరాదు నాదు కన్గవ కీకొండ
కోట. చేర నేది బాట చెపుము? 118

యోగి—రాజసింహా! ఇదియే దీని ద్వారము. ఈనైసర్గికదుర్గము సామాన్య మానవలోకంబునకు దుర్గమము. దీనిందెఱచు క్రియ నప్రమత్తుఁడవై చూచుచుండుము. (దుర్గద్వారము సమీపించి)

భుజంగ. మహాశక్తిదుర్గా! యుమా! పుణ్యమార్గా!
అహోశర్వరాణీ! మహాశూలపాణీ!
జొహార్లోకమాతా! విశుద్ధాద్రిజాతా!
గృహద్వారము న్విప్పుమీ వేగ దేవీ! 119

[అని తుపాకిఁ బేల్చగానే ద్వారము తెఱువఁబడును.]

రాజ—(ఆశ్చర్యమున) ఏమి యీశిల్పకలానైపుణ్యము! దేవతానిర్మాణము వలె నున్నదే!

సీ. బల్పపుఱాల శిల్పపుఁబని తాజ్మహాల్
కలియుగమయసభఁ గాంచినాఁడ
తొలి సుయోధను లక్కయిలుపోల్కి పిచ్చిటో
గ్లాకు కీల్మేడఁ దెల్ప వినినాఁడ
పూర్వకాలపు శిల్పముల నేర్పెఱింగించు,
ఎల్లోరగుహాల నీక్షించినాఁడ
బలుమొత్తమగు ముత్తెములు హత్తి కట్టిన
మోతీమసీద్ గని మురిసినాఁడ

అవని నింకెన్నియో రమ్యహర్మ్యములను
గంటి వింటిని గాని యెక్కడను నిట్టి
వింతభవనంబు నేఁ గని విని యెఱుఁగను
పృథ్వి నిది యెన్మిదవదగు వింత యేమొ? 120

యోగి—రాజసింహా! నీ వీఁక లోనికేంజని విమలం జూచిరమ్ము. మే మింతలో రాజనగరునకుంబోయి యచ్చటి కార్యములు చక్కఁజేసికొని వచ్చెదము

(అజితసింహునితో యోగి నిష్క్రమించును.)

---

2. రంగము — మన్యదుర్గము.

[లోపల విమలయుఁ బురుషవేషముతో వీరమాతయు విశ్రమించియుందురు.]

వీరమాత—విమలా! నీ వెంత బేలవు! నీసహోదరియగు కేసరితోఁ గోరి కోరి వైరముఁ బెంచుకొని, ఔరంగజేబు పాదుషాయంతవాని కౌఁగిలికి దూరమైతివి.

శా. లేమా! యెంతటి బేలవీవు, విను ఢిల్లీపాదుషా యున్నచో
సామాన్యుండనుకొంటివే ముఁ!గొనఁబోచక్కందనం బెంత! వి
ద్యామోదంబది యెంత! భాగ్యమును రాజ్యంబన్న నిం [కెంత! రా
పోమర్యాదల తీరదెంత! యిటుఁ గోల్పోఁజెల్లునే వెఱ్ఱివై?

విమల—వీరాగ్రేసరా! ఆతం డెంతభాగ్యవంతుఁడైన నాకేమి?

చ. సిరినెవరించు లుబ్ధజనచిత్తము, శీలము నెన్నదందవున్
సిరినె వరించుఁ గామి చలచిత్తము వేఱుగణింప దెన్నఁడున్

సిరియును నంద మంతగ గణింపక నిత్యము శీలమెంచు సు
స్థిరగుణపూర్ణమౌ విమలచిత్తము ప్రాజ్ఞులు మీ రెఱుంగరే!

రాజ—(ప్రవేశించి) ఇదే! ఈగదిలో నిద్దఱు ప్రసంగించుచున్నట్లున్నది. (పైనుండిచూచి) ఆమెయే విమల. ఈపురుషుఁడెవ్వఁడో? * * కొంచెము సేపిచ్చటనే ఆగి వీరిప్రసంగమువలన సంగతు లెఱింగెదఁగాక. (నిలిచి వినుచుండును.)

వీర—విమలా! ఏలయీమాట? లభింపగానిభాగ్య మబ్బినపుడు పేక్షించుటకు నీవుమాత్రము బేలవారేమి? హిందూస్థాన మహాసామ్రాజ్యలక్ష్మీధురంధరుండగు నౌరంగజేబు పాదుషావారు కోరి వరింతుమన వెనుదీయు జవరాలీ రాజస్థానమునందు కాదు భరతఖండమునం దెచ్చటనైన కలదే?

ఉ. తానఁట, పాదుషాహి యఁట తన్ను వరింపుమటంచు భూమినే
మానినినైనఁ గోరునఁట మానిని వానిని మానునంట తాఁ
బ్రాణము మేనఁ బూసియును నంట, యిదెక్కడిమాటలోటిరో!
వానిని మాననేల? పలువంతలఁ జింతలఁ బొంద నేటికిన్.

కావున వానినే వరింపుము. లేకున్న చండశాసనుండగు నాతండేమి చిక్కులం బెట్టునో?

విమల—మహానుభావా! అలంఘీరు తన్ను వరింపనిచో నాకేమో హానిచేయు నని బెదరించుచున్నారా? మీయట్టివారి రక్షణలోనున్న నాకట్టి భయంబును లేదు.

గీ. వైరిమదకుంభి కుంభవిదారణ ప్ర
భావయుత రాజసింహాంబుపాలి సొత్తు
క్రొవ్వి గోమాయువు హరింపఁ గోరుఁగాక
ప్రాప్తమగునెట్లు వట్టిదురాశగాని. 124

ఇది గాక, అగత్యమైనయెడ మానరక్షణము చేసికొనఁగల యాయుధంబులు మాకడనుం గలవు.

విమల — ఉ. మానముగాచు నాయుధము మాకడనుంగల

వీరమా — దేదియేది ?

విమల — ఒడ్డాణమునందు గుప్తముగ డాచినకత్తి,

వీరమా — వృథా యదైన ?

విమల — ఈ ! వేణియె పాశమౌ ;

వీరమా — అదియు వీఁగిన ?

విమల — వజ్రపుటుంగరంబె నా

ప్రాణముఁదీసి మానము నవశ్యముకాచును శంకలేటికిఁక ?

వీర — (తనలో) ఆహా! ఈ వీరపత్ని రసపుత్ర వంశహారమున మణిపూసవలె నున్నదే! కానీ ఇంకను పరిశోధించి చూచెదను. (పైకి) ఓ సుందరీ! అందఱు నిట్టి శ్రీరంగనీతులు చెప్పువారే, ఆలోచించుకో. పాపపా.

రాజ — ఈ పురుషుం డెవ్వరు ? ఈవనితతో నింత చనువుగా మాట్లాడుచున్నాఁడు.

విమల — మహానుభావా ! మానవతియగు మానినికి మనోవాక్కాయకర్మంబులయందు మనస్సు ప్రధానంబు. నామనసిదివఱకే యొకరి కధీనమయినది.

వీర — అవును. మనోధనంబు పాపపావాని హృదయభాండారమునందే భద్రపఱచితివి కాఁబోలు.

విమల — పురుషాగ్రేసరా ! ఈవిపరీతమేల ?

ఉ. ఓసఖ! నామనం బెఱుఁగవో, పరిశోధయొ? హాస్యమాడుటో?
ఈసరికే నెఱుంగ రెటులేని నిజమ్మెఱిఁగింతు, నామనం

బీసరికే భవాదృశు నరేశకుమారు వరించి, మించును
ల్లాసతనుండ మీరిటు లలంఘ్య రలంఘ్య రనంగఁ బొంగునే!

వీర — ఈమె యుద్దేశమేమో !

ఓ — రాజసి ! వెఱ్ఱిపడుచా ! ఏల యీలీల దొరకినభాగ్యంబు సరకుసేయవు! పోనిమ్ము! ఇప్పుడైన మించినదేమియు లేదు, వలసిన నిన్నిప్పుడే ఢిల్లీశ్వరునియొద్దకుఁ బుత్తెంచెద. ఆలోచించుకొనుము.

విమల — వీరాగ్రేసరా ! వేయేల ?

గీ. కాదు, కాదని తెల్ప వివాదమేల ?
విమల నిర్మలహృదయంబు విధము వినుఁడు;
నీతి లేనట్టివానిఁ దృణీకరించు,
ఈశుఁడైనను వాఁడు ఢిల్లీశుఁడైన. 127

వీరమాత —

మ. ఎలనాగా ! యిటువంటి బింకముల నేనెన్నేని విన్నాను; ఇం
తులవృత్తంబులు క్రొత్తలా యెనఁటె; మీకేఁ బుట్టువేమున్న బెం
డిలికిఁ బూర్వము బింకముల్ పలుకదే నేఁడేమికావించె? మీ
కొలమందుం దలమానికంబవఁటె; నాకుం జెప్పఁబోకీనుడుల్.

విమల — పురుషవర్యా ! నేనేమి చెప్పఁగలను ? అనుమానమనస్కులగు వారికి లోకమంతయు దోషభూయిష్ఠమే ?

వీర — విమలా ! నొచ్చుకొనకు. నిజముగా నిన్నుఁ బరిశోధించుటకే యిట్టిమాటలంటిని. మనస్సు నొప్పించితినేని క్షమింపుము.

విమల — రాజచంద్రమా ! ధర్మమా ! ఇందు క్షమించుటకేమున్నది ! ఇది లోకసహజమే ! అభిమానవస్తువులనే నాడెము చేయుదురు.

తే. జగతి నభిమానవస్తువులఁ గొనునపుడు

కోరి శోధించువారె గైకొనెడి వారు;

ఇంతకును శోధనము దుది హితవె కూర్చు;

క్రోధకారణ మెట్లగు శోధనంబు? 129

వీర—సుందరీ! పరిశోధన పర్యవసానము వేఱొకతీరున నుండుటకు నీవు సామాన్యకన్యవా?

చ. పొడమితి సాధ్వీరత్నములు పుట్టినయిల్లగు 'రాజపుత్రి' స
త్కులమను పాలవెల్లి, నతిధూర్త సహోదరి ధిక్కరించి ని
ర్మలమతి రాట్కుమారునకు రాణివిగా వ్రతమూనినావు; ఏ
లలన భవత్సమాన, విమలా! విమలవ్రతశీల! నిర్మలా!

రాజ—ఈపూరుషుని చర్యలు మిక్కిలి విపర్యాసములుగా నున్నవే.

విమల—సుందరీజనకందర్పా! నేనిట్టి పొగడ్తలకుం దగినదానను కాక పోయినను మీయట్టివారిచే నిట్టిమన్నలనంద నర్హమగునట్లు ప్రవర్తింప నిరంతరముఁ బ్రయత్నించుదాన.

రాజ—ఇప్పుడేమి ప్రత్యుత్తరమిచ్చునో!

వీర—ఓతరుణీ! నాయట్టివారి కట్లు తోఁచిన నీకేమిలాభము?

విమల—మిత్రసత్తమా! అదియేటిమాట. అప్రతిమానాభిమానంబున మానప్రాణరక్షణ మొనర్చిన మాననీయుల మన్ననకన్న నాయట్టి కన్నె కోరునదేమున్నది?

వీర—విమలా! దాని కేమిలే? నీవలంఘీరునంతవానిం దృణీకరించితివిగదా! మ తెవ్వరి వరింప నిశ్చయించుకొంటివి?

రాజ—(అసూయతో) ఈప్రశ్నయేల?

విమల—నవయువతీరతీపతీ! ఈతీరునఁ బ్రశ్నించుట భావ్యమా? రమణీమణీమనోమందసంబులు రహస్యప్రసంగగుప్తంబులుకదా?

రాజ—అందుకే యీవచోబంధము. సరసములు ముదురుచున్నవే.

విమల—మానినీమనశ్చోరా! ఇఁక దాఁపనేల? నామనం బిదివఱకే రాకుమారునకొకని కధీనం బయినది.

వీర—ఆతఁడు,

ఉ. రూపున నెట్టివాఁడు?

విమల— కలరూపెఱిఁగించెద; భేదమేది? మీ
రూపమే మూఁడుమూర్తులను

వీరమా— రూపవతీ! మఱి మేనిచాయయో?

విమల— ప్రాపగుచాయ మీదె;

వీరమా— సరె ప్రాయమొ!

విమల— ప్రాయము మీసంబె;

వీర—ఎట్లూ? పరికింపచోద్యమిటులుండ టలాతనినామధేయమో

విమల— బాపురె! భర్తపేరడుగ భావ్యమే?

వీర— పెండిలియైన వెన్కఁగా
దా పతి!

విమల—దాఁపనేరనిఁక నాతఁడె మీరును మీరె నాతఁడుక

రాజసిం—సమీప వస్తుప్రియులగు నెలఁతలను, లతలను ఇఁక నెవరు నమ్మఁగలరు. రాజసింహా! తుదకీ విమల నేతిబీరకాయయే యయినదిసుమా!

విమల—మనోహరా! ఇఁక నన్నేల చిక్కులుపెట్టెదరు? ఇన్నిదినంబులనుండి, అగాధంబగు వివిరాగసాగరం బెమరీఁదుచుఁ దుదకుఁ బెన్నిధిఁగన్న పేదవిధంబున మీసన్నిధిం గన్నదాన. మీపదంబులాన. ఇఁకనానయేల? మీరు తప్ప, అన్యులం—(చేయి పట్టుకొనఁబోవును.)

వీర—(తప్పించుకొని) సుందరీ! ఆగుమాగుము. ఇంతమాత్రమేల? ఆత్రము సర్వజనగోత్రసౌఖ్యపతువిచ్ఛేదనవజ్రముగదా? (తనలో) ఈపె

నాబహిర్వేషముగని మోసపోయినది. ఆహా! భేషజంబగు నో బహిర్వేషమా! నీవెంత మోసకత్తెవు. (పైకి) అలివేణి! నిలుకడలేని ననుబోటి వేషధారిపూరుషుంగోరి నీవేమి సుఖింతువు?

మల—విసువు జనించు, ఈప్రసంగమునకుఁదుదిలేదాయేమి? ఇంకను విషమపరీక్షమానరుగదా? ఏమి చేయుదు!

ర—ఉవిదా! ఏమిచేయనగు! నిన్నుంగన నాకునుం జాలిగలుగుచున్నది.

మల—పోనిం డదియుమేలే. జాలిపుట్టినతకు మొదటి మెట్టేగదా!

ర—మదవతీ! అదియెట్లు? సాయము చేయలేకపోయినను, అమాయకుల దుస్థితిం జూచి మన మొకప్పుడు జాలిపడుచుందుము.

మల—గుణజాల! వలచివేడెడు జవరాలి నీలీలపలుచనం జూచుటపాడియా?

ర—అసాధ్యమగు కోరికిం గోరితి వేమిచేయనగు?

రాజ—(తనలో) ఈతనిచర్య కడు విపరీతముగా నున్నదే!

మల—హా! యిదియేమి? ఈనూతన కుసుమ శరాసనుండు నాం డా సరోవరతీరంబున బాస యిచ్చి, భైరవ్యాలయంబున నాసహెచ్చించి నేం డిట్టి యిచ్చలేని మచ్చున నుచ్చరించుచున్నవాఁడు!

రాజ—(తనలో) ఆహా! నేనెంత భ్రాంతిచెందితిని! పాప మీబాల యీ మోసగానిం గని నేనని భ్రమించియుండనోపు. ఇది యేదో యింద్రజాలము! కాని! తుదముట్ట వినక తొందరపడరాదు.

మల—సుందరీకందర్పా! మీచందంబేలకొ మొందటివలె లేదని సందియంబగుచున్నది.

ర—సుందరీ! అందునకు సందేహమేల? ప్రస్తుతపు నారూపు మునుపటి వలెలేదు.

మల—(తనలో) మనోహరుని యభిప్రాయమేమియో?

గీతిక. నవమదన! మదినిం నినుఁగోరి చేరితిని మదనా!

ర— శశివదన! వదలు మిది తగదు తగదు శశివదనా!

విమల— మదనుఁ డదయుఁడయి పదునగుశరముల
నెదవిదలిచెనవమదన! సదయ నినుఁగోరి॥

వీర— మదనునదయతకుపదివిధములఁగుందెద వెదకుదురుచు
కొనుము, వినుము శశివదన! వదలుమిది తగదుతగదుశశి॥

రాజ—(తనలో) ఇక నుపేక్షించిన మించివచ్చును. సత్వరంబునఁ జని యీమోసగాని గుట్టు బయలు పెట్టవలయును.
(చటాలునవచ్చి) ఓరీ దురాత్మా! ఆగు మాగుము.

పంచ. అరే! దురాత్మా! దుర్మదా! మదాకృతిం ధరించి, యీ
సరోజపత్రనేత్రమైత్రిసల్పి జల్పముల్ వచిం
చి, రంగుమీర నట్టెబెట్టుచేసి యంతలో తలో
దరిం వరింపఁగోరి ఘోర దారుణంబుఁ జేసెదే? 132

వీర—ఓయీ! నీవెవ్వరు? నిన్నిచ్చటికెవ్వరు పిల్చిరి? ముందుగ నెఱింగింపక శుద్ధాంతఃపురంబులం జొర సాహసించితివి. రాజపుత్రుండవు కావా? నాగరికత యెఱుఁగవా?

రాజసిం—

చ. మనమున వాక్కునం గ్రియను మానక నన్ను వరించియున్న దీ
వనిత, అమాయికాత్మ, ఇటువంచన చేయఁదలంచినాఁడురా
పునఁ గొనిచానమానధనముంగిలు[illegible], వేదొరం
గనుక మదీయమా ధనముఁగా[illegible]రా.

వీర—

ఉ. దొంగనొ లేక నేదొరనొ దొంగ[illegible]ండో! నిజమ్ము దేలు లే
మం గనుఁగొన్నచో; దురభిమాన[illegible]దమేల? నో

Saraswatha Niketanam Vetapalem 6273

రుం గాని మ్రింగలేని మిడిగ్రుడ్డనవచ్చిన మాత్రభీతియే?
సంగరమందుఁ జూపనగు శౌర్యము కాంతల చెంత గాదురా.

రాజ—ఓహో! బలశాలీ! నీ వబల వేనా?

గీ. మగఁటిమి గలట్టి మగవాని పగిది మగువ
నరస: సరసల్లాపముల్ సలుపు నిన్నుఁ
గాంచి పురుషుండ వని భ్రమించినాఁడ;
ఇంతి వైయైన నీజోలి యేల మాకు! 135

వీర—ఓ కాముకప్రవరా! అంధకారంబునం జను పాంథుఁడెట్లు వస్తువుల యథాస్థితి గుర్తింపఁగలఁడు? నీవును కామాంధకారమునఁ జరించు పాంథుండవే గదా. మమ్ము నీయిచ్చవచ్చినట్లు దలంచఁ గొనవచ్చును.

రాజ—ఈపలుకుల కేమిలే. ఇంతకును మాకు నీతో నేమిపని!
(విమలతో) ఓసుందరీ!

ఆ. వె. వీనిఁ గాంచి వలపుఁ బూనితివో లేక
నన్వరింప నెంచినావో చెపుమ!
ఉవిద! వానిఁ గోరియున్న నేఁబోయెద
మనసు లేని మనువు మగువ కేల? 136

విమల—(తనలో) ఆహా! ఏమి యీభ్రాంతి! ఇప్పుడిద్దఱు రాజసింహు లగుపడుచున్నారు!

వీర—విమలా! ఊరకుందు లేల?

ఆ. వె. సిగ్గు విడిచి వేగ చెప్పవే! బిత్తరీ!
ఏరి చిత్తమందుఁ గోరినావో;
ఆదినిష్ఠురంబె యధికతరం బంత్య
నిష్ఠురంబుకన్న నీరజాక్షి! 137

విమల—(తనలో) ఇత్తఱి నేనేమి ప్రత్యుత్తరం బియ్యనేర్తును? వీసమైన వాసిలేక యిరువురి యాకారములు సమానముగానున్నది. (పైకి) ఓమానధనులారా!

ఆ. వె. మానధనులు సతుల మానంబుఁ గావ కం
కణముఁ గట్టుకొనిన ఘనులు మీరు
దీక్ష నిటుల నన్బరీక్షింప నెంతురే?
వెలుగె చేను మేయఁ దలఁచునట్లు. 138

వీర—చపలాక్షీ! ఇది పరీక్ష కాదు.

విమల—అయినచో ముందు నా యీప్రశ్నకు సమాధానముఁ జెప్పుఁడు.

సీ. విపుల తేజస్స్ఫూర్తి వెలయు రాణ్ణులకే
పూతవంశాంబుధి పుట్టినిల్లు
నిజమానరక్షణ నియతి, సతీలతల్
ప్రాకుట కెయ్యది పట్టుగొమ్మ
పిఱికికండయె లేని వీరాధివీరకో
టి భటాళి కేది పెట్టినది పేరు
అతిభద్రముగ సత్కులాశ్రమధర్మముల్
వడి దాఁచుకో నేది వజ్రపేటి
ఎచటఁ బొడమిన నలరుఁ గొమ్మనిచేవ
ఎచట రాట్కులము కళంక మెఱుఁగ దట్టి
యుదయపుర రాజ్యలక్ష్మి పయోజపాణి
పాణిచేఁ బూనినట్టి భూజాని యెవరు? 139

మనోవాక్కాయకర్మంబుల వారినే కోరియున్న దాన.

వీర—సుందరీ ! నీవెంత మాయలమారివే !

చ. మొదట వరించియుంటివొకపూరుషుఁగోరిసరిత్తటంబునన్;
పిదపను దేవళంబునను వేఁడి వరించితి వొక్క తాపసిన్;
తుది ననుఁగోరి వీనిఁగని తొట్రిలుచుంటి విదేమి చిత్రమే?
ఎదుటఁగలట్టివాఁడె పరుఁడే? యిదినీకులసాంప్రదాయమే?

విమల—పూరుషాగ్రేసరా ! భైరవీదేవిసాక్షిగా నే మొదటినుండియు నొక్క పూరుషునే కోరియున్న దాన.

వీరమా—

చ. ముదితరో! చాలుచాలు ! కడు మోదముకూర్చెడు, మాట
[తేట, యి
య్యది విన నవ్వపోదు రెవ్వరైనను; పల్కకుమిట్టిమాటలన్
జదువఁగ వేయ నున్నమతి సైతము పోయెనటన్నరీతిఁ బ
ల్కెదవెటు లెంచితే యొకని లీలను నల్వురి గ్రుడ్డిదానవే?

సేవ—(తొందఱగా ప్రవేశించి) స్వామీ ! మీకోసర మెవ్వరో యోగివచ్చి తొందఱ పెట్టుచున్నాడు.

రాజ—సత్వరమ్మున వారిని లోనికిఁ దీసికొనిరమ్ము.

సేవ—చిత్తము. (లోనికిఁబోయి యోగితోఁ బ్రవేశించును.)

యోగి—(హాహారమున) అక్కటా ! ఈ యవనాధీశు పాలనమున భరతవర్షమున కెంతగతి పట్టినది.

సీ. కొండల యందు నుద్దండులై చెండాడు
దండిమరాటీల దండులుండ
గంధసింధురయూథగతి నరాతుల్రముందు
బందెలఖండు సిబ్బందు లుండ

పులిమీసలంది యుయ్యాలలూఁగు నాయ్కులు
సాతనామీలు గోసాయి లుండ
ప్రాణాలపై నాస మాని హోరాహోరిఁ
బోరాడు రసపుత్రశూరు లుండ,
బందెలంబున ఛత్రసాల్ప్రభృతికియుండ
రాజసింహుని కంఠానఁ బ్రాణముండ,
శ్రీ శివాజీకి బొందెలో జీవుడుండ
భరతఖండము! నీకెంత పాటుఁగలిగె!. 112

ఆహాహా ! ఎంతటి ఘోరవిపర్యాసములు జరుగుచున్నవి !

సీ. విశ్వవిఖ్యాతమౌ విశ్వేశ్వరుని గుడి
కటకటా ! తల్లిలోఁ గలసిపోయె;
జగతిలో నిఁక గణింపఁగరాని పుస్తక
భాండారములు కాలి భస్మమాయె,
వారణాశీపుర వర్ధితబ్రహ్మవి
ద్యాశాల లదె గంగ దారిఁబోయె;
హిందూజనంబుల కాందోళికల నెక్క
భాగ్యమంతయును స్వప్న సుఖమాయె;
ఆర్యమతములపై ద్వేష మధిక మాయె;
బ్రహ్మకులమునఁ బుట్టుటే పాపమాయె;
గడుసు తురకకు నధికార గర్వమాయె;
పుణ్యముపోయె పాపమే పూర్ణమాయె. 143

వీర / రాజ —అక్కటా! ఎంతటి దారుణవాక్యములు వినవచ్చుచున్నవి!

యోగి—(ప్రవేశించి) రాజసింహా! ఉపేక్షించిన మించివచ్చును.

గీ. మ్లేచ్ఛదౌర్జన్యమాపి పాలింప వేమి?
ప్రజలకష్టంబుఁ గని జాలి పడ వదేమి?
వేదవిద్యను గాపాడ వెడలవేమి?
తొలుత చేఁగాల నాకులతోఁబనేమి? 144

రాజ—(నమ్రుఁడై) స్వామీ! క్షమింపవేడెద. నాయుపేక్షవలన నేమిద్రోహములు సంభవించెను?

యోగి—ద్రోహములా? తలంచుకొనిన గుండె చెక్కలగుచున్నది. ఆమ్లేచ్ఛులలోఁ గొందఱు తుచ్ఛులు—

సీ. సంధ్యవార్చెడు బ్రహ్మచారుల వ్రేళ్లఁ
జందెముల్ పెనవెట్టి లాగినారు;
గోమాంసఖండముల్ గొని యాహితాగ్నుల
కుత్తుకల్ చొర బల్మిఁ గ్రుక్కినారు;
తలపన్ను తెండని తపసులఁ బైకీడ్చి
మోటులాఠీలతో మోదినారు!
పూపపాయఁపువన్నె పొలఁతుల బల్మిమైఁ
బట్టి పైకొని చెఱఁబట్టినారు;

మంచిలింగంబులఁ బెకలించినారు;
చెలఁగి రక్తాభిషేకంబు చేసినారు;

మేటివిగ్రహముల మన్ను మొత్తినారు;
చేసినా రెన్నిపనులేని చెలఁగి వారు.

వీర—అక్కటా! ఎట్టి కర్ణకఠోరములు!

రాజ—కటకటా! ఈముక్కిడిచక్రవర్తి పాపకాసారంబునకు పరీవాహంబు లేకయున్నదే!

గీ. ఎట్టి దుర్ముహూర్తపువేళఁ బుట్టినాఁడో
పాపపుంజంబునకు మన్కిపట్టు వీఁడు
ఎగ్గులే యుగ్గుపాలుగా నెదిగినాఁడు
మహిని "పాపీదిరాయు" వన్మాట నిజము.

స్వామీ! ఇఁక నాలస్యమేల?

యోగి—నేఁడే రాజపుత్రసామంతులకెల్ల వర్తమానములంపి దర్బారుతీర్చి దీనింగూర్చి చర్చింపవలయును. రమ్ము. (అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

శ్రీ

రసపుత్రవిజయము.

పంచమాంకము.

—:o:—

1 రంగము—ఔరంగజేబుదర్బారు.

[మయూరాసనముపయి నౌరంగజేబు విశ్రమించియుండ మయిస్థ ఖాను సదరుద్దీను మొదలగు సుమాత్రులును, దిలేర్ఖాను, జయసింగు మొదలగు సర్దారులును, వజీరులును పరివేష్టించియుందురు]

అవురం—సర్దార్! దిలేర్ఖాన్! ఆస్వామిద్రోహి సౌరాష్ట్రదేశమునుండి యెచ్చటికిఁ బాఱిపోయెను? అక్బరు పేరు పెట్టుటచేఁ గాఁబోలును. వీని కిని రాజపుత్రదాస్యము తప్పినదికాదు.

దిలేర్ఖాన్—అక్బరుకుమారుఁడు సౌరాష్ట్రమునుండి పారసీకమునకుఁ బోయె నను వదంతి.

అవురం—సరియే. పారసీకచక్రవర్తిపేర నీతనిని వెనువెంటనే మనయొద్దకుఁ బంపునట్లుగా నుత్తరమును వ్రాయవలయును. మామాజీ! మయిస్థఖాఁ! అమరాటీవనాటుని సంగతియేమి?

మయిస్థ—మామాజీ సర్కార్! శివాజీ బిజపూర్ గోల్కొండదేశంమే చౌత్ అవుర్ జఫరదస్తుశే వసూల్ చేస్తూవున్నాడ్ విన్నామ్.

అవురం—ఏమేమీ! ఆకొండయెలుక కంత కండకావరమా!

సీ. బహుసైన్యరక్షిత పట్టణంబులుగాని
కొల్లఁగొట్టఁగఁ బల్లెటూళ్లుగావు
యవనచమూసమూహ మజేయ మిదిగాని
చని దోఁచుకొన పాంథజనముకాదు
నెరుము మొగల్ వాహినీప్రవాహముగాని
కడఁగి దాఁటగ కొండకాల్వగాదు
రవలంపి చంపు ఫిరంగి గుండ్లివిగాని
సెలయేళ్లలో నేరు శిలలు గావు
దొంగముూకల సమకూర్చ దొరయుఁగాడు
కొండకోటలఁ గెల్చుటే గొప్పకాదు
కొండతో గొట్టి పోరాడఁ గోరుపొల్కి
కోరి మముఁ దాఁక నెంచెనే కొండయెలుక. 147

కానిమ్ము. వాని యాగడం బింక నెంతకాలము సాగఁగలదు. దక్షిణ దిగ్విజయయాత్ర సమీపించుచున్నదిగదా. ఓ సుధీనిధులారా! మనరాజ్యపరిపాలనవిషయమున కొన్ని నవీనచట్టముల నెలకొల్పఁ దలంపుఁ గొంటిమి. వినుండు.

సీ. కాఫిర్ల కింక నధికార మీయఁగఁగూడ
దున్నయుద్యోగంబు లూడ్పవలయు!
హిందూజనులు చేయు హీనదేవతల జా
తర లింక మనసీమ జరుపరాదు
కుక్షింభరులు బ్రహ్మణులు లింక దుర్మత
బోధంబులను జేయఁబూనరాదు

దయయన్నమాట సుంతయు లేక 'జిజియ' క
ఛ్చితముగ నీఁక వసూల్ చేయవలయు
కత్తినొకచేత మఱి ఖొరాన్ పొత్తమొకటఁ
బూని దెసల న్నిస్లామును బోధకులిక
మొనసి యాసేతుశీతాద్రి భూములందు
స్థిరత నిస్లాము మతము బోధింపవలయు. 148

ఈనూతన నిబంధనలు నిరాటంకముగా నమలు జరుగునట్లు మనపాలన లోని వంగ, కళింగ, కోసల, పాంచాల, శూరసేన సౌరాష్ట్ర రాష్ట్ర ప్రతినిధులకు వెంటనే ఫర్మానాల లిఖించి పంపవలయును. ఓయీ? దిర్ఘాజ్! మఱచితి. రాజపుత్రస్థానమునకుఁబోయిన యజీము విజయవార్తయింకను రాలేదు. కారణంబేమియో, వానిని వేగులగు వేగులవారలం బంపి కనుంగొనుము.

సేవ—(ప్రవేశించి) సర్కార్! దర్వాజామే రాయభార్ వొఖక్ వచ్చిదర్శనంకే సూస్తున్నార్. వేషం పైగంబర్ వేషంవుంది.

అవురం—సరే. వాఁడెవ్వఁడో అజీమువద్దనుండి వచ్చిన చారుఁడు కాఁబోలును. పోయి వానిం దోడ్కొనిరమ్ము.

[అంత. ఠాకుర్ దుర్గాదాసు యోగివేషమునఁ బ్రవేశించును.]

యోగి—ఢిల్లీపురాధీశ్వరా! జోహార్.

అవురం—ఓయీ! నీవెవ్వరు?

యోగి—ఢిల్లీశ్వరా! నేనొక రాయబారిని.

అవురం—రాయబారివని నీచేతిలోని యీ పత్రమే చెప్పుచున్నది. నీవెందుండి వచ్చుచున్నావు?

యోగి—ఉదయపురమునుండి.

అవురం—అచ్చట రాజసింహుని పొగర డఁగినదా?

యోగి—రాజసింహునిపొగరా! ఈయుత్తరముం దిలకించిన తెలియనగు. (ఇచ్చును.) మున్ముందు యవనవాహినీపరాభవమును, కుమారుండగు నజీము పరాజయమును వినుండు.

అవురం—వైరిజనుల కజేయుండగు నజీమునకు పరాజయమా?

యోగి—పరాజయ మొక్క యజీమునకేగాదు. రాజపుత్రస్థానమందు రాజసింహాకరవిముక్తనిశాతశరదవానలంబు యవన చమూద్రుమంబుల దహించి భస్మీభూతంబు చేయుచున్నది.

అవురం—ఓరీ! వైరిజనవర్ణనాపరాయణా! భయములేక మాసమక్షమున వైరిపరాక్రమమును భూషించుచు మిమ్ముదూషింప సాహసించుచున్నావు. జీవితాశలేదా?

యోగి—ఢిల్లీశ్వరా! నేను రాయబారిని. రణరంగమునందలి వార్తలనుగుటచేఁ గలతెఱంగెఱింగించుచుంటిని.

చ. అట విపరీతమై జననమందె నకాలపు గ్రీష్మతాపమొ
క్కటి రసపుత్రయోధ శరఖడ్గ పరస్పర ఘర్షణంబునన్
పటుతరమై తదగ్ని తమవాహినులంగల జీవనంబులొ
క్కటొకటిగా హరించెడు నఖండ మహోమతి దేహళీపతీ!

అవు—ఏమిరా! నీయసందర్భప్రలాపములు! పులితోఁక గొఱ్ఱెగఱచెనను పలుకులు పలుకుచున్నావు.

శా. కొండల్పిండి యొనర్పఁజాలెడిశతఘ్నుల్ భగ్నమైపోయెనే
గుండెల్చెండుచుఁ గండలూడ్చెడితుపాకుల్ భస్మమైపోయెనే
తుండానం బిడియేన్గు డేరాను సిబందుల్ వందలైపోయెనా!
కొండాడం దొరకాంటివా రిపులు నీకున్ లంచమేమిచ్చిరో!

యోగి—తమకు బుడతకీచులిచ్చిన ఫిరంగులును తుపాకులును రసపుత్రుల మంత్రప్రభావముచే కొంచెమైన పనిచేయలేదట. హిందువులలోఁ గొ

దళు మహామంత్రవేత్తలును దైవబలసంపన్నులునందుఁ గలరు. ఇవియుద్ధభూమివార్తలు. ఇఁక నాసందేశము—

అవురం—ఓరోరి దుర్మదాంధా! ఏమిచెప్పవచ్చితివి!

మ. సమరోర్వీతలమందజేయమగుదోశ్శౌర్యోగ్రదావాగ్నిత్త్ను
ద్రమతారణ్యములందహింపఁగలయౌరంగ్జేబ్ బడేషాదుషా
మముమీరెవ్వనిఁగాదలంచితిరి! బద్మాష్వాల! సైతానుమం
త్రములాగెల్చు జగన్నియంతయగునాలంఘీరునాలంబులో
హిందువుల వందించెడు వీనినిప్పుడే మర్దింపుఁడు.

యోగి—మర్దింతురుగాని యింతలోఁ దొందరెందుకు. ఇందఱినడుమం జిక్కిన నేనెందుఁబోఁగలను. నాసందేశము విన్న వెనుక మీచిత్తము వచ్చినట్లు చేయవచ్చును. సర్వమునకుం దెగించియే నేనిచ్చటకువచ్చితిని. రాయబారుల వ్యాపారములు రసాను కారిణులు. సందేశములందలి సందర్భ సందర్భములకు వారెంతమాత్ర ముత్తరవాదులు కానేరరు. తమ్ము బంచినవారి రాయభారమునం దొకయక్షరమైనఁ దప్పిపుచ్చక చెప్పి వచ్చుట దూతలధర్మము. వినుట ప్రభుధర్మము. కావున నాసందేశము చిత్తగింపుఁడు.

సీ. మీవంశనిర్మాత మేదినీపతిబేబ
రేలఁడే ప్రజలు జేజేలొనర్ప
మీతాత తాత విఖ్యాతుఁడా హుమాయూను
నేల యేలఁడె ధర్మనియతితోడ
హిందూ ముసల్మాను లేకమై ముద మొంద
నక్బరు మీతాత యశముఁ గనఁడె
మీతండ్రి షాజహా మేదినీపతి త్యాగ
భోగంబులం దులతూఁగి మనఁడె

విమల తైమూరులంగు వంశమునఁ బుట్టి
ప్రతిభ హిందూమహారమాపాశిఁ బట్టి
నెమ్మిఁబురిగద్దెపైఁ గాలుఁ దమ్మిఁబెట్టి
నట్టినీయట్టి జెట్టికిఁ జెట్ట తగునె? 152

అవురం—ఆ! అటుదారికిరమ్ము! తరువాత?

యోగి—

శా. హిందూస్థానమునందుబందెలమునందెన్నన్ మహారాష్ట్ర [మం
దెందున్ సౌఖ్యమటన్న సున్నగద నీయీపాలనంబందు; ఆ
నందంబొందఁగ హిందువుల్ దురక సన్మానింపుమీ! [యింతకున్
హిందూబృందము జేసినట్టిదోసఁ గేమీ? వారిబాధింపఁగన్.

అవురం—అరరే! సాత్నామీ సైతాన్ వాలా! మఱల కాఫరుఁ లారంభించితివా! ఇది షాదుపాదర్బారు! బూతిబొమ్మగుడికాదు.

యోగి—ఇది నారాయబారము. అప్రస్తుతముగా సత్యనారాయణులను హిందూదేవతల నెందుకు నిందించెదవు! సాధుబాధయు దైవదూషణము వంశనాశమునకుఁ గారణభూతములగును.

అవురం—అహ్హాహ్హా! (వెడనవ్వునవ్వి). ఎంతబుద్ధిమంతుఁడవు! మీజాలును అప్పలును మావంశము నాశముచేయునా! దివానా! హైవాన్! నీవు సాధువా!

మ. క్షితిశెల్లంగతియంట దైనమఁట కాశీలింగనిం గాలఁద్రో
క్కితినేమయ్యెను వన్నహత్తు మధురాకృష్ణాలయం బగ్నికా

హుతిగావించితి నాఁ డెటం జనియె మీ యోగప్రయోగంబు నే
ర్చితిరే నేటికి కాఫిరుల్ మొగలు వాజిం గెల్చు మంత్రోక్తులన్.

యోగి—

ఉ. అట్టుల స్వాభిమానమున నార్యమతంబులతో విరోధమున్
బెట్టుకొనంగఁబోకు చెవిఁ బెట్టకు మిచ్చకులాడు పల్కులన్
'చెట్టు చెడంగ నున్నతఱిఁ జెప్పెఱుఁ బుట్టెను కుక్కమూతిపిం'
దట్టుల వీఁడటంచు జనులందఱుఁ దిట్టక మున్న మేలుకో.

సీ. మొఱఁ బెట్ట జనిన విప్రులఁ బట్టి పడఁగొట్టి
కరులఁ ద్రొక్కించిన కలుషఫలము
లింగంబులన్ బెకల్చి మసీదులకును సో
పానముల్ గట్టిన పాపఫలము
చలమూని దేవళోత్సవముల మాన్పిన
దుర్మద జనితదుష్కర్మఫలము
తలపన్నుగట్టి బీదల బాధపెట్టి బం
ధులఁ ద్రుంచినట్టి యాదోషఫలము
మిన్నకే పోదు సుమ్ము నిన్నన్నిగతులఁ
గుడిపి కుడిపింపకుండ నీ పుడమి లోక
కంటకుండెందు నభివృద్ధిఁ గాంచ లేఁడు
నాహితోక్తుల నిప్పుడైనను విని మను. 156

అవురం—ఔరా! ఔరంగజేబు పాదుషాదర్బారులోనే కారుకూఁతలాడు చున్నావు. ఎంతసాహసము! ఇదే కాచికొమ్ము! (కత్తిదూసి నఱుకఁ బోవును.)

యోగి—(చమత్కారముగా తప్పించుకొని) ఢిల్లీశ్వరా! తొందరేల? ఆగుము. నీది భుజబలము. మాది దైవబలము. ప్రతిఫలముకోరి చేయువ్యాపారము నీది. మేమో కర్మఫల సన్యాసులము.

అవురం—ఓసర్దారులారా! ఉమ్రావులారా!

శా. ఏ దుర్దేవత లడ్డు వచ్చెదరో తా నేదేవుస న్వేడి నా
యీద్రోసారము నోర్వఁజాలెడినొ యేదీచూచెదం
[గాదె యీ
లోఁదాఁటుఁగను నీక యీక్షణము కాలుం జేయిబంధించి శా
టీదండంబులు చంకఁబెట్టుమునె బేడీ ల్వేసి ద్రుందింపుఁడీ.

దిలేర్ఖాన్—(లేచి) అరే! నీవెవ్వఁడవురా!

యోగి—ఓయీ! నేనెవఁడనైన నీకేమి? నీపాదుషా శ్రేయస్సునుగోరి యుదయపుర మహారాణావారగు శ్రీరాజసింహుని పనుపున నీకు హితోపదేశము చేయవచ్చితిని.

అ[illegible]—

చ. అరె దురాత్మ! రాజసింహుఁడంప నెంతవాఁడురా?
తరం బెఱుంగ కీవు ప్రల్లదంబులాడ నెంతరా?
దురుక్తులాడు నిన్నుఁ ద్రుంచి దోర్బలంబుచే కనుల్
[illegible]రంబు నెక్కినట్టి రాజసింహుగర్వ మూడ్చెదన్.

యోగి—ఓయీ! [illegible]థాగా తొందరపడకుము.

అవురం—ఏమి! ఆ[illegible] సింహుఁడు మా మొగలాయీల ధాటి కోర్వజాలక తన పెద్ద లుదయపుర[illegible]కుం బాఱిన మాట మఱచెఁ గాఁబోలు.

ఉత్సాహ. కండకండ దూ[illegible]మొగల్ ఫిరంగిగుండుచే
గుండె పిండియై చితూరుకో[illegible]ి పెద్దలా

కొండకోనల[illegible]గోటఁగట్టుకొన్నమా తెలుఁగఁ డ
తం డెలుఁగఁ బంపెదన్ పిత్రల్ వసించుచోటికిన్.

యోగి—మాటలకేమిలోటు.

అవు—

శా. ఓరోరి! ఇదేమి కావరము నీవున్నత్తతం జెందినా
వా? రట్టుల్ వచియింపసాగితివి దుర్వ్యాపారివై దుర్మతీ
లేరా పేలరి! నీవెలుంగపుర ఢిల్లీపాదుషావారి ద
ర్బారంచున్నటిమాటలాఁడునదియౌరంగ్జేబ్ ధరాధీశుగాన్

యోగి—చిన్నతనంబున నుండియు నీవుచేసిన దుర్ణయంబు లెన్నిక మీఁజి
యుండ నిన్నెఱుంగకుండు టెట్లు?

మత్త. చిన్నతమ్ముని మురాదు వంచనఁ జేసినట్టి ఫకీరుగన్
నన్నలం దెగటార్చి రాజ్యము నాక్రమించిన నీచుఁగన్
మిన్నకే యశవంతుసంతతి మిత్రంగజూచెడు ద్రోహిఁగన్
నిన్నెఱుంగుదు రెల్లవారలు నీ వెఱుంగవదేమొకో

అపురం—సర్దారులారా! తరంబెఱుంక నోటికివచ్చినట్లెల్ల ప్రే
వీనిని ఖండఖండములుగా చెండింపక యింక నూరుకొందురేల? ఉచున్న

యోగి—ఓయీ! పిఱికిపందలగు వీరా నన్ను మర్దించువారు.
కలదేని పాదుషావారే నాసత్తువ చవిచూచెదరుగాక. పౌరుషము

ఉత్సా. పిఱికిబంట్లు వీర నన్ను బిల్కుమారు
వెఱపు టెఱుపు లెఱువ వెఱువ [illegible] పోటరుల్
సెఱుంగవే తదీయసత్వ [illegible] దుర్గదా
పిఱికికండ లేనినాటి నీ[illegible]ము నర్భకస్థలిన్
[illegible]ఁడతఁడే సుమా. 132

(చమత్కారముగా కత్తి[illegible] తప్పి తప్పించుకొని పోఁగాఁ దెఱబాఱును.)

2 రంగము—చిత్తూ[illegible]డెము.

(దుర్గాదాసాదులు శతృవశమైన చిత్తూరుదుర్గము లగ్గలకెత్తుచుం
దురు. గాయపడిన రాజసింహుఁ డెదుటిశిబిరములో మంజరి
చికిత్సోపచారములు చేయుచుండఁ బండుకొనియుండును.

రాజ—అబ్బా! మంజరీ! నన్నెందుకా పెదవమ్మా!

మ. గెలుపో మృత్యువో నిర్ణయించెడి రణక్రీడన్మదీయాస్త్రమి
త్రులు గావించెదరందు నాకొఱకు;గాళ్లుం జేతులున్ లేనియ
ట్టులు నన్నుంబడియుండమందువిట, పుట్టున్నాది రాపుట్టువే
చెలి! యన్యుల్గడియించియిచ్చు సిరివాంఛింపంగ నేజోగినే.

మంజ—దేవా! ధర్మమా! రాణావారిశరీరస్థితి ప్రస్తుత మెంతమాత్రము రణ
వ్యాపారమునకుఁ దగియుండమి నట్లు మనవిచేసికొనుచుంటిని.

రాజ—మంజరీ! నిరంతరాయముగా వినవచ్చునాధ్వని యేమో యెఱుంగుదు
వా! (లేచి కూర్చుండి).

మ. శరవృష్టిం గురియింపఁ గ్రమ్ముకొను రాజస్థాన సద్వాహినీ
చరణోద్ధూత పరాగ మేఘచయ గర్జాప్రాయమై వైరి భూ
వర ధైర్యోర్వరువనీవి దాహదహన జ్వాలోగ్రరావంబునై
పరతెంచున్విన లేదె దాని రహతూర్ బల్వాహినీ దుందుభిన్

మంజ—దేవా! వినుచుంటి నది మనరహదూరు రణదుందుభియే.

రాజ—అగునగదా మతి!

క. వినునది యా రణదుందుభి
జనియించిన దా హమీరు సద్వంశం బో
వనితామణీ! యొగులాగెదఁ
బనివిని కొనిరమ్ము నాదువాలుం డాలున్.

(నిలఁబడఁబోయి చతికిలఁబడును.)

మంజ—(పడకుండనాపి) దేవరవారిప్పటికి శాంతింపవలయును. అదే దుర్గము సింహద్వారముదరి పరిఖాపరిసరమున సంకుల సమరము జరుగుచున్నది.

రాజ—ఎక్కడ? ఎక్కడ? దుర్గాదాసందున్నాడా! ఆగవాక్షమార్గమునఁ జూడుము. భద్రము! ధూర్తులచూపులు! శత్రులతూపులు! కనుఁ గలిగి మెలంగుము.

మంజరి—(చూచి) ఆహా! ఇప్పుడు పోరు కడు ఘోరముగా నున్నది. ప్రావృట్పయోధరద్వయంబో యనున ట్లుభయసైన్యంబు లొండొంటిం దాకి శరవృష్టిం గురియుచుఁ గనులు మిఱుమిట్లు గొలుపుచున్నవి. ఇరుబలంబు లిప్పుడు సమానముగాఁ బోరుచుండుటచే జయాపజయములు నిర్ణయింప వీలుచిక్కకున్నది.

రాజ—అందు దుర్గాదా సగుపడుచున్నాడా?

మంజరి—(చూచి) లేదు. అతనిజాడ కానరాలేదు.

రాజ—అదియేమి పాపము! గాలితీవ్రముగా నున్నపుడే నావికుఁడు చుక్కాణి వీడియున్నాడా?

మంజరి—ఆ! ఇప్పుడగుపడుచున్నాడు పొగమంచువలె గప్పిన శతఘ్నిరజాల మిప్పు డావీరుని హేతిచ్ఛటా కీలలచేఁ గొంచెము వీడఁబాఱినది. అందుచే నేనిప్పుడాతనిం జూడఁగలిగితి. అదే! అదే! మనదుర్గాదాసు నెవ్వరో- ఎవరో కాదు- మ్లేచ్ఛసేనానాయకుఁడే దిలేర్ఖానుఁడే తలపడినాడు. అహా! ఏమి యీయిరువురు వీరుల శస్త్రకళానైపుణ్యము. కత్తులు తుత్తునియలగుచున్నవి కాని వారికాయములు లేశమైన గాయపడవు. అహాహా! విస్ఫులింగములు! ఉభయులఖడ్గముల పరస్పరదుర్ధర్ష సంఘర్షణబలమువలన జనించిన విస్ఫులింగములు జ్యోతిరింగణసంఘంబుభంగిం దురంగలించుచు సంగరరంగంబునకు వింత సింగారముం గలిగించుచున్నవి. అయ్యో! పడె! పడియె! పడిపోయె నిఁక గత్యంతరమేమి? భగవతీ! భైరవీమాతా! దుర్గా! సమస్తాపమార్గతమఃప్రభర్గా! కాత్యాయనీ! అకాలమృత్యుసంహారిణీ!

రాజ—అయ్యో! యోధపురవీరాగ్రేసరుండగు దుర్గాదాసే పడిపోయెనా? ఇఁక నేమిగతి! స్వామీ యేకలింగజీపై భారమువైచి నేనిదే రణరంగమునం దురుకుచున్నాఁడ.

మంజ—దేవా! ఆగుఁ డాగుఁడు. భగవదనుగ్రహంబున మనదుర్గాదాసు చెక్కుచెదరకుండ లేచి యరాతుల హతమార్చుచున్నాడు. హాయి! హాయి! ఇప్పుడు చూడవలెను సముత్తుంగ భంగీతరంగముల తెరంగున నిరుబలగముల లోని మత్తమాతంగ తురంగశతాంగము లొక్కుమ్మడి సంగరరంగము నలంకరించినవి. అహో? అదిగదిగో! కులశైలములవలె లేచిన రెండు మహోతరంగములరాపిడి. ఈయొరయిక యిటో యటో తేల్చుచున్నట్లున్నది! జే! జే! ఏకలింగజీ! శిశోదియాపాయసోదయప్రళయభైరవమూర్తీ! మేవారుమహాసంగ్రామశక్తీ! ఎట్టకేలకు మనవారు సింహద్వారమును భేదించుకొని లోనికిఁబోవుచున్నారు.

(కోటలో కలకలము.)

రాజ—మంజరీ! ఆగు మేదియో హెచ్చరిక వినవచ్చుచున్నది.

(కోటలో కలకలానంతరమున దిలేర్ఖాను.)

శా. ఢీకొల్పుంబడెఁ గొమ్ము లేనుఁగు లగాడీదేవిడీఁ దాఁకఁగన్
ప్రాకారంబులపై ఫిరంగు లొకతేపం బారుకావింపుఁడీ
ప్రాకన్ సాగిరి గోడలందుసుకుతైలంబొంటిపైఁబోయుఁడీ
రాకుండన్ రిపుసేన నడ్డుఁడదె దుర్గాదాసుమ్రందింపుఁడీ.

రాజ—మంజరి! వినుచుంటివా! వారిరాక్షసోచిత-(చెవియొగ్గి) సద్దు! సద్దు! మఱియెద్దియో వినవచ్చుచున్నది.

(సింహద్వారమునొద్ద దుర్గాదాసు.)

మ. కినుకన్ మ్లేచ్ఛులు తుచ్ఛబుద్ధినదె! యగ్నిక్ష్వేడనాళీకసా
ధన సంపత్తిని జూఁపఁగాఁదొడఁగిరుద్యచ్ఛౌర్యమ్ములెమీఱ లే

యనుమానంబులు లేక ముందుఁ జనుఁడా యాయంత్రముల్ [స్వీయమం
త్రసుగూఢి న్విఫలంబుఁ జేసె నిదె దుర్గాదాసు సామాన్యుఁడే.

మంజరి—మేలు మేలు వీరాగ్రేసరా! నీ హెచ్చరిక కెంతయు మెచ్చవచ్చును.

రాజ—మంజరీ! ఉభయబలంబుల కోలాహలము మిన్నుముట్టుచున్నది. మన వారేదో పట్టహాసము చేసినట్లున్నారు. ఆతట్టుఁ జూచి స్పష్టమగు సమాచార మెఱిగింపుము.

మంజరి—(చూచి) ప్రవేశించుచున్నారు. సింహద్వారమును గొమ్ముకేనుఁగులచేఁ దొమ్మిఁ గావించి మనదళమ్ము లొక్కుమ్మడి లోనికిఁ ద్రోసికొని పోవుచున్నవి. ఆహా! గండిపడిన చెఱువునుండి జలప్రవాహమువలె నాప శక్యముగాక మొగల్ వాహిను లొహరిసాహరిని మనవారిపై మోహరించి నట్లున్నవి. మనవా గావాహినీప్రవాహమున కెదురీఁదుచు ముఖాముఖిని బాహాబాహిని హోరాహోరిని ఘోరముగా పోరుచు లోనికిఁ బోవుచున్నారు! ఆహా! అదెయదే! శత్రువాహినియందలి మహోత్తరమైన తరంగము. పొంగి పొంగి పొరలి విరిగి నురుగులు గ్రక్కుచు నొక్కనడిగా మ్రింగునట్లు మనవారి నెదుర్కొన్నది. ఇది యేమగునోగదా దైవమా! మేలు మేలు రసపుత్రవీరులారా! ఎంతలాఘవముగా దానినతిక్రమించిపోయిరి. ఇప్పుడు చూపిన మీ యుద్ధకళాకౌశల్యము మిగుల వర్ణనీయము. అదియేమి? మఱొక్క తరంగము. మఱియొకటి. మఱొకటి యవనచమూసమూహము సముద్రతరంగములవలె క్షణ క్షణోజ్జీవితమగుచున్నది. అదియేమి నఱకిన శిరస్సులే మఱల మొలకలెత్తుచున్న వామేమి? అయ్యో! ఇఁక నెక్కడిదోట పెనువాన కోయగాలి దాపరించినట్లు తురకలసిబ్బంది కాఫ్ ఘనులదండు బాసటయై తండోపతండముగా మనవారిం దలఁపడుచున్నది.

(లోపల దుర్గములో తురకల కలకలానంతరము.)

మ. పొడుఁడీ! ప్రేల్చుఁడీ! కాల్చుఁడియ్యెడను నిప్పుల్ కుప్పగా [ఉప్పుఁడీ!
యిషుకుం దైలముఁ జిమ్ముఁ డెక్కుటకునుద్యోగించు నవ్వారిపై;
నడుఁడీ ముందుకు షాదుషా యదిగో! రాణా చేతిలో గ్రమ్మఁబన్
బడె చిత్తూరుగడెంబ నవ్వుడుచు నేప్రాణాలతో మిమ్ములన్.

మంజరి—మహారాణావారికి జయము నిశ్చయము. వింటిరా! ఉపశ్రుతియు నట్లే యుద్ఘోషించుచున్నది.

రాజ—ఎట్లు మంజరీ!

మంజరి—ప్రభువువారు వినియున్నారుగదా! తురకల హెచ్చరికయందలి తుదివాక్యము "షాదుషా యదిగో రాణాచేతిలోఁ గ్రమ్మఁబడె" నని వినవచ్చుచున్నది.

రాజ—తథాస్తు! నిశ్చయమే! మంజరీ! మఱల నేదో హెచ్చరికవలె వినవచ్చుచున్నది. గమనింపుము.

(తెఱలో దుర్గాదాసు హెచ్చరిక.)

ఉ. త్రోసిచనుండిదే యదనుతుచ్ఛమతిం గొని మ్లేచ్ఛులెద్దియో
మోసము చేయకుండ మును ముందె చొఱంబడుఁడీ గడెంబు; వి
శ్వాసము రాజపుత్రులకు సాజము, చావుతృణంబు నార్యభూ
మీసతి వీరమాతయను మేలిమిఁ బల్కుల నిల్పుఁడిప్పుడే.

మంజరి—జయజయకాళీ! మఱల శస్త్రయుద్ధమునకుం దలపడినారు.

రాజ—ఎవరెవరు?

మంజరి—జయసింహ దుర్గాదాసులు. అశ్వారూఢులై హోరాహోరిని పోరాడుచున్నారు.

రాజ—జయసింహుఁడా? సివాజీని బట్టియిచ్చిన మిత్రద్రోహియితఁడే గాదూ!

మంజరి—చిత్తము. అతఁడే. ఈయిరువురి రాహుత్తుల కత్తిపోరు చూడ చిత్రముగా నున్నది. చూపఱు కోలాహలధ్వనులును కత్తుల తళ తళ కాంతులును నింద్రియవ్యాపారనిరోధము గావించుటచే స్పష్టముగాఁ దెలియరాకున్నది. అయ్యో! తెగిపోయినది. యోధపురవీరకంఠీరవునకు కంఠలుంఠన మైపోయినది.

రాజ—ఎవరికి? మనదుర్గాదాసునకేనా? భరతమాతసాక్షిగా నే నిఁక నాగఁజాల.

మంజరి—బాపురే! ఠాకుర్జీ! దుర్గాదాసా! కుత్తుకను త్తరింపనున్న కత్తి వేటు నెంతవిచిత్రముగాఁ దప్పించుకొంటివి. అదే వేయుచున్నాఁడు. వేసి వాఁడు. జయసింహునిపని యీదెబ్బతో సరి.

రాజ—ఏమైనది? జయసింహుఁడు పడిపోయెనా!

మంజరి—ఇంకను లేదు. వానిగుఱ్ఱ మత్యంతలాఘవముతో నెంతి స్వామిప్రాణము లకై స్వప్రాణము ధారవోసినది. అదే యిరువురును గ్రిందికిఁ గిగి మగుడఁ దలపడిరి. అయ్యో! పడియె! పడియె! అభిమన్యకల్పుఁడగు దుర్గాదాసే యుద్ధభూమికి బలియయ్యెను. ఇఁక నేమిదిక్కు!

రాజ—మంజరీ! ఇఁక నాగఁజాల? ఏదీ! నాయశ్వము నాయత్తముచేసి సత్వరమ్ముగఁ గొనితెమ్ము. లేదా రథమునైనం గొనితెమ్మని సారథికిం జెప్పుము.

మ. ఇదిగో పోయెద నన్మదీయశరవహ్నిన్ మ్లేచ్ఛసైన్యంబుఁగా
ల్చెద భస్మమ్మొనరించి వచ్చెదను ఢిల్లీనేతకుం బుద్ధిచె
ప్పెద మేవారు శిశోదియాన్వయల సద్వీర్యప్రసాదంబునం
దు దునేదారుల్ చవిచూతురీక్షణమె చిత్తూర్ కోట
[సాధించెదన్. 170

(లేవఁబోవును.)

మంజరి—ఆర్యపుత్రా! ఎంతవీరాగ్రేసరులైనను దమకాయమునందలి గాయములు మాన్పుకొనిగదా యరాతులకాయములు గాయపరుపం బ్రయత్నించుట. తాఁబోయిన వెనుక మిగులునదేమున్నది!

రాజ—మంజరీ! ఓవెఱ్ఱిదానా! ఏమంటివి! మిగులునదేమున్నదనియా?

మ. పగ అంగెల్చిన రాజ్యము న్రమయు సంపాద్యంబులోఁ
[గూలినన్
మిగులుం గీర్తియిహంబునన్; పరమునన్ మైనస్వర్లోక సౌ
ఖ్యగతుల్గల్గు; రణాంబెజీవనము రాజైపుట్టు నవ్వానికిన్
మగువా! పల్కఁగఁ జెల్లునే యిటులపస్మారప్రమాదోక్తులన్

(లేచి నిలువఁజాలక కూలఁబడును.)

అయ్యో! ఎంతశక్తిలేనివాఁడ నైపోతిని! మంజరీ! దుర్గాదాసుసంగతి యేమయ్యె? మఱియొకపరి పరికించి చెప్పుము. అంత కంతకు నా కాయాసమధికమగుచున్నది.

మంజరి—చిత్తము. (చూచుచు) రాణావారికి జయము జయము. దేవా! మనవారు దుర్గములోఁ బ్రవేశించినారు. దుర్గాదాసు సురక్షితముగా నున్నాఁడు.

రాజ—మంజరీ! శుభవర్తమానమున కిదే నీకు బహుమానము. (ఆయాసముతో) ఇస్! అబ్బా! నాయరాటమిప్పటికిగదా శాంతించినది.

(విశ్రమించి నిద్రపోవును.)

మంజరి—(తనలో) రాణావారు నిద్దురపోవుచున్నారు. రణవర్ణనము వినుచుం బూర్ణముగా నలసిపోయినరాణావారి సర్వేంద్రియములకుఁ బ్రకృతిమాత స్వయంకృతోపచారములచే నెంతయు విశ్రాంతిఁ గలిగించినది. కాని నేనుమాత్ర మప్రమత్తురాలనై యుండవలయును.

(అని పటకుటీరమునందలి దోమతెరవాల్చి కనిపెట్టియుండును.)

(అంత నజితసింహుఁడు ఖడ్గపాణియై సావళునితో బ్రవేశించును.)

అజిత—ఉండుము. సావళా! నన్నిపుడాపకుము. పోయిరణరంగమునం దుఱికెదను.

గీ. పురుషజన్మంబు నెత్తిన పురుగుగూడ
యుద్ధభూమిని వడివడి నురుకుచుండ
రాజపుత్రుఁడనై పుట్టి రణమున భయ
పడుదునా గాజులం జేతఁ దొడిగినాన. 172

సావళా! నన్నాపకుము. సోదరుం జంపి జనకుని మరణమునకుఁ గారణమై జనయిత్రిం బెక్కు చిక్కులం బెట్టిన నీచుని గడతేర్చవలయును. కావున నన్నాపకుము.

సావళ—కుమారమహారాజా! ప్రభువువారికింక నైదేండ్లయిన లేవు. మామయ్యగారాపని నీపాటికొనర్చియే యుందు రాగుఁడు.

(తెరలో) రాణావారు యుద్ధభూమిలో లేరు! గాయపడి యెదుటి శిబిరములో మంజరిచే చికిత్స నొందుచున్నారు.

సావళ—అయ్యా! ఎవరుమీరు? కోటయేమయినది? (చెవియొగ్గివిని) ఆయిన సంతోషము! సంతోషము! మనకుస్వాధీనమైనదికదా? మీకుశుభము!

అజిత—సావళా! ఏమీ! మామయ్య గాయపడినారా?

గీ. ఏమి! మామయ్యకుం గాయమెట్లు కలిగె?
చెప్పుమా గాయపరచిన చెనఁటి యెవఁడొ;
ఏగి శిక్షించివచ్చెద నీక్షణంబె
మామగారికి మదిలో శ్రమంబు తీర. 173

సావళ—మహారాజా! మీరంతవారలే యగుదురు. (ఎత్తిముద్దాడి) ప్రభూ అచ్చటికే పోవుదము దయచేయుఁడు. (ముందుకువచ్చి తనలో) ఈమంజరిని చూచిననాటనుండియు నాప్రాణనాయకి యిందిరయైయుండు నేమో

ని యనుమానము కలుగుచున్నది. నాఁడు నేఫకీరువేషమున నున్నప్పుడే యడుగవలయు ననుకొంటినిగాని ముందటికార్యమునకు భంగమని యప్పటి కూరకుంటిని. తరువాత సమయముచిక్కినది కాదు. నేఁడు తప్ప కడిగి చూడవలయును. (అజితునితో నిష్క్రమించును.)

(అంత విమలయు వీరమాతయు వీరపురుషోచిత వేషములఁ బ్రవేశింతురు.)

విమల—వదినయ్యా! ఆచూపట్టునవియేనా హారావళీ పర్వతములు?

వీరమా—విమలా! అవునవియే. ఈయారవల్లిపర్వతామతల్లిక మన రసపుత్రకుటుంబములకుఁ గన్నతల్లివంటిది సుమా!

సీ. ఇదెగదా! మునుపుమా నెన్నియోమారులు
యవనయోధుల గెల్చినట్టిచోటు
ఇదెగదా! కరుణ మున్నెదిరి తనోడింప
వడికుతుబ్దీన్ భంగపడినచోటు
ఇదెగదా! తైమూరు నెదిరించి మోఖలుఁ
డనుపమకీర్తిఁ గైకొనినచోటు
ఇదెగదా! అక్బరు నేచి వీరాబాయి
తనభర్త విడిపించుకొనినచోటు
ఇదియె రసపుత్రవీరుల కెందునోటు
పాటనెడిమాట లోటని చాటుచోటు
ఇదియె యెఱుఁజూపి మ్లేచ్ఛుల నీడ్చుమాంటు;
అరికిఁ జొఱరా టరావళీగిరివిరాట్టుఁ 174

మనమిట్టి స్థలానుకూల్యతచేతనే గదా కాకిమూక తురగపలుగాకులం బోకార్పఁగంటిమి.

విమల—నిజమే! వదినయ్యా! అవైపుందిలకింపుఁడు.

ఉ. చీమలబాఱునాఁ దురకసేనను కోనలదాఁటి పైకిరా
నేమియు దారిలేక గుహలే శిబిరంబులుగాఁ గ్రహింపఁగా
చీమలసింగమోయనెడి చెల్వున భిల్లుఁ డొకండొకండె తా
నే మడియింప సాగెడి ననేకుల మ్లేచ్ఛుల నొక్కవ్రేటునన్.

వీరమా—విమలా! అగుంగాని యిప్పుడీ పెండ్లినడకలకుఁ దరుణముకాదు. అడుగువడిగా నిడి నడవంగడంగుము. ఆవల విరోధివరూథిని మోహరించుకొని వచ్చుచున్నది. మందయానా! యుద్ధానంతరమునఁ బెండ్లికడుగులలో నడుగులిడుకొని నడవవచ్చునుగాని యిప్పుడించుక శీఘ్రయానవు కావలయును.

విమల—వదినా! ఏమిపరిహాసములు చేసెదరండీ!

వీరమా-విమలా! మరణముంగోరి మిడిసిపడు నాతురకపురువులం దిలకింపుము.

గీ. చెదపురుగొకింత ఱెక్కరాఁ జెదలఁ బాఱి
దీపికనుగాంచి ఫలమని దిగి తెగుగతి
రాజపుత్రప్రతాపాగ్ని మ్రగ్గుచున్న
యవనశలభంబులంగనుమా! లతాంగి!. 176

విమల—వదినా! నావ్రేలిచాయం గనుంగొనుఁడు మ్లేచ్ఛులసైన్యమను కార్చిచ్చు ప్రజ్వలింపుచున్నట్లున్నది. దానిం జల్లార్పుటకు మనరసపుత్రవాహినులు మోహరించి యున్నవా?

వీరమా—అన్నియు సిద్ధముగానున్నవి.

గీ. అలశిశోదియావంశమహార్ణవమున
నుద్భవించిన రాజసింహోరుజలద
మదిగో శరవృష్టిఁ గురియింప మొదలుపెట్టె
యవనవనవహ్ని చల్లారు టనఁగ నెంత. 177

(తెఱలో) అయ్యో! ఏమిమీభ్రాంతి! రాణావారింకను రణరంగమున నుంటిరనుకొనుచున్నారు. గాయపడి యీసమీపశిబిరములో నున్నారు. ఆప్తవర్గములోని వారైనచో దర్శనము చేసికొనవచ్చును.

వీరమా—ఎవరుమీరు! అమంగళవాచకులు. నాయనుంగుసోదరుఁడు రాజసింహుఁడు మేవారు మహాసామ్రాజ్యలక్ష్మీమనోనాయకుండు గాయపడెనా? పొరపడక నిజము చెప్పుఁడు.

(తెఱలో) అవును వారే! ఇప్పుడు ప్రమాదమేమియులేదు. మంజరి సమయోచిత చికిత్సోపచారములచే నుపద్రవమంతయుం దప్పినది.

విమల—వదినా! మన మరిగి సత్వరముగ వారిందర్శింపవలయును.

వీరమా—సరియే! రమ్మ!

(ఇరువురుపోయి ద్వారమున నిలచి మంజరీయని పిలుతురు.)

మంజరి—(తలుపుదీసివచ్చి విమలం జూచి) ఓహో! విమలాదేవిగారా! శిబిరములోనున్న మగయాడువారింజూడ యుద్ధభూమినుండి వచ్చిన యాడుమగవారి కనేకస్వాగతములు! రండు! లోనికి దయచేయుఁడు. (వీరమాతంజూచి నాలుకఁగఱచుకొని తగ్గి) విమలా! వదినగారుఁగూడ వచ్చియున్నారా! నీవొక్కతెవే వచ్చితివనుకొని మేళమాడం దొడంగితిని.

వీరమా—(ప్రవేశించి) గజ్జెఁగట్టి యిప్పటికి వెజ్జుసానివైతివిగదా! ఇఁక మేళమాడుట కేమిలోటు? దానికేమిలే! మంజరీ! రాణావారు నిద్రపోవుచున్నారు కాఁబోలు. ఇప్పుడుకొంచెము సుఖముగా నున్నదా! మా రాక ప్రతిబంధకము కాదుగదా!

మంజరి—దేవీ! ఇప్పుడు సుఖముగానేయున్నది. ఇంతదనుక ముచ్చటించుచునే యున్నారు. ఇప్పుడే కొంచెము నిద్రపట్టినది.

వీరమా—సద్దుచేయకుండఁబోయి యొక్కపరి చేయిచూడవచ్చునా!

మంజరి—తమరు చూడవచ్చునుగాని విమల వారికంటపడరాదు.

వీరమా—పడిననేమి? మేము మానిజరూపముల లేముగదా! (పోయి చేయిపట్టుకొని నాడిచూచి) ఇప్పు డేమియుదోషములేదు. జ్వరతీవ్రతయుఁదగ్గినది.

విమల—వీరు లేచునంతలో మనము యుద్ధభూమికిఁ బోయివత్తుమా?

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

(తెఱలో)

ఉ. ఓరసపుత్రులార! స్వబలోర్జిత నిర్జిత శత్రులార! మీ
బీరము నేఁడు హెచ్చెఁగదు మీరుఁ దలంచిరు ఫాదుషాహియే
క్కోరి ఘటింపసంధి యిదిగో! వెలిచెక్కెముఁ బుచ్చె నింకమీ
మీరణకృత్యముల్ నిలిపి మిత్రతతో మము నాదరింపుఁడీ!.

దుర్గా—(అదివినిపించుకొనకయే పైకివచ్చి)

సీ. శ్రీకుమారసమానుఁ జిన్నిపాపనిఁ జంప
విసమంపినట్టి యా వెంగలీఁడు
కల్యాణి విమల సంకల్పంబు చెడఁగొట్ట
దొంగలం బంపిన దోసకాఁడు
భైరవీ దేవ్యవతారమా జోద్పుర
వీరమాత నశింపఁ గోరువాఁడు
దర్బారులో మానధను రాజసింహుని
దూపింపుచుండు నాదుండగీఁడు
తోడి నృపులకుఁ దలచూప నోడి పోరు
మమును బోనాడి, యల ఫాదుషాహి నేఁడు
బేగడ విధాన నేమూల డాఁగినాఁడొ
లీల తెలుపుఁడి మగను రాలేదు మేము. 179

దిలేర్ఖాను—(తెలిజండాతో పైకివచ్చి) యుద్ధములో జయించినవాఁడవు నీవొక్కఁడవే కావు. జయాపజయములు పరిస్థితులంబట్టి యుండును. ఇప్పుడీగర్వోక్తులేల? ఫాదుషావారిచ్చటనే యున్నారు. సంధిచేయుటకొడంబడుదురేని చూడవచ్చును. లేకున్న నాకంఠములోఁ బ్రాణమున్నంత వఱకు మీరు వారిం డాయఁజాలరు.

దుర్గా—అట్లయిన మా రాణావారదే శిబిరములోనున్నారు. షరతులు విందురుగాని రండు.

దిలేర్ఖాను—సరియే. (ఇరువురు శిబిరములోనున్న రాణావారి దర్శింతురు.)

రాజసింహు—దుర్గాదాసా రమ్ము! రమ్ము! వీరెవ్వరు?

దుర్గా—వీరు మొగలాయీ సేనానాయకులు! సంధిఁగోరి ఢిల్లీశ్వరుఁడు షరతులకై రాణావారి దర్శనమునకుఁ బంచెను.

రాజ—షరతులకేమున్నది.

సీ. రసపుత్రరాజ్యముల్ వనమందునున్న వా
యారాజులకు నిచ్చి తీరవలయు;
విమతంపుఁబ్రజలపై విధియించు తలపన్ను
విధిగా నిఁకను గొట్టివేయవలయు;
జస్వంతసింహు రాజ్యము సొత్తును దదీయ
పుత్రునజితసింహుఁ బొందవలయు;
అన్యమతమ్ములఁ జోక్యముఁ బోక ఫాదుషా
యందఱి సమబుద్ధి నరయవలయు;
ఇన్ని షరతులకును దపకిష్టమేని
ఇది మొదలు ఫాదుషా మాకు హితుఁడగుఁ జుమ్ము,
ఒండువిధమేని రసపుత్రయోధబాహు
మండితాసికి దయ యనుటుండ దనుము. 180

దిలే—(తనలో) అక్కటా! వీరికోర్కులు హిరణ్యాత్మపరములుగా నున్నవే! సరియే మనవిచేసి వచ్చెద. (లోనికిఁజని మరలవచ్చి) ఆర్యా! మీపరతులు మాకంగీకృతములైనవి. ఇఁక యుద్ధమాపివేయింపుఁడు.

రాజా—మంచిది. (దుర్గాదాసుతో) దుర్గాదాసా! తురకలు శరణుజొచ్చిరి కావున యుద్ధమాపివేయ మనదళముల కుత్తరువొసంగుము.

దుర్గా—చిత్తము.

ఉ. ఓరహతూరు షీరగ జయూథములార! విరోధివాహినీ
సారసపాళి క్రుంగె దమసామి యనుండు పరాఙ్ముఖుండుగా
మీరిఁక శాంతింబొందనగు మీ నిశితాయుధరాజితోడ నో
హో! రసపుత్రయోధగజ యూథము నీవును శాంతి పొం
[దుమా! 181

రాజ—దుర్గాదాసా! ఇఁకఁజేయవలసిన పనియేమి?

మ. సిగపూవాడక తెచ్చినాడవు జయశ్రీకన్యకన్ స్వీయధై
ర్యగరీయాప్రతిమాన పౌరుషము శుల్కంబిచ్చి చిత్తూరుకో
టగడింపన్ నిజగాత్రరక్తమును వేడ్కన్ ధారవోయంగ నీ
కుఁగదా చెల్లెనిఁకేమిచేయవలె! ఠాకూర్ వీరకంఠీరవా! 182

దుర్గ—స్వామీ-దేవరవారి భృత్యుఁడు స్వధర్మముంజేసె. ఇఁక నొక్కయవశిష్టముమాత్రమున్నది.

గీ. నీదు మేనల్లు ప్రాణముల్ నిలిపినావు
యోధపురరాజ్యలక్ష్మి మాకొసఁగినావు
మించి పాదుషాగర్వ మడంచినావు
విమలశపథంబు చెల్లింప వెడలవలయు. 183

రాజ—విమలచారిత్రము నాకు విచిత్రముగానున్నది. నాఁడు మన్యదుర్గమున నెవ్వరినో పురుషునిజూచి నేనని భ్రమించినది. నిజమారయుచుండ మాకు మహోపకారియగు యోగివచ్చి తొందరపెట్టెను. అన్నట్టు జ్ఞాపకము నకు వచ్చినది. యుద్ధమారంభమయిన నాఁటినుండియుఁ నతండంతర్ధాన మయ్యె.

దుర్గా—స్వామీ దీని యథార్థమంతయు నిప్పుడే తెలియఁగలదు. కోటలోనికి దయచేయుఁడు.

(నిష్క్రమింపఁ దెఱజారును.)

—:0:—

రంగము—చిత్తూరుకోటలో రాణాకొలువుకూటము.

[రాణావారుచితపరివారముతో విశ్రమించియుండఁగా యోధవేష ములతో విమలయు వీరమాతయుఁ బ్రవేశించి రాణావారికిఁ బ్రణమిల్లుదురు.]

రాజ—(వీరమాతవైపుఁజూపి) ఈవీరపూరుషుండే నాఁడు మన్యదుర్గమున విమలను భ్రమింపఁజేసినవాఁడు. నిన్న నీతఁడే యుద్ధమునందు మనపక్షమున మిక్కిలి సాయముచేసినాఁడు. ఈతని చరిత్ర మతివిచిత్రముగా నున్నది. ఈతని కులగోత్రనామంబు లేవియో కనుఁగొందమా!

దుర్గా—ఇఁక నొకనిమిషములో రాణావారికి సర్వము విశదము కాఁగలదు.

రాజ—ఈతనితోవచ్చిన బాలకుం డాశూరుఁ డెవ్వఁడో గాని నాకుఁ బ్రాణావసరకాలంబున బాసటయై కదనరంగంబున మహోపకారము గావించెను. ఆతనిని బహూకరింపవలయును.

వీర—రాజచంద్రా! ఇతఁడు తమ ప్రాణావసరకాలమునఁ దోడుపడుట కిదియే మొదటితడవు కాదఁట. (విమలంజూచి నవ్వుచు) ఆబహుమాన మేదో తమచేతులతోడనే యొసంగవలయునఁట.

రాజ—(సాలోచనముగా) ఇదియే మొదటితడవు కాదా! ప్రాణదాత నే పరాకుపడితినా! (స్మృతి నభినయించి) నాఁడాసరోవరతీరంబుమాట యాయేమి చెప్పుమా! ఆమె విమలగదా. మఱెవ్వరు నన్ను సంరక్షించె. (విమలతో) అయ్యా! క్షమించి మీమోమొకపరి చూడనిచ్చెదరా! జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొందును.

విమల—(చిఱునవ్వునవ్వి సిగ్గుచే లోనికిఁ బోఁబోవును.)

వీర—(పట్టుకొని) ఓయీ! ఆగు మాగుము. ఇదే రాణావారు నిన్నుబహుమానింతురు.

విమల—(విడిపించుకొని లోనికిఁ బోఁబోవును.)

వీర—విమలా! ఇఁక నెంతకాలము దాఁచెదవులే నీగుట్టు!

విమల—మీగుట్టుమాత్రమట్టె దాఁగియుండునా యేమి?

రాజ—ఏమీ! వీరిభావము. ఈమె నామనోహరి విమలయా! మఱి యీ రూపముమాత్రము పురుషరూపమెట్లగు? నాఁడు మన్యదుర్గమునఁ జూచిన నాఁటనుండియు నాకనుమానము కలదు

దుర్గా—మహారాజా! ఇఁక దాఁపనేల?

గీ. యోధపురరాజ్ఞి యీమె నీసోదరి సుమి
పోర నినుఁ గాచిన యనూనధీర విమల
ఐతి యవనుల నొంప సన్న్యాసి నేను
మాకు నజ్ఞాతమితి దీక్ష నీకతమున. 184

రాజ—ఈమె నాసోదరి వీరమాతయా! అక్కా నమస్కారము.

వీర—కళ్యాణసిద్ధిరస్తు.

దుర్గా—అమ్మా! ఇది యాశీర్వాదముకాదు. వరమే. మఱఁదలి నలంకరించి తీసికొనిరండు.

(విమలయు వీరమాతయు నిష్క్రమింతురు.)

రాజ—ఆహా! దుర్గాదాసా! మాకు మహోపకారము చేసిన యోగివి నీవేనా? అయ్యో! నీఋణము మేమెట్లు తీర్చుకోఁగలము.

చ. అవిరళరాజభక్తి కిరవై నిజలాభవిరక్తి గల్గువాఁ
డెవఁడన దుర్గదాసుఁ డొకఁడేయని నిత్యము నీదుకీర్తి యూ
ధవళహిమాద్రిసేతువుల దాఁటి జగంబుల నాక్రమించి, ఆ
రవిశశితారకంబుగను రంజిలు యోధపురీ సుధీనిధీ. 185

దుర్గా—మహారాజా! స్వధర్మమగుటచే నావిధినేఁ జేసియుంటిని. దీనికింతగాఁ బ్రశంసింపనేల? అదిగాక యీవిషయములో నాకింతపట్టుదల కలుఁగుటకు మఱియొక కారణము గలదు.

శా. ఆజస్వంతుఁడునీదుబావమునుఁదాఁబ్రాణంబు గోల్పోవునాఁ
డేఁ జేరం జన నాదు కేలఁ దనకేలిడ్డుంచి "యోదుర్గదా
సా! జోధ్పూరును గాచు భారమిఁకనీ" దంచున్ వడిం [జెప్పె; నా
రాజోత్తంసముమాటఁబట్టియిటులీవ్రంబూనితిన్ యోగినై.

[అంత నజితసింహునితో మంజరీ సావళులు ప్రవేశింతురు.]

దుర్గా—బావా! సావళా! ఇందిరా! సోదరీ! మీరెచ్చటనుండి వచ్చితిరి?

సావ—మీరు యోగిగానున్నతఱి ఫకీరువేషముననున్న చారుఁడను నేనే. మంజరియును విమల పరిచారికయే మీసోదరి.

దుర్గా—యోగివేషమున నే నంపఁబడిని మోసముచేయ మీరు నన్నే మోసము చేసితిరే !

అజి—మామయ్యా ! నమస్కారము మాజనయిత్రి యెక్కడ ?

రాజ—అజితా ! ఇప్పుడే వచ్చును.

(వివాహోచితాలంకృతయగు విమలతో వీరమాత ప్రవేశించును.)

వీరమాత—కుమారా ! ఎన్ని దినంబులకు నిన్ను జూడఁగంటినోయి ! (ఎత్తి ముద్దాడును.)

విమల—(అజితుని ముద్దిడును.)

వీరమా—విమలా ! మఱదల మాణిక్యమా ! ఇఁక నాలస్యమేల? ఇదే ! నీమనోహరుని మెడయం దీపూలహారము వేయుము.

విమల—(సిగ్గుచే మొగము వాంచి యూరకుండును.)

వీరమా—విమలా ! ఎంతసిగ్గులాడివే! సిగ్గుమాలిన నీపాదుషాకు సిగ్గువచ్చునట్లు చేసెద విటురమ్ము.

గీ. కొలనికెలఁకున మున్నప్పుఁ గొనినసిగ్గు
భైరవీదేవి గుడినప్పుఁ బడినసిగ్గు
నిన్నమాందుర్గమున వెత్తిఁగన్నసిగ్గు
వృద్ధితోఁ దీర్చుచున్నావె విభునకిపుడు. 187

(విమలచేఁ బూలహారము వేయించును.)

దుర్గా—స్వామీ ! మా కుమార మహారాజావారి పట్టాభిషేకమునకు దేవిగారును దమరును దయచేసి తదుత్సవము చేయింపవలయును.

రాజ—అభ్యంతరమేమి ? రసపుత్రులకు విజయమైనది. కావున నిట్లగుఁగాక !

(భరతవాక్యము.)

తరల. ప్రజలపై దయగల్గి రాజులు పాలనంబొనరించుతన్
ప్రజలు రాజులభక్తిఁగొల్చియపారసౌఖ్యములందుతన్
సుజనగోద్విజ రక్షణంబు వసుంధరం దిర మయ్యెడిన్
విజయియైహితకారిణీసభ వృద్ధిగాంచుత మెప్పుడున్. 188

సమాప్తము.

Acc. No.
Vetapalem.

శ్రీ సుజనరంజని ముద్రాక్షరశాల, రాజమహేంద్రి:—1924.

శ్రీరామవుద్యోగం డిటో	0	8	0
శ్రీరామవిజయం డిటో	0	8	0
శ్రీరామఅశ్వమేధం డిటో	0	8	0
పై 5 నాటకములు ఒకేదఫాతీస్కొ వారికి	2	0	0
ద్రౌపతిపరిణయం డిటో	0	12	0
విజయబొబ్బిలి డిటో	0	12	0
సంగీతజయంతజయపాల డిటో	0	8	0
సంగీతసారంగధర డిటో	0	8	0
పాండవఅజ్ఞాతవాసం డిటో	0	8	0
ఉషాపరిణయం డిటో	0	8	0
చతురచంద్రహాస డిటో	0	8	0
లంకాదహనం డిటో	0	10	0
సంగీతకనక్తార డిటో	0	10	0
వైదర్భీవిలాసం డిటో	0	10	0
సాంబాభ్యుదయం డిటో	0	10	0
ఆంధ్రపతాకము డిటో	0	12	0
పాదుకాపట్టాభిషేకం డిటో	0	12	0
గుల్బకావళి అ॥ సుం॥	1	0	0
ఊర్వశీశాపవిమోచనం డిటో	1	0	0
జయచంద్రచంద్రరేఖావిజయమను లాల్‌గోహారు డిటో	0	10	0
ప్రతిజ్ఞాపాండవము డిటో	0	10	0
ప్రతిజ్ఞాయాదవము డిటో	0	10	0
శ్రీకృష్ణవిలాసము డిటో	0	10	0

గర్వభంగము డిటో	0	10	0
పసక్తశులోబకావళి డిటో	0	12	0
సంగీతకనక్తార చా॥ కే॥	1	4	0
సంపూర్ణరామాయణం	1	4	0
సంపూర్ణోత్తరరామాయణం	1	0	0
ద్రౌపదీవస్త్రాపహరణము	1	0	0
సంగీతకృష్ణలీల	1	0	0
సంగీతవిష్ణులీల	0	12	0
భక్తరామదాసు	1	0	0
భక్తకబీరు	1	0	0
తులసీదాస్	1	0	0
పాదుకాపట్టాభిషేకం పా॥ ల॥	1	4	0
ప్రచండచాణిక్యం డిటో	1	6	0
కంఠాభరణము డిటో	1	4	0
కుశలవ వి॥ సు॥	0	12	0
సారంగధర డిటో	0	12	0
ఉత్తరరాఘవము బా॥ ల॥	1	4	0
సత్యహరిశ్చంద్రీయము డిటో	2	4	0

కర్రా అచ్చయ్య అండ్ సన్సు,

బుక్ సెల్లర్సు, రాజమండ్రి.

END OF TITLE